

DAHA GÜZEL BİR DÜNYA İÇİN	290	
DİL VE KÜLTÜR	251	BEDRETTİN CÖMERT
KARTON KULELERDEN / ŞİİR	293	RIFAT ILGAZ
DOSTUM BENİ ANSIN DİYE / ŞİİR	294	HASAN HÜSEYİN
BİR AÇIKLIKTAN / ŞİİR	297	MEHMET KARABULUT
GABRİEL PERİ / ŞİİR	298	PAUL ELUARD
SEKSEN YAŞINDA OLACAKTI / ŞİİR	299	BACH LIEN
VIETNAM / KARİKATÜR	300	TAN ORAL
GÜNDEDE / HİKÂYE	301	FAKİR BAYKURT
ZENCİLER / KARİKATÜR	309	OĞUZ MAKAL
ÜVENDİRE / HİKÂYE	310	M. BAŞARAN
KARİKATÜR	312	NEZİH DANYAL
ARABIN YALELİSİ / HİKÂYE	313	AFET ILGAZ
PAYTONCU ŞEVKİ AMCA / HİKÂYE	316	NECATİ MERT
TARİHE BAKIŞ AÇISI		
«TOHUM VE TOPRAK»	312	FİKRİ ÇALIŞKAN
SANATTA DEVRİMCİ TAVİR VE		
«MEMUR HİKÂYELERİ»	325	EROL ÇANKAYA
«ÖKSE» ÜZERİNE	329	O. ÇALIŞKAN
«GRAMAFON AVRAT» İLE		
«AYTEN»İN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ	334	İBRAHİM İŞYAR
BİR GEZİDEN NOTLAR	331	Ö. F. TOPRAK
NURİ İYEM'DE İNSAN MANZARALARI	336	AHMET KÖKSAL
KÖY EVİ / RESİM	337	NURİ İYEM
«GELİN»	338	AYDIN SAYMAN
«B. TRAVEN» ÜSTÜNE	340	C. H. MILLER
«TÜRKÜ OLAN KADIN»	342	ÜNSAL AKPAK
PICASSO'NUN ÖLÜMÜ		
İÇİN NELER DEDİLER	343	NERUDA/TİTO/ALLENDE
TANIŞMA YAZILARI	344	BURHAN GÜNEL
«BENCİL»	345	MEHMET VEYSEL
«ÇELO»	346	YAŞAR YÖRÜK
«YIKIM GÜNLERİ»	347	KENAN ERCAN
OKURKEN	348	CAFER ÖZKAN
«ZIKKIMIN PEKİ»	349	MAHMUT MAKAL
«TOPLU SORUŞTURMA»		
VE BİR GERÇEK	349	M. Y. BİLEN

sahibi ve yayın yönetmeni; tekin sönmez/sorumlusu; mehmet ş. yardım / teknik sorumlu; selim uluak/yazışma ve havale adresi; p.k. 118 sirkeci-ist / yönetim yeri; çatalçeşme sokak üretmen iş hanı, kat 3, no: 74 - cağaloğlu / dizgi ve baskı; murat matbaacılık koll. şti. / yıllığı; 50 lira / asya, avrupa, ortadoğu ülkeleri için yıllık; 80, denizazarı ülkeler için 125 liradır. / üstünde imza ve açık adres bulunmayan ürünler yayımlanmaz. / yayımlanmayan yazılar 2 liralık pul karşılığı (4 ay içinde) geri gönderilir; özel yanıt verilmez. / son baskı tarihi; 1 mayıs 1973.

daha güzel bir dünya için

Yirminci yüzyılın son çeyreğine hızla yaklaşıyor dünya. Bundan 10—15 yıl öncesine bir göz atacak, olursak günümüzde yoğunlaşan birtakım olayların ilk çekirdeklerini görebiliriz elbet. Ne var ki bugün bu olaylar öylesine gelişti ve öylesine bir hızla dünyaya yayıldı ki, bunları günlük özgür yayın organları bile yeteri kadar izleyemez oldu. Günlük yayın organlarının olayları izlemede güçlük çektiği, olaylara yetişemediği gerçeği belirliyen: Sanat ve edebiyatın da böyle bir yoğun hızlığa yetişmesi düşünülemez. Bu yüzden de sanat ve edebiyat genellikle olayların gerisinde kalmaktadır. Bu da sanatı gerçeklik mayasıyla vareden bir gerekliliktir.

Hergün gazete sütunlarını dolduran yığımlarla olay, radyolardan duyurulan haberler (özel ya da genel ne olursa olsun) dünyanın karmaşık yapısını belirlemekten oldukça uzaktır. Özellikle, geri bırakılmış ülkelerdeki gazete ve radyolar, objektif olarak bir görevi yerine getirmenin bilincini taşımıyorlar henüz. Bu bilinci taşımaları ise, herşeyden önce, siyasal iktidarların hangi ölçüde özgürlük'ten yana olup olmadıklarına bağlıdır. Bu organlar böylece, egemen güçlerin, siyasal iktidarların; dünya görüşlerini; bütün dünyada olan olaylara karşı kendi tavır ve tutumlarını yansıtmaktan öte bir açıklık getirmiyor.

«Vietnam savaşı sona erdi», sloganlarıyla yığımlara ulaştırılan haberler gerçeği yansıtmıyor. Çünkü Vietnam hâlâ daha bombalanıyor. Öte yandan evrensel kapitalizmin yerleşmek istediği, bir alan olarak büyük önem taşıyor bu ülke. Büyük kapital, silahları ve ordularıyla giremediği; kanlı bir sıcak savaş sonucu geri çekilmek zorunda kaldığı güney asya'ya bu defa kapital'i ile girmeyi deneyecek. Belfast'da İngiliz askerleri öldürülüyor. Belfast ulusal kurtuluş örgütünün, İngiliz muhafız birliklerine karşı sürdürdüğü sıcak savaş yine gündemde. Bugün oralarda neden bulundurulduklarını sormayı akıl edemeyen İngiliz askerleri, kısa bir süre sonra, bunun hesabını soracak bir bilinç düzeyine ulaşacaklardır kuşkusuz. Vietnam'a insanları öldürmek için gitmeyi rededen amerikan erleri, pentagon tarafından cezalandırılmayı nasıl göğüsledilerse; İngilizler'de, her türlü cezayı göze alarak İrlanda'ya gitmek istemeyeceklerdir sonuçta. Portekiz'in, Angola ve Mozambik'te uyguladığı vahşet, baskı ve cinayetlerde öyle karşılıksız kalacak nitelikte değil. İkinci bir Vietnam olarak, dünya kamu oyununun uzağında büyük bir savaş geçiren Filipinler'inde tarihi yazılacak elbet. Ortadoğu'yu bir savaş arenasına çeviren, milyonlarca arap mülteciyi imha etme amacını güden, İsrail'in ise; büyük sermayeden önemli bir ölçüde yararlanarak jandarmalık görevi yaptığını kimse inkâr edemez. Bütün afrika bir kurtuluş savaşı verirken, bu kurtuluş savaşlarının liderleri öldürülürken, Güneyamerika ülkeleri bitmez tükenmez mücadelelerini sürdürürken: Dofarlar'da, Zambazi Irmağı çevrelerinde v.b... bir avuç insan dişleri ve turnakları ile mücadele ederken; 20. yüzyılın sonçeyreğine yaklaşıyoruz.

İnsanlar daha güzel daha özgür bir dünya için ölüyorlar. Bundan 50 yıl önce «mazlumlar bir gün zalimleri yenecektir» sözünün söylenmiş olması, bu gerçeği saptayabilmekte başarılıdır. Bu sözün temelinde ise, «atomdan daha etkin olan kurtuluş savaşları»nın mayası bulunuyor.

dil ve kültür

Kişinin öz diline önem vermesi, ona özen göstermesi, eski dil - yeni dil kavgasının çok ötesinde bir sorundur. Düşüncenin tek olanağı dildir. Dili; düşünceyi aktarmak için gerekli, hem de çok gerekli bir araç olarak görmek yetersizdir. Dilin olmadığı yerde, düşünce de söz konusu değildir. Dil, bilincimizin gerçeklik kazanmasının, bütün bilinç olgularımızın biçime kavuşarak, dışımızdaki başka bir özneye aktarılmasının tek güvencesidir. Kısacası, dil, bütün iç olgularımızın iletilmesine yarayan bir araç değil, bu olguların **iletilmesidir**. Dil olmadan, bilinç de yoktur. Varsa bile, bu varlık, tek bir öznenin içinde tutsak kalan, soyut bir psikolojik olgudan öteye gitmeyen dağınıklıktır. Dil, bütün bir insanlık kültürünün depolandığı bir araç değil, kültürün **kendisidir**, çünkü, hiçbir düşünce, hiçbir duyarlık, dile dönüşmeden, **var** olamaz. Dil, insanlığın kendini gerçekleştirdiği, en önemli işaret sistemidir. Dil, insanlığın kendisidir.

Bir ulusun kendi toplumsal yaşantısına, bu yaşantının gereklerine, yine bu yaşantıdan doğan somut koşulların oluşturduğu duyarlığa göre bir dil geliştirmesi; o ulusun kültürel kişiliğini elde etme, sağlamlaştırma, geleceğe iletme yolunda yaptığı kaçınılmaz bir eylemdir. Bu çaba, dillerin birbirlerine karşı üstünlükleri veya aşağılığı biçiminde değil, her dilin, kendi yapısına özgü olanaklarını işleterek geliştirmesi anlamında alınmalıdır. Yabancı biçimlerle, yabancı sözcüklerle düşünülen hiç bir şey bizim olamaz. Bizim olan ve bizim ettiğimiz herşeyi, kendi dilimizle düşünebiliriz, düşünmemiz gerekir, düşünmek zorundayız. Yoksa, aktarmalar aktarma olarak kalacaktır. Sunulan düşünceleri, ancak o yabancı sunuş biçimlerine yakınlığı olan kimseler anlayabilecektir. Oysa Türk okuru, başka bir dile gereksinme duymadan, kendi düşüncülerinin gücüyle, kendi dilinin olanaklarıyla düşünebilir hale gelmelidir, gelebilir, bu mümkündür. Yeter ki, bilimle, düşünceyle uğraşan kişiler, eski - yeni çıkmazını bırakıp, bir düşüncenin, kendi insanlarımıza ancak kendi dilimizde bütün açıklığı, bütün inceliği, bütün yoğunluğuyla anlatılabileceği gerçeğini kavrasınlar. Daha açık bir deyişle, çağdaş dilbilim ve anlambilimin sesine kulak versinler. Hem, kendi diliyle aklını ve yüreğini yoğurmasını bilmeyen bir düşünür, aşılama bir düşünürdür, toplumuna yabancı bir kimsedir. İnsan, kendi dilinin dışında büyük olamaz, bilgin olamaz. Başka dillerde önemli yapıtlar vermiş kimseler hem bir istisna, hem de aldatici bir görüntüdür. Her büyük bilgin, ilkin kendi dilinde **büyük**tür. Kendi dilinin bütün olanaklarını, zihinsel ve duygusal etkinliğe eğemiyen kimse, başka dilde de başarılı olamaz.

Bir dili, dillerin en incesi, en soylusunu görmek nasıl bir yanılgıysa, bir dili kimi kavramları ifade etmeden yetersiz görmek de aynı derecede bir yanılgıdır. Her dil, kendi yapısının, kendi biçiminin özelliklerine göre davranır. Fakat bütün bu kendine özgü özelliklerden önce, her dile ortak, her dili belirleyen genel özelliklerin varlığı, diller arasında nitel bir ayırımı gitmemizi kesinlikle engelliyecek niteliktedir. Bir dil, ifade ihtiyaçlarını, iş-

lene işlene karşılar. İşlerimeyi zorunlu kılan itki ise, bu ifade ihtiyaçlarıdır. Başka bir deyişle, kimi kavramları, kimi düşünceleri kendi dilimizde ifade edebilmek için, bu kavram ve düşüncelerin gerçek bir ihtiyaç haline gelmesi gereklidir. Yani, **özümlemeleri** gereklidir. Özümleyebilmek için de, o düşünceyi, o kavramı, kişinin kendi kültür yaşantısında etkin kılması şarttır. Yalnızca belirli kişilerin tekelinde kalan zihinsel etkinlikler, topluma maledilmedikleri, ya da maledilmek istenilmediği veya bu kişilerin bu etkinlikleri topluma maledecek güçten yoksun oldukları içindir ki, başka gezegenlerden yansıyan yaşam dışı şeylermiş gibi gözükürler. Düşüncelerini, duygularını kendi dilinde söyleyemiyen kişi, bilimin ve sanatın dışında kalmaya tutsaktır. Bu söylediklerimiz, elbette, ifade edilmek, anlatılmak için sözlü dili, yani şu konuştuğumuz dili gerektiren etkinlikler için geçerlidir. Sözlü dili de içine alan, **işaretbilimini**, dolayısıyla, başka ifade araçları olan başka işaret sistemlerini unutmuyoruz. Ne var ki, işaret sistemlerinin içinde, sözlü dil, şu konuştuğumuz, yazdığımız dil, en önemli, en bellibaşlı olanıdır.

Bu açıklamalardan sonra, niçin kendi Türkçemizi savunuyoruz, niçin yabancı sözcüklere hayır diyoruz, açıkça beliriyor. Türkçemiz sorunu, herşeyden önce kültürel varlığımız, düşünsel kişiliğimiz sorunudur. Bir düşünce, ancak kendi dilimizde düşünülüp ifade edilebildiği oranda bizim için **düşünce** olacağından, kendi Türkçemiz sorunu, eski - yeni didişmesinin çok ötesinde bir önem taşıyor. Amaç, bir sözcüğe karşı, salt yeni olduğu, salt taze bir yaratı olduğu için, başka bir sözcüğü seçmek değildir. Amaç, düşünceyi, kendi dilimizle yoğurmak, ona kendi dilimizle biçim, kalırlık sağlamaktır. Bunun da tek ölçüsü, dilimizin kendine özgü olanaklarıdır. Bu olanakların tek somutlaşma, tek gözlemleniş alanı ise, dilin kullanımüdür. **Dil, kullanımdan başka bir gerçek tanımaz.** Dışardan yapılan bütün zorlamalar boşunadır. Dışardan uygulanacak her değıştirici eylem, bu kullanıma uymadığı sürece, sonuçsuz kalmaya tutsaktır. Yeni gereksinimlere cevap verecek yetenek, dilin kendi yapısında vardır zaten. Önemli olan, bu yapının özelliklerini, kullanımı gözden kaçırmadan yakalayabilmektir. Yanılmıyorsam, çağdaş-dilbilimin gereklerini ve gerçeklerini yansıtan tek akılsal yol da budur.

TÜSTAV
oOo

DUYURU

Yansima dergisi Haziran ayını «Şiir Özel Sayısı»na ayırmıştır. Bu sayıda, şiir sanatı üstüne yazılara ve şiir incelemelerine de yer verilecektir.

Ünlü romancı Kemal Tahir 21. Nisan 1973 günü ölmüştür. Yazarm «Devlet Ana» romanı T.D.K. ödülünü; «Yorgun Savaşçı» roman'nda, Yunus Nadi armağanını almıştı. Bunların dışında bir kaç basımı yapılmış başka romanları ve hikâyeler'de vardır.

Kemal Tahir ve yine geçen ay içinde ölen A ş ık V e y s e l'in sanatı üstüne hazırlayacağımız yazıları önümüzdeki aylarda yayımlayacağız.

Elimizde biriken hikâyeleri değerlendirmek için, (yaz ayları içinde) derginin bir sayısını «Seçilmiş kısa hikâyeler»e ayırıyoruz. yansımaya gönderilecek kısa hikâyelerin 150—200; kitap tanıtma yazılarının ise 40—50 satırı aşmaması rıça edilir.

karton kulelerden

Tükenen bir şey vardı yerine koyamadığınız
Kurşundan bir bulut düşlerinizin üstünde
Sınırları aşılıyordu barut dumanları
Tıkalıydı ciğerleriniz duymuyordunuz
Çekirge sürülerini beslerken ulusça
Simitsiz büyüyordu çocuklarımız

Ellerimizde karne, açtık belgeli
Kitaplarda bir şefin resmi vardı büyük
Alfabeyi sökmüş, okuyup yazıyordunuz
Sofralarınızda bolluk
Kuşsütüne karışmıştı yalanlar
Yiyordunuz içiyordunuz
Yaşamıyordunuz ki

Serçenin gagasında tohum
Balıktınız mantının kursağında
Göreviniz alınterine yergi
Uyurgezerlere dümtekti
Her sokak kendi türküsünü söyler
Susardınız dört yol ağızlarında
Alanlarda görünmezsiniz
Ustaydınız güpegündüz düş görmekte
Karton kulelerden baktınız gerçeklere
Karataş yosunlanıp yeşeredursun
Siz mermerler gibi aktınız

Ölüm sınırlara gelmiş dayanmıştı
Çağ dışı olmuştunuz gençliğinizde
Mezar taşlarınızla kucak kucağa
Takvimlerde oğlak burcu
Dedenizin belinde kuşaktınız.

dostum beni ansın diye

vardım bir mor kayaya bir çocuk sesli suya
su akar bülbül bülbül
canım dostum
yüreğim gümbür gümbür

döner de döner başım
bir kocaman mavi güneş başımda
canım dostum
domurur öfkem özlemim

ben sana ne alayım
ben sana canım dostum
ben sana buralardan
burda herşey
canım dostum
burda herşey kalın kalın
dağ gibi

böcek ince
kuş ince
ağrı dersin acı dersin
canım dostum
dağ gibi

gök zengin
buralarda
canım dostum
bulutlar
kalyon kalyon
hele toprak
canım dostum
kırk kocalı bir kadın
ekini göğermeyen
canım dostum
kuzuyu ana karnında
meyvayı çiçekteyken
canım dostum
kızı oyun çağında

veriyorlar
veriyorlar
durmadan veriyorlar
dipsiz bir kuyuya taş atar gibi
ve yaşadıklarını sanıp günde üç öğün
kesik bir kol gibi çırpınıyorlar
canım dostum

ben sana ne alayım
ben sana ne alayım
yarın çarşıya varayım
bir top bulut
bir top güneş
bir top umut
canım dostum
bir top dışardan gazel

bir somun ekmeğ aldım
canım dostum
yarısı arpa
yarısı çekmiş gider abdühamid'e
yarısı durmuş bakar cumburiyete
yarısı yanık yanık hitit kağnısı
dolanır yedi dağın dokuz ardını

bir erik dalı kırdım
canım dostum
diken diken ürkek
yaban yaban aşısız
pıtrak pıtrak meyvalı

bir sel taşı
canım dostum
evlerin duvarından
yuvarlanır gider arşa
yuvarlanır gelir arştan
kırk yılda kırk milyon
canım dostum
kırk madrabaz yenibaştan

ben sana ne alayım
ben sana ne alayım
it izi
eşek fişkısı
bir parça da kuru tezek
canım dostum
gelinlerin ellerinin kınası
bir demet de kara diken

bir avuç da
canım dostum
bir avuç da toz
bir de mısır koçanı
canım dostum
yarısı kemirilmiş
ve bir tek de nazlı karnış
uzamış da
incelmiş de
sararmış da
canım dostum
kurumuş da
kül olmuş

vardım bir mor kayada bir çocuk sesli suya
su akar bülbül bülbül
canım dostum
yüreğim gümbür gümbür

tezeđi korsun rafa
canım dostum
kitap yerine
tozu pudra diyerekten
canım dostum
tırıştan sonra

dikenleri salonunun başköşesine
fışkıyı çağdaş biblo
karnışları nazarlık
sel taşına gelince
ister kendi başına
canım dostum
ister başkalarının

ve bir de bu satırlar
canım dostum
okursun bunaldıkça

ben sana ne alayım
ben sana ne alayım
ben sana ne alayım
yarın çarşıya varayım

bir açıklıktan

Doğan güne bakıyorum bir açıklıktan
Yanı başımda su
İki söğüt ağacı, iki çam
Tuttu şafak uçup giden bulutu
İçinde adamlar ben bakamam
Kimi bacağını arıyor, kimi kolunu.

Ta ötelere uzaklardan
Atlar geliyor süvarisiz
Eğerlerinde kan.

Bir geyik uçuyor bir kayadan
Çiçekle çiçek arasına
Nisanla mart arasına
Kan damlıyor içtiği sudan.

Kuş diyor ki kuşa, yanında uçan
Sele atıldı gül burada
Ateşe atıldı, yanar
Kalk gidelim gök katına.

İki gidelim çok dönelim
Almasın çayır, alan
Yağmurları altında güneşin
Ne atmaca olsun, ne yılan.

Doğan güne bakıyorum bir açıklıktan.

YITIK KAN

Bir altın tas gibi gelen bu sabahta
Turnalar aşarken dağlardan
Acının ve umudunun uzun sınırında
Hiç ilişmeyin kalsın kan.

Gün gelir kalkar gider bir çiçekte, otta
Buluşur yitik kanlarla Anadolu'da, öteki
Kar akı bir sakalla bekler Hacı Bektaş-ı Veli
El ele tutuşup çıkarlar dağlara.

gabriel peri

bir adam öldü
hayata açılan kollarından başka
bir şeyi yoktu kendini koruyacak
bir adam öldü
silâhlardan nefret edilen yoldu tek yolu
bir adam öldü
ama sürüyor savaş
ölüme unutuya karşı

çünkü biz de istedik
istediği herşeyi onun
bugün de istiyoruz
istiyoruz ki derinliğinde gözlerin
derinliğinde yüreğin
mutluluk ışık olsun
ve adalet dünyada

Sözcükler vardır yaşatan
suçsuz sözcüklerdir
ısı sözcüğü güven sözcüğü
sevgi adalet özgürlük sözcüğü
oğul sözcüğü incelik sözcüğü
kimi çiçeklerin kimi yemişlerin adı
korkusuzluk sözcüğü bulgulamak sözcüğü
ve kardeş ve dost sözcüğü

adı kimi yerlerin kimi ülkelerin
adı kimi kadınların kimi arkadaşların
bunların yanında Gabriel Peri
bizi yaşatan şeyin yoluna öldü Peri
sen diyelim ona ezdiler yüreğini
sayesinde daha iyi tanıyoruz birbirimizi
sen diyelim birbirimize yaşıyor umudu

Çev. : Bedrettin Cömert

80 yaşında olacaktı

Bach Lien, Genç bir Alman şairidir.

Bu gün sekseninde olacaktı Ho Amca
Tam seksen yaşında, yaşasaydı
Yüz yaşında bir gün
Bir gün bin yaşında
Tarihin çağlar boyu taşıyacağı
Ötelere dalga dalga akışında.

Geçmiş dediğiniz neydi
Geçmiş bir yüce zamandı dönen geriye
Yığınların dudaklarında
Bir yiğit yüzüydü geçmiş
Hiçkırıklardan dönüşen.

Özgürlüktü, O düşündü hep
Büyüttü güller gibi
Özgürlük ve çiçekler
Yeşerdi benzer evrenlerden.

Yurt savunmak ne kutsaldı
Genç ihtiyar çoluk çocuk
O bir anıt gibi en önde
Halk için yaşamak dedi halka adanmak
Yenilmez bir güç oldu sürgünlerde.

Ay ışığı sızardı demir parmaklıklardan
Acılar çekilmezcesine büyüktü
Açlık vardı, işkence vardı
Karanlıklar genede çöktü
Işığı güneş ansızın uzaklardan.

Orduların en önünde gördüler
İnsanların içinde bir yüce insandı
Barış diye ünledi evrene
Sonra Ey diye haykırdı Ey Vietnam
Uğrunda ölünecek bağımsızlık vardı.

Vücut hapsedilirdi belki
Ama düşünceler asla
Öldü bütün ölenler gibi
Oysa ölümsüzdü Ho Amca.

Tepelerde bayraklaşır şimdi
Çiçek çiçek yeşerir her yerde
Bütün Vietnam Kuzeyden Güneye
Eş ülkülerden büyüyen umut
Onun şarkısı bütün dillerde.

Çocukların gözlerinde ışıklar
Direndir ellerde Ho Amca
Bütün yüreklerdeki inanç
Tarlaların üzerinde gün doğumu
Sanki bir tutam ak-bulut şurada
Sanki hiç ölmemiş Ho Amca
Bir çift sandal kulübesinin önünde
İçerde bir açılmış kitap
Bir şarkı duyulur sevgilere adanan
Bir gaz lambasının gölgesinden
Bir pirinç köşesinden
Yeniden canlanır Ho Amca.

Türkçesi. : Engin Aşkın

güldede

«Dermanım yok Ado!» dedi Neslihan.

İnler gibi çıktı sesi. Oldukça da kısıktı. Düşündü : «Altı yılı aşti, ye-diye devrildi, içim daralır, iki adım atınca canım biter, hırlar galırım.» Du-rup biraz dinlenmesi gerekiyordu. Ama kaş kaş olmuş bakıyordu köy. «Ma-razlı seniil!» derdi avratlar. «Köy değil mi? Batsın! İneğin akşam doyup gelse lâf eder. Hastalansan, kurtulamasan lâf eder...»

Ado, bir eliyle karısını tutuyor, bir eliyle de eşeğin yularını çekiyor-du. Hafif de destek oluyordu karısına. İki gidip bir durarak köy içini geç-tiler. Çobanlar malı davarı sürmüşlerdi. Kadın kız da harıma hendeğe çe-kilecekti birazdan. Elcilerin gelmesi yakındı. Bostanları çapıp, sebzeleri sulayıp, pamuk çapasına gideceklerdi sonra. Kamyonlar köyün altına ka-dar gelecekti. Posta posta binecekler, kimi Reyhanlı'ya, Altınözü'ne, kimi Misis, Ceyhan, Dört Yol, Osmaniye... gidip beylerin pamuklarını çapacak-lardı.

«Kaç yıl olir bizden kesik!» Kahırlandı Ado.

«Bir çürük avrat çıkımdı, herif kan ağırlı!» diye içini yiyordu Neslihan! «Çok yalvardım mevlâya duam gabil olmadı! Başım yerden kalkmır, bak-tığım torpaktan utanırım...»

Mezarlığı geçtiler ağır ağır. Eşeğin başını çekti Ado, «Çüüüoşş«..» dedi. Sonra bir koluyla bacaklarından, bir koluyla belinden tuttu karısını : «Gayrat Neslo, seni bindirem, ta fazla yörüme galan!» Kuş gibi yeğnelmiş-ti. Kolayca kucaklayıp koydu semere. Heybenin gözlerini geri attı. Yuları toplayıp eline verdi. Vurdu kışına eşeğin. «Hadî bakam, mevlâm rasgetire bize!» Tabakasında sarımış tütünler vardı. Çıkarıp birini yaktı, karısını üç adım arkadan izleyerek yürüdü. Evin içinde içemiyordu. Başlıyordu Nesli-han öksürmeğe. Açık havada güzel fırsattı tütün içmek. Eşek de Allahı bi-liyordu, çok uz gidiyordu. Neslihan'ın altında. «Vezir olacak adamdık dün-yada, velâkin rezil oldık, nalet kader...» dedi.

«Kaç oldi sana derim Ado! Sürüyüp durma beni ora bura. Kes umu-dun, evlen galan. Pitli pakla, kör alıcı; kör alıcı, pitli pakla.. Mayında getti Hacomarın oğli, hem de Hızar Tefo. İksinin de garileri körpe, yime yan-larında yat. Barım bunnarı gaçırma gurban olduğüm! Al birin, acık keyfen bak. Ahan sana gönlümle derem. Özimden söylersem hilâfım yok!..»

Ama diyemiyordu bunları şimdi eşeğin sırtında giderken. Sözcüklerin birini çıkarsa beşini çıkaramıyordu. Yırtılıyordu gırtlacağı. Hem de ne ka-darcık canı vardı bağıırıp da duyuracak? Kısıktı sesi. Sağır değildi Ado, ama yıllar var, Neslihan'ın kısık konuşmasını anlamağa alışmamıştı. Tü-tün içiyorum diye de üç adım uzak geliyordu zaten. «Allam böyle adami pigamber yapardı erken gelse dünyaya! Yıllardır dutar beni el üstünde. Yakmaz evin içinde carasin, boğülirim deyi. Eşşege de benni bindirir, yö-rir ardim sıra yollari. Eyle bi mahamet köy ki bacım, lan deyin ki prava, on-nar derler haha, gülerler herifin üstüne! Adoooo Adoooo, Ado'nun mekâni

cennet olsun! Çeker miydi başkasi? Durur miydi bunca yıldır bir çürük gariyle? Cay beni bir çürük tata. Kız Neslo, bata senin insanlığını! Kız gendin gap gel Boncık Sultani oturt even. Derlerse ki iki gari olmaz bir evde, al başan, defol Zorkun yaylasından yokari, yit ağaçların gayaların arasında, begenirse gurt yesin, begenirse gartal felân! Yetti galan! Gurutma herifen ta fazla!..»

Diyemedi hiçbirini. Ama Güldede'ye varanda, duasını görende, belki suyun başına oturanda diyecekti bir bir, hem de kesin. Bunu da düşündü : «İki körpe gelin! Birbirinden algin! Desin ki istemem Boncugi, isterim Şemavar'ı, alsın Şemavar'ı. Ne umurum Hacomar? Eşşegim olamaz. Alırız Şemavar'ı. Boncık Sultan bir varımlık iş...» Suyun başına oturanda bir bir kafasına sokacaktı bunları. Hem de istemeyecekti desin 'Hayır!...

Yaktığı sigarayı bitirdi Ado, koştu Neslihan'a :

«Esas günü perşembe dediler. Fakat ben düşündüm galabadır perşembe. Cuma gideriz daha mübarek gündür, her taşları okunmuş. Ağşamaca vardık döndük işallah. Hem de çok şifasin göreceksin bak Neslo!..»

«Ağızından çıkanlara gurban...»

Konuştu bu kadar ama gene başladı göğsündeki daralma. Hemen kesti. Ado anladı, eliyle kuru dizlerini yepti karısının. «Heç gendin zorlama konuşam. Her şey bene ayân. Hasdalık allahtan. Satın almadın çerçiden. Çalmanın tükândan. Kuri tohoma can veren Allam, narlar çiçeklendi bak, belkim senin şifan hazırlayıp yolladı Güldede'ye, varıp alacaz bugin...»

«Datlı dilleren gurban...»

Bir elini koydu kocasının başına : «Üç çocik ağlaşır evin içinde. Hele ki o goca gariyi almadı Allam başımızdan. Lâkin ne yirsin, ne keyersin yıllar uzun. Dipli bir işe gittiğin yokdîr. Unuttin ovayı pambığı. Gendi ekimin dikimin bile oti alınmadık, dibi sulanmadık...» Düşünmesini kesip fışıldadı : «Allah dermanımı versin, emme yoksa istegi öni bilecem Ado!. Güldede son gidegim. Daha gıpramam evden. Çıkmam köyden taşra. Yeter benim yoluma senin çektiğin. Hem de gatlandığın yoksunluğ. Antep mi galdi? İslaheye mi galdi? Antakye gettik, Maraş gettik. İkki seferimiz var Adana'sına...» Yoruldu.

«Yorma canın...» dedi Ado, yepti dizini.

«Nefret olmuşım doktorlardan Ado!» Sürdürdü düşüncesini : «'Öksir öksir! Çıkar dilin çıkar! Hoh de yat, hoh de solî! Nefes al, yat.. Acir mi? Bursi da acir mi?' Çıkar kahat, yazgalem, cırt cırt cırt... Hapdir, innedir, hadi tamem, yut tamem, vurin tamem! Al kahat, ver pare, goş eczahana, al guti, ver pare, al şişe, ver pare.. Hadi hana, yat yatag, ver pare.. Hadi gamyon, otir arka, ver pare...» Ankara'ya gidişlerini, adını bilmediği mahallelerde bacısının oğlu Bekir Başçavuşu arayıp buluşlarını, Bekir'in de, 'Vazifem bekler!' deyip gidişini, gene 'Öksir! Çıkar dilin! Hoh de, solî! Yat, acir mi? Ha bursi da acir mi?' Çıkar kahat, yaz galem, cırt cırt cırt.. Yut hapları, vurin inneleri, geçer tamem, geçer tamem.. Eczahanaya ver pare, hanâ ver pare, gamyon ver pare, ekmege halvaya ver pare.. Tükendin gettin gurbanım...»

Nefesin itopladı : «Varag Güldede'ye Ado! Oturag suyun başan. Derim sana ne derim diğne. Yokla gönlin. İsterim begen Boncigi, isterim begen Şemavar'ı. Körpe ganciktir bunnar...»

Elini bastı dizine Neslihan'ın, bastı okşadı : «Sust! Dert sokma içen!

Sus derim!.. Okşadı, «Sus derim Neslo!..»

İnişi inip dereye girdiler. Cevizlerin altından gidiyorlardı. Bahar kudurup kalkmıştı kuytularda. Bütün dallar patlamış, ne kadar tohum, tane, kök, köken varsa toprağın yüzünü yırtıp çıkmıştı. Narlar da çiçeklenmişti.

«Son gidegim Güldede..»

«Ne gadar böyük cenaballah, şirk goşma! Bu gidişin olmaz, bi daha gidişin olir.. Doktirden olmaz, yatirdan olir.. İlaçtan vermez, ottan verir çaran. Görürsin bütün otlar yöridi. Bahar çevirdi daşi çaliyi. Ne kesersin umudun Neslo?..»

Dere sağı tuttu, yok yokuşa vurdu. Ado itti eşeği ardından. Neslihan derinlerden soluklandı yokuşun başında. Gün güzel olacaktı. Bir tane bulut yoktu gökte. Derinlerden soluklandı bir daha. Sonra bastı göğsüne eliyle, acımasın. Ova göründü. Ovada bükülüp giden yol.. Maraş'ın, Antep'in, Antakya'nın, Hassa'nın Kırıkhan'ın arabaları.. Bir o yana, bir bu yana tozuta tozuta, kurşunu yemiş itler gibi gidiyorlardı. Geçiyorlardı birbirlerini. İslahiye'nin üstünde tankları, kamyonları, bir sürü topları, yeni çıkmış araçlarıyla tabur görünüyordu. Postalları ayaklarında, tüfekleri ellerinde, yatarak kalkarak «talim» dönüyordu askerler. Gözlerinde gözlükler, subaylar düdükle çalıyordu. Bazan ufacak bir çip, üstü açık, bu birliğin yanından kalkıp öteki birliğin yanına kayıyordu. Gün vurmuydu taburun üstüne, ayan beyan görünüyordu. «Belkim alti, belkim yedi yılı galmış benim Kerim'im de eskerdir yaşlılarının içinde. Allah bilir Erzurim gider, allah bilir burda yapar talimin...» Ötekiler kız, onları düşünmedi. «Verdi Ado aşağı köyün okuluna Kerim'i ki öğrene bikaç hesap, bikaç yazı, yimesin zopa eskerde.. Kızları... birer sütsüz çarpıp getmez işallah.. Davıllarını çaldırıp, duvalarını üfledip gelin ederiz el içinde...» Kendi kızlığını düşündü bir ara. Tepenin başına çıkınca görünen uzak Suriye dağları, ova, ovanın yüzündeki köylerin çokluğu, düşünmesini genişletiyordu Neslihan'ın. Kendi babası da öyle yapmıştı, kendi kardeşleri Fevzipaşa okulunda okudular üçer yıl, «Kızlara nüzüm değil!» dedi bir gün heveslendi de Neslihan. Hiç var mıydı köyden gidip üç yıl okuyan? Yoktu kızlardan. Kızlar asker olmuyordu.

«Görürsin Güldede'yi, ağaçları ne gürdür!»

Çaltı köyünün sağ yanında koyu ağaçlık bir yerdeydi Güldede. Az ötesinde kiremitleri solmuş, badanası dökülmüş okul görünüyordu. Evler yofun iki yakasında sıralanmıştı. Çitlerin içinde soğan çapan kadınlar seçiliyordu. Köyün içinden geçen yol biraz ilerde Antep-Antakya şosasına bağlanıyordu.

Bir daha soluklandı Neslihan. «Öte dağların ardında da köyler vardır öyle ya? Ne çok gettim Allam, ne çok gettik de vardık Angara'ya.. ki, Angara'dan öte İstambol, deniz, sonra tamem...» Ovanın genişliğine şaşarak inişi imeğe başladı.

Ado üç adım uzak kalıp bir sigara daha yaktı hazırlardan. Güldere'ye varmadan bir tane daha içmesi iyi olurdu.

Gene düşündü Neslihan : «O gadar çok insan var dünyada. O gadar çok insan hasta, hastahanaların önünde, garalarda... gördük!» Bir erkek, karısını sırtına bindirmiş götürüyordu. Hiç unutamıyordu onu. Sonra karısını sırtına bindirmiş üç ayrı adam gördüler o gittikleri büyük hastanenin önünde. Ado'yla birlikte durup baktılar. Neslihan hiç konuşmadı. Ado,

«Hay maşşallah!» dedi. «Ne insanlar var dünyada ki, ya ermiştir, ya evliya bunun gibiler...» Ado, bunları ara sıra anımsıyor, ara sıra düşünüyordu. Fakat Neslihan'ın aklından hiç çıkmıyordu. Bu yüzden Ado'ya saygısı artıyor, hem de acıması çoğalıyordu. «Köye dönüştü üstelerim, bir ayak önce evlensin kalan. O da beni çok gucakladı, sırtan bindirdi. Bana yeter, Al-lama da yeter kalan. Bir erkege ziyadedir bunca eziyet...»

Sigarasını söndürüp yetiştirdi Ado. Köye inmişlerdi. Eşeğin yularını eline aldı. «Ürkerse düşürmeyelim Neslo'yu!» dedi. Genellikle uslu bir eşektir. Ama bahar zamanıydı iyice. «Bakarsın bir kancığı çıkar şu avlıdan.»

İki üç evi geçtiler. Neslihan, elini semerin önüne vurdu: «Ado!» dedi fısıltıyla. «Endir beni gurban! Ar ederim böyle ben eşekte, sen yayan kö-yü geçmekten, endir gurban!..»

Ado düşündü: «Yakın nasolsa Güldede, endirem yörisin ağır ağır...» Hemen durdurdu eşeği. «Mismillâââh, bismişaaaah!..» dedi, kucakladı Neslihan'ı. Usul usul yürüterek eşeğin önüne geçirdi. Bir eliyle yuları, bir eliyle Neslihan'ı tuttu, biraz da destek oldu karısına. Ağır ağır yürüdüler Güldede'nin yattığı yere doğru.

Çaltı köyünde iyice kuşluk olmuştu. Koyunlar kırdan dönmüş, ağıllara girmişti. Köpekler yatıp başlarını ön ayaklarının üstüne uzatmışlardı. Tek tük yaşlılar, ufak çocuklar görünüyordu ev önlerinde. Eli iş tutanlar kıra kıraca açılmışlardı.

Güldede'ye yaklaştıkça içinin ürpertileri artıyordu Neslihan'ın. İçinden içinden «İsmi Azam» duasını okumaya başladı. Bir yandan da, «Son umudum burası! Yılların içimde çöreklenen derdini söker atar işallah!» diye geçiriyordu. Sonra gene duasını okuyordu. Ağır ağır yürüyerek ufak bir suyu geçtiler. Sonra gür bir ağaçlığın altına girdiler.

Ado, Güldede'nin yapısına baktı önce, kalaba mı, araştırdı. Suyun öte yanında bir eşek bağlıydı. Bir kadın, bir erkek vardı başında. «Başka kimse yok heralim...» dedi. Karşındaki eşek, ipini gerdirmeğe başladı. Kendi eşeği de huysuzlanıyordu. «Dur burda Neslo!» dedi, «Bağlayam şunu bu yakaya!» Yapının siperinde bir çalı vardı. Ona doğru çekti eşeği. Çıkarıp torbasını taktı başına. Heybeyi de indirip geldi karısının yanına. «Önce suya varacak bilirsen? Çıcez, abdas alcaz. Kırkar kere çalkamak gerekir agzımız...»

Neslihan, hâlâ «İsmi Azam» duasını okuyordu. Dili dudağı onunla uğraşmıyordu. Karşılık vermedi Ado'ya. Ama yürüdü ardı sıra.

Bir büyük çınarın dibindeki taşın yarığında fırlıyordu su. Dalları kuş yüklü çınar kuş sesinden inliyordu. Vicir vicir vicir. Yıkıyorlardı dünyayı. Koca dalları gökyüzünü kapatıyordu ağacın. Çayırı suyu gölgelendiriyordu. Ufacık bir böğeti doldurup akıyordu su. Böğetin dibinde çakıllar görünüyordu. Duru, pırıl pırıldı. Beş altı küçük bahçeyi sulayıp geçiyordu.

Ötedeki adam, kollarını, paçalarını çemremiş, bekliyordu. Sararıp gitmişti. Ayvanın rengindeydi yüzü. Zayıflamış, incelmışti. Ado'yla Neslihan'ı görünce kadın ayağa kalktı. Kocasının ardında el bağlayıp durdu. Kara kaş, kara göz, iri kemikli biriydi kadın. Adam hastaydı. Kadın alıp gelmişti kocasını.

«Esselâmün aleyküm va rahmatullah!» dedi Ado.

Yavaşça elini başına götürüp fısıldadı adam.

«Geçmiş ola gardaşım, geçmiş ola!..»

Gene elini başına götürdü, mırıldandı.

Ado, Neslihan'ı tutup suyun başına oturttu. Onlar öte yakasında duruyorlardı, Adogil de bu yakasında durdular.

«Hoşgeldiniz! Size de geçmiş ola!» dedi kadın.

«Sağolsun baci, allah razı olsun!» dedi Ado.

Heybeyi koydu yere, Neslihan'ı oynattı. Kollarını çemremesine, pa-
buçlarını, çoraplarını çıkarmasına yardım etti. Kendi de çemredi kollarını,
çıkardı pabucunu, çoraplarını.

«Hadi Neslo, hadi hatınım! Abı hayattan nişan verir, destur al, yıka
elin yüzün. Üç İhlâs, bir Fatiha okuyacaksın. Kırk çalkala ağzın. Sonra ab-
das al. Ben de isterim almak. Mevlâ gabil eylesin. Güldede'nin şefaatin is-
terim. Senin temiz dilegelerin duysun isterim. Tez ol hatınım..»

Bir adım kadar açılıp böğetin başına çöktü Ado. Bir yandan suya ba-
kıyor, bir yandan yuyordu elini, bileklerini. Bir yandan da İhlâs okuyordu.
Hem de çalkalıyordu ağzını.

Ötedeki adam, boyna düşünüyordu suyun başında. Karısı çökmüştü
yanıbaşına. Fısıldaştılar. Adam da başladı elini bileğini yumaya. Karısı yu-
muş bitirmişti ellerini. Ağzını çalkamış, abdesini almıştı. Adam cansız is-
teksizdi. Fazla eğilemiyor, eğilince kesiliyordu. Karısı yeniden fısıldadı ku-
lağına. Adam yeniden başladı elini bileğini yumaya. Ama çok yavaş gidi-
yordu. Neslihan acıdı. Akşama bitmezdi adamın suyun başındaki işi. Kendi
de çok canlı değildi, ama beterin beterini görüyordu adamın yüzünde.
Nasıl kötüydü benzinin sarısı! Korku veriyordu.

Kaydırdı gözlerini, kendi işine baktı. Yıkadı ellerini kollarını. Yüzüne
su çaldı. Sonra durup dinlendi. Hem «İhlâs», her de «İsmi Azam» duasını
okuyordu. Sonra başladı ağzını çalkamaya. Sayıyordu içinden. «Fazla ol-
sun, egsik olmasın! Fazlanın zararı yoktur..» diyordu. Yorulunca duruyor-
du. Bir ara yan gözle Ado'ya baktı, gene ötedeki adama kaydı gözleri. Ado
almış gidiyordu, canlıydı o, tez bitirecekti. Ama sagolsun, geldi burayaca..
Uğraşır benim dovama, sagolsun Ado..» Durup dinlendi, gene başladı. Kırk
çalkama bitenece, sekiz kadar ara verdi. Belki iki üç de fazla çalkadı. Son-
ra abdes aldı, tamam etti. Abdesini bitirince oturdu çenedinin üstüne. Din-
ledi. Ado çoktan kurunmuş kalkmıştı, okuyordu içinden. Öteki adam ise ağ-
zını çalkamaya yeni başlamıştı böğetin başında.

Ado davrandı. Karısının kalkmasına yardım etti. Elini verdi, «Bismil-
lâââh, bismişaaah!..» deyip kaldırdı Neslihan'ı. Suyun başında bir üşüme
geldi Neslihan'a. Çınarın gölgesinden çıkmak için yürüdü. Çit vardı az
aşağıda. Narların çiçekleri alarıyordu. Yaprakları da nasıl yeşildi! Çeviri-
yordu kırmızıları. Ado, heybe omzunda, yürüdü Neslihan'ın yanı sıra. Çay-
ırın güneşlik bir yerine oturdular. Yönleri Güldede'nin yapısındaydı. Çat-
ma kapıdan içeri, merdivenlerine bakıyordu Neslihan. Bir titreme vardı
içinde. Üşümeden çok, korkuya benzer bir duyguydu. «Mevlâm guvat ve-
rir işallah!» dedi. «Şifamı da versin isterim! Yetti galan dünyanın üstünde
boynum egri dolaştığım!. Mülk istemem, selvet istemem, fazla evlât da is-
temem, anca şifamı isterim, bilir Mevlâm!..»

Ötedeki adam kalktı güç belâ. Karısı hemen koluna girdi. Eğile eğile
yürüdüler. Çayırın yakın bir yerine gelip oturdular.

«Aslınız nerden benim gardaşım?» dedi Ado.

Adam konuşamıyordu. Kadın, «İdil'deniz..» dedi.

Acıdı Ado : Allah şifaz versin. Allah dovaz gabil eylesin..»

«Yeddi yıldır kalplıcası kumlucası.. çok yeldi, çok dolandı.. bir umudu bundadır, allaha bakarız...»

«Umut kesilmezdir.. Soni hayirdir baci...»

«Geçmiş olsun, bu hatin hastedir?...»

«Hastadır..» dedi Ado. Biz de çok gezdik. Gomadik Adana'sı, Antep'i, Angara'sı.. Güldede'ye geldik, şefaatin esirgemez işallah...»

«Hasdalıklar ne zordir!..» dedi kadın.

«Neslo çok çekmiştir tren götürmez..»

«Derilere girdim..» Düşündü Neslihan. «Güprelere gömildim. Gazanda buguye oturdum öleyazdım. Davşan baki yedim eyolam. Bir umudum bundadır benim. Çok yeldik, çok yolundik biz...»

«Zabah mı çıktınız İdil'den?» dedi Ado.

«Zabah çıkdık, anca gavişdik, yolumuz uzak...»

«Biz de zabah çıkdık.. hayirlisi...»

Taburdan boru sesleri geliyordu. Ama askerler görünmüyordu. Çok yükseklere bir uçak gidiyordu. Okul çocukları teneffüse çıktılar. Bir gü-rültü yayıldı, kuş sesleri silindi. Günde ısındı Neslihan. Baktı Güldede'nin merkâdine. Ado fısıldadı kulağına : «Gireg hatınım!» Neslihan okuyordu içinden. O sırada eski umutsuzluk çöktü üstüne. Düşündü : «Dünya geçmiştir benden. Bir daha deyem Ado'ya evlensin kalan..» Baktı kocasının yüzüne : «Dinle sözüm, gulagin ver Ado! Dinle sana ne derim? İşte Bon-cik, işte Şemavar. Dile birin, dut getir. İkisi de sana gurban olsun. Çekme zulim tâ fazla, evlen kalan!» Yoruldu. İndirdi başını. «Evlen Ado, sana derim özümden...»

«Ado senin her sözen gurbandır Neslo! Üzem deme datli canın. Ben isterim sen eyolasın. Mevlâm verecek şifan, gomşiden istemeyiz hoş! Şe-faati böyük Güldede'nin geldik ayagin. Edelim devamizi, diyelim adagimizi. Golim sağlam, bulurum rızgımız hamdolsun...»

«Yeter zulim! Çekme kalan Ado...»

«Ben yıkılmışim zulim, sen gönlin geniş dut...»

Hıçkıra hıçkıra ağladı Neslihan. Daraldı göğsü. Omzundan tutup yep-ti kocasını.

Başını doğrulttu Ado : «Zulmi sen ugratırsın gendi başan. Ben iste-mem ağlayasın Neslo! Ben isterim güvenesin Mevlâya, güvenesin Güldede'ye. Mertebeli bir yerdirdi geldik, içimiz temizdir hamdolsin. Aldık abdas, aldık destur, varalım huzuruna. Bak ne derim Neslo, yapış golimdan!»

El verdi, kaldırdı karısını. Çekti Güldede yapısının çatma kapısına doğru. Ağır ağır yürüdüler. Ado okudu, Neslihan da okudu. Fısıldaştılar, gene okudular. Eliyle koluyla değil, canıyla yapıştı Neslihan Ado'ya. Bir vücut olmuşçasına girdiler avludan. Üstü çitli kerpiç duvarın dibinden mer-diven başlıyordu. Üç aşamalı, yirmi bir basamaktı. İlk taşın önünde durdu-lar. Okudular ayakta. Sonra çöktüler ikisi birlik.

Çınarın dalındaki kuşlar topluca havalandılar nedense. Ürkütülmüş gi-bi uçup kalktılar, sesleri geldi. Neslihan'ın da, Ado'nun da içlerine ürperti doldu. Üçer İhlâs, birer Fatiha okudular çökerek. Sonra bir vücut gibi eği-lip taşı öptüler. İsmi Azam duasını okuyup ikinci taşı öptüler. Durup dinlen-diler sonra. Neslihan yoruluyordu. İkinci taşın üstüne çıkıp gene okudular, üçüncü taşı öptüler.

Okulun zili çaldı. Çocuklar girdiler. Kuşlar dolanıp geldiler çınarın dallarına. Dallar yüklü yüklü sallandılar. Ado okudu bekledi. Neslihan da okuyup bitirince dördüncü taşı öptüler. Çıktılar üstüne. Koyun koyuna sokulmuşlardı. Kesiliyordu Neslihan. Ado destek veriyordu. Okudular, eğilip beşinci taşı öptüler.

Öteki adamla karısı oturuyorlardı geride. Kuşların sesini duymaz oldular bir ara. Bir ıssızlıktan kaldılar. Okudular, öptüler altıncı taşı. Gökyüzü yükselip gidiyordu üstlerinde. Akdenizin duru göklerinden. Bir tane bulut yoktu. Gün de bindiriyordu. Uzakta Suriye dağları buğu içindeydi. Berideki yoldan arabalar geçiyordu gürültüyle. Ado'yla Neslihan kenetlenmiş gibi birbirlerine sokulmuşlardı. Okuyup yedinci taşı öptüler, ara verdiler.

Neslihan, Ado'nun kollarına bıraktı kendini. Ado tutmasa düşecekti belki. Bir süre soluk aldı, dinlendi orada. Sonra emekledi gene. Varıp sekizinci taşın önünde durdular. Okuyup öptüler onu da. Çabuk çabuk okuyup dokuzuncuyu da öptüler.

Okuyup öpüyor, arada düşünüyordu Neslihan : «Napardim ben çata idim bir hayirsiza? Çok yigit çikdi Ado, boşlamadı elim! Daşıdı doktirden çokdire. O gasaba, bu gasaba! Saçtı parasın, gırpmadı gözün. Nasıl gelir okurdım, öperdim Güldede'nin bunca daşın? Yigit çıktı mevlâm sevsin! Ölince cennetine alsın ilk günden..» Okudu, öptü taşı. İkinci aşamada bulunduğunu biliyordu, ama saymıyordu artık. Her taşı okuyacak, öpecekti teker teker. Sağolsun Ado, yanında birlikti. Destek veriyordu koltuğundan. Bir ara bir göynüme geldi içinden. Ağlayacaktı nerdeyse. Tuttu kendini. Hızlıca okudu, sonra eğilip öptü kocasıyla birlikte. Öptü, soluğu daraldı. Ama dayandı. Gene okudu, öptü çabucak. İkinci aşamayı tamam ettiler.

Durup dinlendiler gene. Sonra okudular gene, öptüler taşı. Başındaki örtünün ucu önüne döküldü. Oyası solup gitmişti çoktan. «Ahan geldik, ahan gidiyoruz..» dedi kendine. «Gülmedim doya doya!» dedi. Ama sapıtmadan okudu, öptü taşı. Dudaklarına tozlar topraklar geliyordu. Bazan saman çöpleri yapışıyordu yüzüne. Okuyup öpüyordu Ado'yla birlikte. Ilyce yoruldu. Canı çekilip gitti gibi geldi kendine. Bütün direşkenliğini toparladı, okudu. Bir ara gene umut geldi içine.

Nereleri nereleri yelip geldiğini düşündü bir daha. Belki son çabasıydı şu yaptığı. Güvenmeliydi Güldede'ye. Başka tutan oldu mu dünyada elinden? «Yıllarca ağaların ekinlerin biçtim! Kendi işimizi gurtarıp ellerin işen goştım. Yıllarca binip gamyon, dağın o yüzüne bu yüzüne dolandım, beylerin pambığın çapdim. Topladım. Ne goydular avcıma? Neyin sahabı oldım? Anaan bubaan, öz gardaşın ne yaptılar? Ne yaptı öz gardaşının oğlu? Goyip gitti mazifeye. Bir şu Ado'dan razı olsun Allam. Çok eyilgin gördüm. Bir de ahan, çıkıp Güldede'ye geldim. ok eyilgin isterim. İşallah bakar yüzem, destek olur Neslosuna. Mevlâm onu sayar, beni sever, bir çare verir de sevindirir Neslo yavrusun. Eyolurum işallah... Goşar gelir gine öper yalarım daşların. Adagim Kelâmi Kadimlêri okudurim. Çifte gurbanları keserim...»

Okudu kocasının kolunda. Okudu, öptü önündeki taşı. Biraz dinlendi. Sonra gene okudu, gene öptü. Ado, ne evdiriyordu, ne zorluyordu. İyi biliyordu hızını. İyi biliyordu yorulduğunu, dinlendiğini. Birlikte soluk alıyorlardı sanki. «Vaktinde gelse pıgamberlik verirdi Mevlâm. Susamın çekir-

degi gadar hilesi yok. İşte golumda, işte goltugumda. Sayasinde egilip kalkabiliyorum, sayasinde davranıyorum...» Okudu, öptü taşı.

Son aşamaya geldiler. Bir süre dinledi orada Neslihan. Dizlerini yere koydu. Başındaki örtüyü gevşetip yeniden bağladı. Çınarın dallarından kuşların sesleri geldi, doldu kulaklarına, içine.. Terini de sildi. Gene İsmi Azam duasını okudu. Ado el verdi. Doğrudu onun yardımıyla. Ado kendi de okudu İsmi Azam duasını. İyi olsun istiyordu karısı. İçtenlikle istiyordu. Çektiği acıları biliyordu. Daha neydi yaşı? Ne gün görmüştü, ne sefa sürmüştü? Yeniden canlanmazdı belki bu tahtaya dönmüş vücut. Bu kollar, bu yüz, bu gövde canlanmazdı belki. Ama Allaha vardı ne varsa. Bir imdat eylerdi bakarsın.

Ne kadar derinden bir istekle canı çekiyordu kanlı canlı bir kariyla yatmayı! Düşünüyordu Ado : «Çok içtenli söylüyor 'Seç Boncugi, seç Şemavari.! İkisi de senin dirnağın gurban! Galdi ikisinin de gocaları mayında. Seç Ado..' diyor.» Çoh istiyordu ateşli ateşli sevişmeyi. Yoksundu bunca yıldır. Güldede'nin kapısında Şemavar geliyordu aklına, Boncuk'tan daha çok o geliyordu. Şemavarın bakışlarını çok istekli buluyordu. Kanlı kalçalı, kara gözlü, kara kaşlı, boyluca bir kancıktı. Boncuk ufak tefek, minna yüzlüydü. Şemavar'ı çok istiyordu içi. Güldede'nin kapısında külü eşildi içindeki isteğin. Çıkmıştı vücudu. Derisinin altında üstünde yakıcı bir istek dolaştı. Ama Neslihan'dan sorumluydu. Eskiden hiç düşünmemişti. Yokluyordu kendini, bir iz bulamıyordu. Üstelik, dürüstçe, omzundaki sorumluluğu unutmadığını görüyordu.

Neslihan'a hayrandı. Hasta halinde yatıp keyfini çattırmağa çalıştığına hatırlıyordu. Hasta olmasa ne kadar candan sarılan bir kancık olduğunu biliyordu. Onun için dürüstlikle istiyordu iyi olsun. Ama Şemavar'ı da aklından kovamıyordu şimdi. Şemavar olanca ağırlığıyla oturuyordu başının içine. Tam da merkâdin kapısında bir hata mı işliyordu acaba? Yiğitliğe aykırı bir davranış mıydı bu? Sorguladı kendini. Sıktı, mıncıkladı kafasını. Karısını bakıtmak için yaşadığı bunca deneyi, bunca çileyi geçirdi kafasından. Kolundaki kadını yokladı. Yangözle baktı yüzüne. Boynunun sarı derisini gördü. Gömülmüş de çıkarılmış gibiydi mezardan. İdil'den gelen adamın derisi gibiydi. Burnunu farkında olmadan karısının kulağına doğru yaklaştırdı. Kokladı, iç açan bir koku değildi. Katlanılmazdı hattâ. «Böyük Mevlâm! Çok çektiğin! Günah yazma içimden geçenlerden..»

Okumasını bitirip abandi kapıya Ado. Kalın tahtadan, ağır, eski bir kapıydı. Zor açıldı. Neslihan'ı da çekti. Başucunda bir kavuk, ayakucunda uzun tesbihler. Üstüne de yeşil örtüler örtülmüştü işlemeli. Yatıyordu «muhterem.» Neslihan'ı çeke çeke sağ yanına vardı Ado. Diz çöktüler hemen. Başladılar duaya. Burası kolaydı artık. Üç İhlâs bir Fatiha okuyacaktı Neslihan sadece. Ado kendi de okudu.

Okuyup bitirdiler.

Ado el açtı :

«Burda yatan Böyük Ulu! Böyüksin! Sen böyüksin deyi kalkıp merkâdine geldim.» dedi içinden. «Bak benim halime, Bak şu Ado'nun haline. İster bana aci, ister Neslo'ya. Bize şefaatin esirgeme..»

Neslihan da el açtı :

«Al benim canımı Böyük ulu! Söyle Mevlâya, alsın canım. Gurtulam bunca acidan, azaptan. Mevlâm sever seni. Çünkü bunca böyüksin, kır-

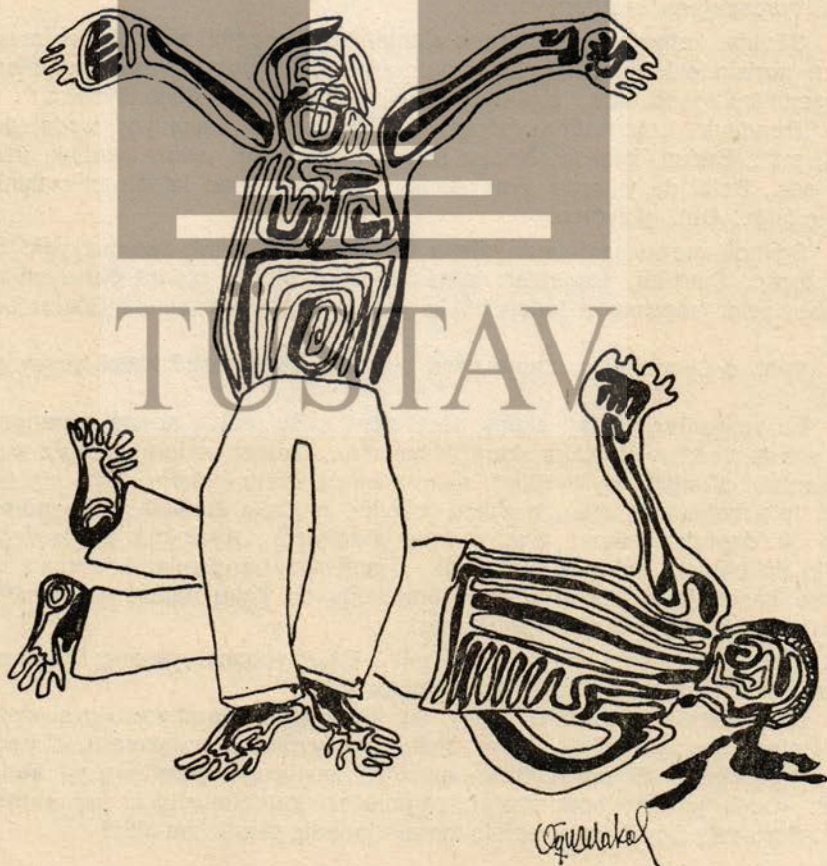

maz sözün. Söyle alsın amanatini. Ben gurtulam, bu adam da gurtulsın. Acı ikimize de...»

Ado'nun eli hâlâ açıktı. İçinden içinden yalvarıyordu : «İşte yünsek huzurundayız. İkimizin de hali sana ayan. İçim sana ayan. Allaha her şey ayan. Çok yeldim. Mevlâm tanık. ok sabrettim. ok yoksunlig çektim. Eyolir, dirilir der misin? Kuru ağaca can verdiğin bilirim Mevlâmın. Emme bu avradin benzi gelir mi? Şu ldiil'den gelen adam eyolir mi? Şefaatin esirgeme bizden Böyük Ulu! Sen bâyıksın, Mevlâm gırmaz seni. Söyle ona ki alsın galan şu Neslo'nun amanatini. Ben de birkaç gün sefa sürem. Dinim imanım gevredim gendimi duta duta, bu da ayan. Zaten ne galdi şurasında? Gendi göğni de var. Ben demedim o dedi, 'Boncigi seç, Şemavri seç..' İkisinin de gocalari mayında galdi. Söyle Mevlâya, baksin yüzen. Çok yoksunlig çektim, ayan değil mi? Sanırsam yeter buncasi. Şefaati bize Böyük Ulu!..» Elini yüzüne çalıp baktı karısına. O da bitirmişti duasını. O da elini yüzüne çaldı.

«Dileglerimizi gabil eyle Böyük Ulu!» dedi açıktan Ado. «İki aşır Guran, bir de goçi gurban adadim sana, Mevlâm tanık, borcimdir!..»

«Adadik, borcimizdir...» dedi Neslihan da. Borçlanıp çıktılar.

üvendire

Koca öküze benziyor bu bizim yaşamımız; dişleri dökülmüş, böğürleri birbirine geçmiş, hep aynı çizide ayak ayak... Bakımsız, güçsüz.. Tüyleri donuk donuk, taranmamış. Yanları tezek içinde... Bi de keneye karmış ki, amanallah!..

Köyümüzde kentimizde böyle bu.. Yüzlerimizde cansız soluğu, evlerimizde tezek kokusu.. Eloğlu hop orda, hop ayda yıldızda.. Bizimki hep öyle, ayak ayak.. Öldürmüyor kaldırmıyor.. Ayak ayak...

Durup durup kocaman bir üvendire düşünüyorum. En yüce dağın, en ulu kestanesinde kesilmiş uzun, düzgün bir dal... Çocukluğumda yastığımın altına sakladığım kırmızı tahta saplı çakıyla yontuyor, düzeltiyorum onu. Alt ucuna şabanın, pulluğun toprağını sıyracak yassı, el kadar parlak demiri yerleştiriyorum, bıçak gibi... Öbür ucuna takılacak, en ağır kanlıyı bile yerinden hoplatacak «sivri»ye geliyor sıra; bir türlü neden, nasıl yapacağımı kestiremiyorum...

Okulda, kahvelerde, kalabalık alanlarda, dilekçemi götürdüğüm masaların gerisindeki bulanık bakışlı, ağır ağır kımıldanan, uyuşuk adamların karşısında, ilçede, ilde, başkentte hep o «üvendire»yi düşünüyorum

Trendeyiz. Lokomotifin yorgun öküz solumaları duyuluyor arada, puf, puf, puf!.. Birkın, isteksiz. Neden sonra donmuşluğu yırtan aydınlık, uzun bir ses.. Belki de yıllardır aynı yaşama koşulları içine kapatılan makinistin çıktığı.. Oh!.. gidiyoruz.

Üçüncü mevki salonunda diken üstünde gibiyiz, hiç tadımız yok. Sıkış tepiş.. Çuvallar, yorganlar, tahta bavullar, bir de onlara benzienler.. Üf be, evler boşalmış!.. Neden böyle yollara dökülmüş millet? Gözler boş boş.

Sahi, o üvendirenin ucuna nasıl bir «sivri» takılmalı? Nasıl birşey olmalı ki o...

Bu yorganlar, yüzleri akmış; ter kokan... Bu تنها, acemi marangozlar elinden çıkmış, tahtaları kararık bavullar.. Gurbet yollarının dilsiz kahramanları.. Kimbilir ne öyküleri, ne romanları vardır onların... Şu çiğ boyalı, iple bağlanmış olan, aralıkça kapaklı, mutlaka izinlidir.. Gün görmiyen bir depodan çıkmış gibi, yerinde duramıyor.. Aydınlığa alışık değil. Belki iki çiğnem sakız, bir başörtü, Hataylı'ya borçlanılarak alınmış üç metre kaçak ipekli, biryerlerden yürütülmüş iki kalıp sabun var içinde.. Bir de, amerikan bezinden çamaşırlar..

Yarım kilo lokum mu? Pembe mi?.. Elbet yabancı yabancı duracak; insan yaşamında seyrek tadılan sevinçler gibi..

Bir kenara sıkıştırılmış, itilmiş, en güzel şiirini yaratıyor «kavuşmak» kelimelere benziyor yüzü. Duvar diplerinde, yapıların barakalarında geçirilmiş geceler, bir parça üzüm ekmekle savılmağa çalışılmış yıl kadar uzun «boş» günler; horlanmalar, ezginlikler, kahrolmuşluklar uç veriyor kıvrımlarında.. Büyük serüveninin nerelerindedir şimdi kim-bilir?

«Herif dedi ki, kırmızı mumlu mektupla mı çaardım sizi dedi.. Köyünüzde su mu çıktı dedi. Aç itler gibi, ne döküldünüz yollara dedi.. Kendime iş bulamıyorum, bi de sizinle mi oğraşacam, siktirelun başımdan! dedi...»

«Orası da, orası da boktanmış.. Bizim köylü Kara Durmuş anlattı. «Ne bükelenip duruyunuz lan? diyomuş Alamanın ağası, sizi bize sattılar diyomuş.»

Uzun, upuzun bir suskunluk.. Arada lokomatifin yorgun yorgun solu-maları...

«İnsan her şeye alışan hayvandır» Doğru, doğru olduğu için de korkunç... Herkes hela aralıklarına, sahanlıklara, ayakaltında çiğnenmeğe, Alamanın sözüne, kentlinin azarına alışmış işte.. Biri yüzünün bir yanıyle pencereden tarlalara karışıp giden suskunluk, öbürü sıkıştığı yerde türkü olmağa çalışan içri büğrü bir ses... Kayaları andırıyor çoğu da; esmer, katı, dingin...

Herşeyi dondurmuş alışkanlık : tahta bavulları, yorganları, pencereden görünen tepeleri, tepelerin eteklerindeki köyleri.. Uzaklardan savrulup gelen «nylon» eşyalar bile onlara benzemiş.

«Çifçilik öldü.. Boşuna boğuşmamız. Uğraş didin boşuna.. Diyelim yıl uygun gitti «borcuna» yetmez kaldırdığın. Ayıbını zor örtersin sattığınla..

«Kentin hamalı, boyacısı bizden iyi valla..

«Ha, büyük çifçiyse, traktörün, batozun varsa başka..

«Saman elli kuruş, küspe yüz otuz kuruş, gübre yok...»

Konuşulanlar, yüzden yüze yankılanarak dışarlara taşıyor, ta köylere varıyor, binlerce sesi ardına takıp dönüyordu sonra.. Tezeğinin üstünden kalkmış, bakımsız, dökük dişli, keneli bir koca öküz örneği solumağa başlıyordu yaşam...

Vazgeçin be dedim, insanımızın çekisine edebiyat» diye bakanlar bıktı gayrı bu seslere..

Uyuşan ayağımı değiştirmeye çalıştım. Hayli yolumuz var daha.. Fiatlar... Sahi fiatlar, bi onlar sinək yutmuş hayvanlar gibi aldı başını gidiyor.. Eskiden on liraya gidiyorduk bu yolu, şimdi? Zeytin, peynir, ayakkabı fiatları ona göre.. Kafamda iki basamaklı, üç basamaklı sayılar.. Onluk yeşilinde, yüzlük maviliğinde. Ürkütülmüş bir sürü gibi; bavulların, sepetlerin, yorganların, dikilenlerin, sıkıy tepiş oturanların üstünde hora tepmeğe başladılar...

Büzüldük, büzüldük, büzüldük..

«N'oldu sizin ordaki çiftlik işi?

«Duruyor öyle. Döviz bekliyorlarmış.

«Bulurlar bulurlar. Senin iki keçin, üç koyunun da işe yaramaz o zaman.

Otuz kişiymişler, ensesi kalın. Yabancı sermayeyle ortakmışlar. Bir çiftlik satınalmışlar. Hollandadan cins inek getirecek, sütçülük yapacaklarmış. Altı milyon «döviz» gerekliymiş..

«Bu döviz dedikleri de ne ki?

«Altı milyon ne kadar eder acaba, bu treni doldurur mu dersin?

Çuvallara, yorganlara, tahta bavullara bakıp sustular.

Bir kez daha parlayıp karardı üstümüzde tren sesi.

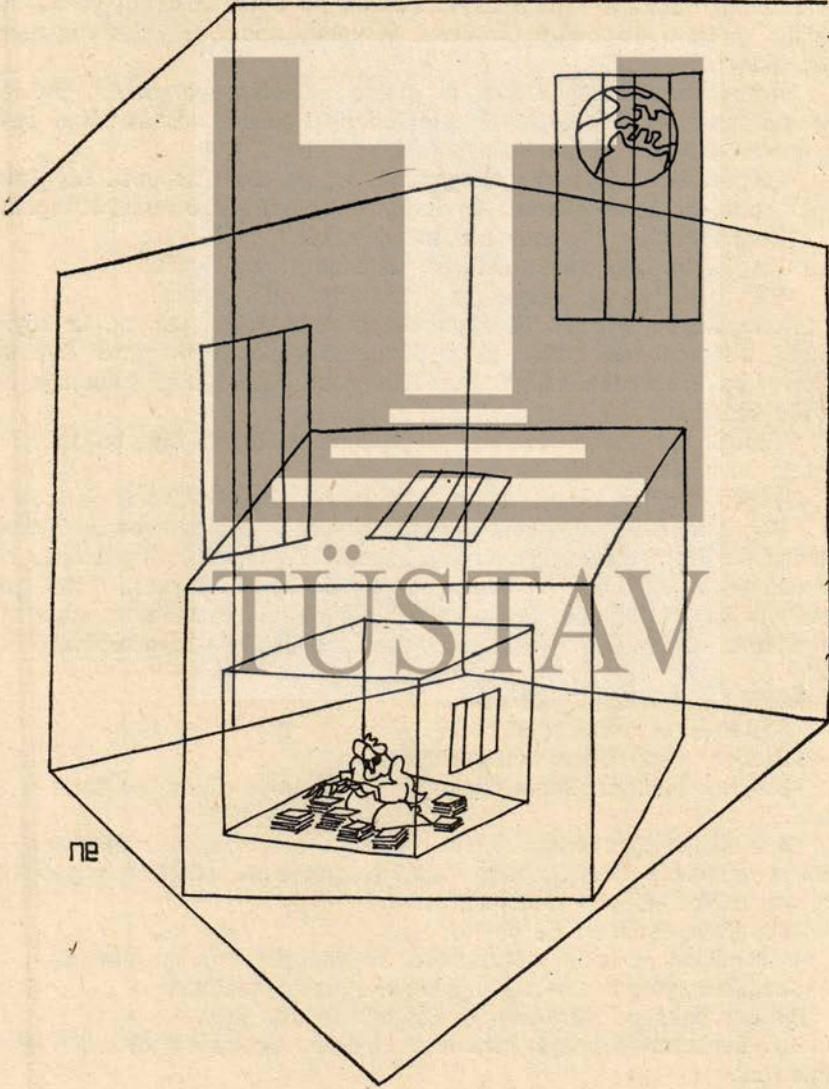
Bir «üvendire» toprağa, insanlara, köylere.. Ucuna da, öyle bir «sivri» takmalı ki..

Bak aynı, dinle aynı... Trenin de canı sıkılır elbet. Olur mu hep çiziden çıkmayan öküzler gibi?. Tarlalara sapmak, değişik yolcular taşımak istiyordur biraz da.. Bıkmıştır..

Kafamda bir karıncalanma. Dev irisi sayılar. O parlayıp kararın upuzun ses var ya, yaman bir «Üvendire» oluyor. Ucunda da, benim bir türlü bulamadığım «sivri» Başlıyor yolcuların, uzaklarda uyuklu uyuklu duran köylerin, tepelerin kabalarına kabalarına işlemeğe.. Hopluyor, uğruyor yerlerinden hepsi, feleğini şaşırıyor.. Silkiniyorlar tüyleri dökülmeğe başlamış koca öküz görünümünden, başlıyorlar koşmağa...

Keyfine diyecek yok gayrı trenin...

NE

arabın yaellesi

Hapishane hikâyeleri 3

Çizmeli Ahmet, yatağın yanında, yere konmuş eski radyonun kocaman düğmelerini karıştırıyor, dinliyecek bir yer bulmaya çalışıyordu. Radyo, dikine konmuş küçük bir gaz tenekesi boyundaydı. Yüzünün geniş bir kısmını bej rengi, örgüye benzer, ses geçirir bir örtü kaplıyordu. Onun altında, istasyonların yazılı olduğu camdan, dar bir bölüm, en alta da yan yana dizilmiş kocaman üç düğme vardı. Hoparlör olan örgünün alt köşesine bir mavi boncuk dikilmişti.

Radyonun sahibi lâz İbrahim, kauçuk hırsızlığından yatıyordu. İbrahim, yeni aldığı bu şaşırtıcı gereçe ne zaman baksa bu mavi boncuğun hoparlöre ya da içerdeki ses düzenine bir zararı olup olmadığını düşünürdü. Sonradan kararını verirdi : Mademki radyo yıllardır bu şekilde çalışmış, öyleyse zararlı değildir. Çizmeli Ahmet :

«Bunu» derdi, «Mutlaka dediğim dedik, çaldığım düdüğü bir kocakarı dikmiştir buraya. «Oğlunun radyoyu aldığı, karısını, çocuklarını sevinç ve şaşkınlığa boğduğu bir gün, hatta ilk gün...»

Radyodan birbiri peşisıra konuşma, müzik, parazit, konuşma, konuşma, parazit, parazit, müzik, başka bir müzik sesi, hızla duyulup kayboluyordu. Sonra düğmeyi küçük bir tıkırtıyla durdurdu, sesler kesildi.

Öğretmen : «Daha başlamamış...» dedi.

Lâz İbrahim : «Açın da şarki dinliyelim bari...» dedi beklemekten sarsızlanan, istediğini bulamamış insanlardaki bıkkın sesle.

Yeniden tıkırtı duyuldu. İstasyonları gösteren düğme, Çizmeli Ahmet'in parmakları arasında yine hızla dönmeye başladı. Kent adlarının yazılı olduğu cam da düğmeyle birlikte koşan gösterge durdu. Bir kadının söylediği ağır, alaturka şarkılar, koğuşu tanıdık seslerle doldurdu.

Öğrenci Sami :

«Uyuyanlar rahatsız olmasın...» dedi çekingen bir sesle, çevresindeki yataklara kıvrılıp yatmış tutuklulara bakarak. Öğretmen ses düğmesini biraz oynattı, ses hafifledi.

Çıgaraları yakıp beklemeye başladılar. İkinci cihan savaşının son aylarındaydılar. Ellerine arada bir geçen gazetelerden ve Lâz İbrahim'in radyosundan izliyebildikleri kadarıyla, Almanların bütün cepheelerde durdurulduğu, savaşın, Alman saldırganlığını umulmadık bir biçimde yüzgeri ettiğini biliyorlardı.

İçerde, Almanlar Türkiye'ye de girseydi, ilk iş olarak onlar tarafından kurşuna dizilecekleri belli olan antifaşist, aydın tutuklular vardı. Onun için koğuştaki radyodan dinlenebilecek haberler hem insanlığın böyle bir felâketten şimdilik kurtuluşu umutlarını getiriyor, hem de şu onüç numaralı koğuştaki içindeki altı yedi aydın kişinin kurtuluşlarının küçük sevincini taşıyordu.

Radyonun başına toplanmış olanlardan kalanı, yataklarına yatmış, çoğu uykuya dalmışlardı bile. Urfalı Şükrü yatağında dönüp duruyordu. Radyonun hafif sesinden ve radyonun başındaki heyecanlı adamların bekleyişinden tedirgin olmuşçasına ofluyor, uykusuzluğunun nedenini onlarda buluyordu.

Şükrü karmanyolacılıktan yatıyordu. Aynı koşuşta yatan arkadaşı Bagaj Ömer'le birlikte bir Amerikalıyı sohumuşlar, adamı sonra da arabasının bagajına kitleyip kaçmışlardı. Ömer'e bu olaydan dolayı arkadaşları Bagaj adını taktılarsa da aynı olayın öteki kahramanı olan Şükrü hâlâ «Urfalı Şükrü»ydü. Uzun boylu, esmer, yakışıklı, sert görünüşlü, ağır başlı bir gençti.

Radyonun başındakiler tekrar düğmeyi çevirip istasyonları aramaya başladılar. Bir ara, yedi sekiz el birden, düğmeyi çeviren Çizmeli Ahmet'in elini üstüne bastı, eli durdurdular. Gergin yüzlerinde beliren coşkulu gülümseyişlerle birbirlerine baktılar. Başlarını biraz daha radyoya yaklaştırıp verilen haberi dinlemeye başladılar.

Urfalı Şükrü yatağında daha hızla kıpırdanmaya, daha sık aralıklarla bir yanından öte yanına dönmeye, üstündeki battaniyeyi ayaklarıyla itip kendine daha rahat durumlar aramaya başlamıştı. Bu gürültüler sanki koğuş daha fazla adam gelmiş, soludukları havaya ortak olmuş gibi onu sıkıyordu. Sanki içerinin havasızlığı gitgide daha da artıyor, bir kişiye düşün yatacak, oturacak, dolaşacak yer parçası daha da azalıyordu.

Gençken, hapishaneye düşmeden, karmanyolaya başlamadan önce güneşten de böyle sıkılırdı Şükrü. Tam bir doğulu insan gibi güneşi sevmez, ondan kaçardı. Güneşin doldurduğu odalara, dükkânlara bir yığın adam girmiş de ona da oturacak yer kalmamış gibi sıkılır, gölgeli, kuytu, serin yerler arardı. Güneşin sıkıntısını da, iyiliğini de doğu insanı kadar hiçkimse bilmesin. Tarlalarda, yollarda, kırdı, bayırda, bozkırdı, güneşin altında ölesiye çalışan doğu insanı, güneşten kaçır, saklanır, örtünür. Şükrü de bir doğu insanıdır. Hiçbir zaman gövdesini rahatlıkla güneşe, denize, doğaya, ondan yararlanmak için, onunla eğlenmek, keyfetmek için sereserpe sunamamıştır. Bedeni gibi içi de kapalı, gizemli, bilinmez kalmıştır.

«Eeehh, kesin be şu dırılıtyı...» dedi bir ara. «Uyuyamıyoruz işte...» Yaz tatillerinden birinde, çalıştığı fabrikada bir şiiri daktiloda yazarken arkadaşları tarafından şikâyete uğramış olan lise öğrencisi Sâmî telaşla Şükrü'den yana baktı. Sonra, yanında oturan ağabeylerine, Çizmeli Ahmet'e, Öğretmene, radyonun sahibi İbrahim'e... Onlar Şükrü'nün sözlerini duymazlıktan gelerek dinlemeyi sürdürüyorlardı. Yüzleri, coşkulu bir durumun bütün yansımalarını taşıyordu. Haberin en can alıcı, en önemli cümlelerini dinlerken birbirlerine bakıyor, gülümsüyorlardı. Tehlike Türk topraklarının can uzaklaştığı gibi insanlığı da, bilinmiyen bir süre için rahat bırakmış görünüyordu. Artık «üstün insan»lar değil, insanlar yaşayacaklardı yeryüzünün güneşinde ve toprağında. İnsanlar çalışacak, kazanacak, beslenecek ve çoğalacaklardı. Kendi yurtlarında, kendi evlerinde, kendi bahçelerinde. Bu umutların gücüyle beslenen gülümsemeler çoğalıyor, coşku lar büyüyordu.

«Kesin şu zırılıtyı da uyuyalım bel...»

İnsanların içinden biir, Urfalı Şükrü, gelecek yıllardaki uykuların daha dingin, daha hakedilmiş ve daha güzel olabileceğinden habersiz, bütün

büyük umutlardan ve inançlardan habersiz, incecik yatağında ve pireli battan yesinin altında dönüp duruyor, ayakları serinlesin diye battaniyeyi tek-meliyerek bacaklarının arasına alıyor, gerçek, rahat bir uykunun ne oldu-ğunu bilmek istemekte direnircesine radyo başındakilere öfkeli gözlerle bakıyor, sonra yatağında yarı doğrularak bağıırıyordu :

«Ulan şimdi nöbetçiye haber verip heninizi duman ettireceğim.»

«Kes bel!»

Çizmeli Ahmet dayanamamış ve tutunacak bir dalı varmışçasına ye-rinden doğrularak aynı öfkeli gözlerle Urfalı Şükrüyü süzmeye başlamıştı.

«Sizin yabancı istasyonları dinlediğinizi söyleyeceğim nöbetçiye...»

«Kalk ulan kime haber verirsen ver...»

Arkadaşları, kulakları radyodaki seste, Çizmeli'yi yerine oturtmaya ça-lışıyorlardı. Urfalı Şükrü'nün ne güçlü, sırasında ne belâlı bir adam oldu-ğunu herkes gibi Ahmet de bilirdi ama, o andaki coşkusunun büyüklüğü-ne kapılmış, bu coşkunun taşıdığı büyük anlamdan başka hiçbir şeyin öne-mi yokmuşçasına, Urfalı'nın kendilerini içine atabileceği bütün tehlikeyi kü-gümser gibi, diklenmişti. Gerçekten, olayı nöbetçi duymamalıydı. Hele ge-dikli ve onun üsleri hiç duymamalıydılar. Öfkeye kapılmaya gelmez bu durumlarda. Küçük ya da büyük bir olayın sürükleyip getireceği bütün öte-ki küçük büyük olayları hızla, akıllıca hesaplamak gereklidir. Kendini, duygularını yıllardır denetlemeye alışmış, buna zorlanmış öğretmen yavaş ve durgun bir sesle :

«Kendine gel Ahmet!..» dedi. «Otur şuraya! Zaten haberler de bitiyor, kapatalım.»

Sami düğmeyi çevirerek sesi kıstı. Yataklarına uzanıp battaniyelerinin altına girdiler. Biraz sonra öğretmen düğmeyi iyice çevirerek radyoyu ka-pattı.

Nöbetçi, içerdeki gürültüleri çoktan duymuş ve yukarıya durumu bil-dirmişti. Koğuşun yanındaki Kapalı'larda turancı subaylar vardı. Bunlar «kapalı»da kalıyorlardı ama aslında bütün kapıları açtı, askerler gene es-kisi gibi onlara emirleri gibi saygı göstermekte, işlerini görmekteydiler. Bunlardan biri, ikisi, arada bir, koğuşun kapısına kadar gelir, içerde ça-lınmakta olan radyoyu bir süre dinler, yerine dönerdi. Kendi radyoları ol-madığı için onüçüncü koğuşun radyosuna, içten içe, pek de belli edeme-dikleri bir düşmanlık duyuyorlar, bu radyo konusunda nöbetçilerin kulağını arada sırada bükmeyi de unutmuyorlardı. Bu akşamki durumu da nöbetçi-ye bildirerek, onun dikkatini çekmişler, gecenin bu saatinde dinlenen ha-berin taşıdığı önemi de nöbetçiye, anlıyacağı bir biçimde belirtmişlerdi.

Üst katı alt kata bağlayan merdiven sahanlığındaki demir kapının zin-cirleri şangırtıyla çözüldü. Gedikli, arkasında nöbetçiyle koridoru hızlı hız-lı geçerek koğuşun kapısını açtı, eşikte dikildi :

«Ne oluyor burda?» diye seslendi içeriye.

Hiçbir köşeden, hiçbir yataktan ses çıkmadı. Odada hafif bir uyku mırıltısı, yer yer horlamalar ve ağır kokulu bir havadan başka bir şey du-yulmuyordu.

«Nöbetçi gürültüler duymuş, kavga mı çıkardınız?»

Uyuyanlardan bir ikisi uyandı, kapıya baktı şaşkınlıkla, kıpırdanma-dan Gedikli'yi dinlemeye koyuldular. Gedikli, durumu aşağı yukarı biliyor-

(Devamı 320. sayfada)

paytoncu şevki amca

Paytoncu Şevki ile Berber Kâzım, körüğü geriye yatırılmış paytonun meşin koltuğunda hem çaylarını yudumluyorlar hem de kentin göbeğindeki alanda çalışan yol işçilerini izliyorlardı. Dayanamadı Berber Kâzım :

— «Sağolsun Belediye! Sağolsun Devlet, Hükûmet! Bize medeniyet taşımaya çalışıyorlar.» dedi coşkuyla.

— «Doğru.» diye onayladı Şevki Amca. «Hızlı da çalışıyorlar. Hem şehrin dört bi yanı da tamir olacakmış.»

— «Şart Şevki şart; tamir şart! Hani karşıda bi Hanaltı vardı. Kahveler, otel, fırın... falan. İşte onların yıktırıldığı sene yapılmıştı bu yollar.. Eee o günden bugüne az değişmedi memleket. İnsanımız şimdi su dökme-ye bile minibüsle gidiyo. Yol tamir istemez de ne yapar? Hatta bu parke yolların tümünü kaldırıp hoop asfalt oturtmalı. Hem sık sık tamir derdi çıkmaz hem daha yakışıklı olur.»

— «Bana göre hava hava hoş!» dedi Şevki Amca, kayıtsızca. «Parke olmuş, asfalt olmuş; değişmez. İkisine de uyar atlarla tekerlekler.»

— «Deme öyle be Şevki!» diye tersledi Berber Kâzım. «Asfaltta nal sesleri muntazam duyulur, dingil hiç zorlanmaz; bu bir. İkincisi asfalt yol medeniyet icabıdır. Çünkü, Avrupa'da hiç yokmuş parke yol. Bizim dünürün küçük oğlu da Almanya'dan izne geldiğinde anlatmıştı; oralardaysa çift çift yollar varmış. Bi yoldan arabalar hem gidip hem gelememiş. Gidiş ayrı, geliş ayrıymış. Yolları asfaltlamak değil öyle yapmak lâzım aslında.»

— «Bize bu kadarı da yeter be Berber! Öyle yolumuz olsa ne yürütecez onun üstünde? Üç otobüs, bi minibüs, iki halat arabası mı?»

Yine kızdı Berber. Bu kez bilgisizliğine :

— «Ah Şevki ahl!» dedi. «Haberin yok bi şeyden. Biz de taksi yapıyoruz artık. Fabrikanın temeli atılmış. Yakında imalâta başlıyoruz. Dün bi toplantı yapmış Başpakan. 'Traktör yapıyoduk; şimdi taksi de, otobüs de yapacağız. Dışardan almacağız!' demiş. Gazetecilerin sorularına şıppadak cevap vermiş; üstelik 'Va mı başka soracanız?' diye de sormuş.»

— «Taksinin her şeyini mi biz yapacak mıyız? İnanmam valla! Düne kadar topluiğne bile Çekoslovakya'dan geliyodu.»

— «Şimdilik motor, kayışlar, karbüratör, şanzaman falan Avrupa'dan gelecekmış. Adamlar bize bunları birbirine bağlamasını, bu arada yapmasını da öğreteceklermiş.»

— «Valla Berber, 'senden devletli ile ortak olma' derler ama hayırlı olur inşallah!» dedi Şevki Amca, hem kuşkululu hem iyimser.

— «Hayırlı tabii!» diye yapıştırdı Berber. «Hatta karoseri dışardan getirtmeyecek, şimdiden biz yapacaktık. Fakat, karoser için dev bi pres lâzım olmuş, yakında geliyomuş Avrupa'dan. Medeniyet Şevki medeniyet! Bizde medeniyet yıkımlarla başladı. Eskiler hep yıkıldı. Yollar genişledi, her taraf apartman doldu. Geceler bile ay aramıza inmiş gibi oldu. Her yan ışık. Gün güne Avrupa'ya benzedik ama taksi yapamıyoduk. Şimdi o da

oldu. Arabaların renk renk krepler gibi yollara yayıldığını düşün Şevki, 'Almanya'da yaşıyorum' de işte o zaman. Öyle değil mi ama? Arnavut kaldırımına sokağa girdin günleri getir aklına bi yol da kıyasla kafanda. Hangi zaman daha güzel?»

İkinci savaşın bitiminde, askerden döner dönmez başlamıştı Şevki Amca sürücülüğe. Yaylı işletiyordu o zaman. Dört yanı deriyle kapalıydı bu arabaların. Yanlarında oyulmuş pencereleri vardı ama deri perdeler hiç kullanılmazdı. Çünkü yaylı; saman ve kuru ot üstüne serili çula bağdaş kurup oturan peçeli, çakşırılı aileyi gizlerdi içinde. Kem gözlerden korurdu kadını, kızı. Yaylı durağı da Çeşmemeydanı'ndaydı. Yaylılar kasaba içinde pek kullanılmadığından, durak köylerin yoğun olduğu yöne yapılmıştı. Sabah, köylerinden alışverişe inen düğüncüler, pazarcılar, mahkemeciler gün akşama devrilirken yine aynı yaylılarla dönerlerdi. Çelebiler'e, Rüstemler'e, Turnadereye...

Köylere traktörler girdikçe, kentlerde eskitilmiş otobüsler kasabayla köyler arasında çalışmaya başladıkça yaylılar azaldı; hele hele «Halkçılar» «devir değişti» deyip devrim adına, Atatürk adına yollarda gördükleri çarşafı, peçeyi yırtıkça yaylılar görülmez oldu. Yerini körüklü, yanları açık paytonlar doldurdu. Yaylıyı Şevki Amca da bıraktı. Yeni bir payton yaptırmaya cüzdanı yetmediğinden yaylının dingilinden, tekerlerinden yararlandı. Arka tekerler üstüne körük taktırdı. İçine de meşin koltuk oturttu. Artık Çeşmemeydanı'na değil kasabanın göbeğindeki, Gümrükönü'ndeki payton durağına geliyordu.

Fakat paytona lüks, eğlence aracı gözüyle bakılıyor, «devir değişti» denmesine karşın konuklamaya karşın konuklamaya çıkan varlıklı aileler bile binmiyordu. Yolcuları daha çok Adliye'ye, İstasyon'a, Gazino'yaydı. Hafta sonları da delikanlılar sokak aralarında çapkınlık yapmak; pence-reye, çeşmeye çıkmış sevgilileriyle gözleşmek için birkaç saatliğine kirar-larlardı arabasını. Bazen de kasabanın dışındaki su kenarına götürürdü delikanlıları.

Bu yüzden sofralarında bol çeşit bulunamazdı Şevki Amcaların. Ama on beş yirmi lirayı doğrulttu mu da Kayserili'den yağlı kâğıda sarılmış iki yüz gram pastırma alır, sokağa da «telgrafın telleri»ni söyleyerek girerdi.

Kendi malı sayardı sokağı. Her evde kendinden bir iz bulurdu. Çünkü sokağın bütün evleri onun atlarının fişkisiyle sivanmıştı. At fişkisiyle yapılmış siva sağlam olur diye kadınlar leğen leğen fişki almaya gelirdi Şevki Amcalara. Fişki; samanla, toprakla karıştırılıp odun dizilmiş ya da fındık dallarıyla örülmüş duvarlara sıvandığı pek sıcak tutardı evi soğuğa. Kış girişinde de kış çıkışında da bütün sokak yenilerdi sıvasını. Bir de kırmızı, sarı, mavi toprak boyayla renklendirdin mi elişi ile kaplanmış gibi olurdu evler. «Diğer sokaklarda nerde böyle renkli evler?» derdi Şevki Amca, her geçişinde.

Cömertti de Şevki Amca. Bütçesi elverdiğince tabii. Arka bahçede yetişen meyvaların konu-komşuya dağıtılması onu pek sevindirirdi örneğin. Karısı hıdırellezden sonra arka bahçeye hasırlar sererdi mahalleli için. Mevsime göre erik, kiraz, armut, nar yenir; tombalalar çekilir; yağ satarım bal satarım oynanır; çocuklar kendi keyiflerine bırakılırdı. Kocaları akşam yemeğinden sonra kahveye çıkan kadınlar çocuklarını saklambaça salıp kendileri yine tombalaya dalardı. Ta yatışı sonuna, sokak başında teker se-

si duyulana değin. Şevki Amca, bahçesinden dağılan mahalleliyle sokakta karşılaşır, gönüllerini alırdı. Hele «telgrafın telleri» ile sokağa girdiği geceler pek tatlı dilli olurdu komşularla. Kaç-göç bilmezdi :

— «Afiyet olsun komşular!»

— «Nassın Şevki Aga?»

— «Hamdolsun bacım. Hep böyle iyi gün görün. Cümmeniz cümmeniz!»

Çocuklara da söz yetiştirirdi bu arada, usanmadan :

— «Şevki Amca, bize birki tur attır paytonla! Ha, olur mu?»

— «Başka zaman amcasının. Atlar yorgun bu gece.»

— «Hani bana düdük yapacaktın?»

— «Mübarek çocuk, Komşumun Karakuzusu hani sen de bana taze söğüt dalı bulacaktın?»

...

Karısının yardımıyla atları komşularından kurtarır, ahıra bağlar, arabayı da ön avluya aldıktan sonra odalarına çekilirdi Karı-koca. Şevki Amca, akli çocuklara takılı, yıllardır sokuldu karısına : «Benim de söğüt dalından düdük isteyecek bi çocuğum olmayacak mı Allahım!»

Berber Kâzım'ın yerli otomobil yapımına başlanacağını haber verişinden hemen sonra paytoncular Gümrükönü'nden kovalanmış, onların Yenicami'de durak yapmalarına izin verilmişti. Belediye; semtler arasında çalışan minibüs sayısının artışı, minibüs yolcularının Gümrükönü'nde durak isteyişlerini, payton müşterisinin azalışını gerekçe olarak gösteriyordu. Halk arasında da, paytonların kenti ngöbeğinde çirkin görünüşleri olduğu için Yenicami'ye kaydırıldığı yayılmıştı.

Şevki Amca, Yenicami'deki durağa gelindikten sonra bir gün Kabzimal Hayri'yi yeni hale götürmek paytona çıkarken belediye hoparlörü şöyle sesleniyordu :

«Dikkat dikkat! Belediye Reisliğinden! Şehir içindeki ahırların varlığı sağlık bakımından mahzurlu görüldüğünden ahırların bir ay içinde şehir dışına nakli belediye encümenince kararlaştırılmıştır. Paytonculara, arabacılara ve diğer hayvan sahiplerine tebliğ olunur!»

«Ahır şehir dışına taşımak kaç mal olur kim bilir?» diye başladı düşünmeye Şevki Amca. «Ahır taşımakla da olmaz. Evi de götürmek lâzım. Ya da ahıra bakıcı tutmak. Ulan Belediye, minibüsleri koruyup bizi buraya attığın yetmiyo mu? Zaten anca geçiniyoz. Düşenin dostu olmazmış, bi de sen vur bakalım.» Mırıldana mırıldana yapıştı dizginlere. «Deh.» dedi.

Araba hal yolunu çiğnerken Şevki Amca yakın geçmişe takıldı. Yıkım ve apartman modasının başladığı geçmişe. Arka bahçedeki meyva toplanmalarının bırakıldığı geçmişe. «Bize vurulmaya, hor bakılmaya işte o zaman başlandı.» diye geçirdi kendince Şevki Amca.» Alâka göstermedi komşular meyvalara. 'Adana'dan, Mersin'den gelenler daha cins.' dediler. Çürüyeceklerdi. Bereket kenar mahalle manavlarına. Onlara sattım da çürütmekten kurtardım meyvaları. İyiki de satmışım. Üç beş kuruş geçti elim.»

Meyva paralarıyla körüğünü, fenerlerini değiştirdi paytonun. Yeni komşular aldı. Nazar boncuklu, maşallahlı komşular. Dingillere kırmızı boya çektirdi. Bir de gül çizdirdi paytonun arkasına. Biraz borçlanmıştı ama borcu da her yılın meyvalarıyla biraz biraz kapatmıştı. «Mecburum masraf

etmeye.» diyordu. «İşler kesat. Hayat pahalı. Gerçi vilâyet olduk. Şehir kalabalıklaştı. Hatta bulvarımız bile var. Ama paytonlar, minibüsler de arttı. Onun için müşteri artık atları gösterişli payton, pırıl pırıl yeni payton arıyo bineceği zaman.»

Bahçedeki havanın sönüşünden, çabalarının sonuçsuzluğundan beri çevreye duyduğu küskünlüğünü yineledi Şevki Amca : «Millette bi küçümseme. Bi onur, kibir. Paytoncunun evini küçümserler. Tek katlı evi küçümserler. Kimi eski evinin iki katlısını, balkonlusunu yaptırdı diye onurlanır. Sanki bilmiyoz nasıl yaptıklarını. Kimi de bağdadî duvarı yıktırıp tuğla ördüdüğü için kibirlenir. Ne çabuk unuttular fişki için koşuştuklarını. Alçak gönüllülük kalmış artık. Eski âdetler bitti canım. Şimdiki âdetler üç gün bile dayanmıyo. O dirlik-düzenlik, mahallelinin birbirini kayırması nerde kaldı kim bilir! Hoş Cemal Paşa da bir şey yapamamıştı ya! Hatta yoğurt ihtilâlden hemen sonra ikiden iki buçuğa çıkmıştı.»

Şevki Amca bir sabah paytonu Erenler köyüne taşıdığı ahırından alıp Yenicami'ye geldi. Cami önünde bir kalabalık bir kalabalık. Paytonu durağa çekip karıştı kalabalığa. Ard ardaydı Anadolılar, Muratlar, Renaultlar. Kalabalıktan, bunların hususiye çalışacağı yayılıyordu.

Gerçekten de taksi şirketi Vilâyetten Cumhuriyet Bayramına katılma izni almış; elliyi aşkın otomobil okulların, gazilerin ardından korna çala çala valiyi selâmlayarak gösteri geçidi yapmıştı. Geçit sırasında otomobillerden atılan el ilânlarını kapmak için çocuklar koştuğunda da bayram düzeni bozulmuştu. İlânlarda «halka hizmet» muştulanıyor, «Payton fiyatına taksi. Şehir içinde her yer beş lira.» yazıyordu.

Geçit töreninde olanları duyunca Şevki Amca «Aşkolsun sana Vali!» dedi küskün küskün. «Atlar yollara pisliyo, bayrama ayıp oluyo diye beni bayram günü sokağa çıkartma; ama bunların korna çalmalarını, attıkları ilânları kapmak için koşuşan çocukların bulvardaki çiçekleri ezmelerini ise görmezlikten gel! Afferin sana! Yakında yolları da asfaltlarsın arabacıklar üzülmesin diye.»

Hususiler başladığından beri Şevki Amca'nın bayramlarda değil öteki günlerde de işe çıkması gerekmezdi ama o hep «Allah herkesin rızkını ayırmıştır» deyip umutla işe çıkardı. Öteki paytoncular kavramıştı tehlikeyi :

— «Bu otomobiller öldürecek paytonculuğu.» derlerdi. «Bize iş yok artık.»

— «Bize de iş düşer. Hele havalar biraz daha ısınsın. Sünnetler başlasın da görün.» derdi Şevki Amca.

Bir pazar günü müşteri bekliyordu paytonlar Yenicami'de. Belki on on beş payton. Muratların biri gidip öteki dönerken paytoncular sinek avlıyordu : «Acaba?» dedi Şevki Amca. «Öldü mü paytonculuk?» Kurt düştü içine.

Derken koro yükseldi yolun ötelerinden : «Her şey bitmiştir artık -Yolumuz ayrılıyor!» Söyleyenler tanıdıktı. Şevki Amca'nın sevdiği seslerdi. Umut bağladığı, kendi evinde bulamadığı seslerdi. Beş altı Murata doldurulan çocuklardan yayılıyordu sesler. Sünnet çocuklarıyla arkadaşlarından. Gelişigüzel bir şarkı söylemiyor da sanki Şevki Amcalarına yol ayrılığını doğruluyorlardı.

Muratlar paytonların önünden geçerken donakaldı Şevki Amca. Ağır

ağır gidiyordu Muratlar. Payton hızıyla. Çocukları oyalaya oyalaya. «Olur mu böyle densizlik?» diye düşündü. «Ağırılık bize göre. Yakışır mı taksiye ağır gitmek» Yakıştıramadığı için düşünmemiştii zaten sünnetlerin Muratlarla yapılabileceğini. Paytondan vaz geçilmez sanıyordu. Son sözü sorulan idam mahkûmu gibiydi Hançerlenen Sezar'dan fazla acı çeke çeke «Kırk yıllık âdeti siz de değiştirdiniz demek!» dedi çocuklara bakarak.

Yerine çıktı. Dizginlere sarıldı. Körük Erenler'deki ahıra yöneldi. Atlar son görevlerindeydi. Eski sünnetleri anımsadı bir an : «Köprü. Gazino. İstasyon. Elmayı top top yapalım. Kadifeden kesesi. Balonlar, çat-patlar. Krepon kağıtlarıyla süslü payton. Yumurtanın sarısı-Gitti çükün yarısı, Sizi gidi köftehorlar... Hey gidi... Hepsi mazi...»

— «Şevki!» diye seslendi biri. Berber Kâzım'dı. Sokuldu paytona. «Hayrola, pazar günü nereye böyle boş boş?»

Yanıtlayamadı Şevki Amca. Dizginleri tutmuş oturuyordu yerinde.

— «Üzülme işler kesat diye Şevki.» dedi. Bak diyeyim sana. Şimdi en iyi iş şöförlük. Onu öğrenmek lâzım.»

Yutkundu Şevki Amca. «Ellisinden sonra şöförlük!» Zor duyulur bir sesle :

— «Bak Berber!» dedi. «Sen öğren şöförlüğü. O gâvurlar elektrikli saç makinesi icadedip buraya da satarlarsa lâzım olur.»

—oOo—

ARABIN YALELLİSİ

(Baştarafı 312. sayfada.)

du. Olayın kişilerini de biliyordu.

«Şükrü!» dedi.

Şükrü ağır ağır, isteksiz isteksiz doğrudu yerinden.

«Anlat. Ne oldu?»

Şükrü ayağa kalkıp don gömlek selâma durdu. Biraz öksürdü, alınındaki, bıyığındaki terleri sildi. Yarı kızgın, yarı alaylı bir anlam taşıyordu sesi :

«Komutanım,» dedi, «Vakit geç oldu, uyuyacağız dedim, dinletemedim bir türlü. Lan lan lan, çalarlar da çalarlar. Dinlerler de dinlerler...»

Şükrü, ortaya konuşuyor, bakışlarını hiçbir yöne çevirmeye dikkat ediyordu. Daha çok da Gedikli'deydi gözleri. Başını «Ne adamlar be!» der gibi iki yana salladı. Çok kızmış gibi, sinirli sinirli güldü, önüne baktı.

«Ne dinliyorlardı?»

Şükrü olayı anlatmak için biraz durdu, toparlandı.

«Söylesene! Nerèyi dinliyorlardı?»

«Nereyi dinliyecekler efendim...» dedi Şükrü, şaşırılmış, radyo dinliyenlerin bulunduğu yana doğru öfkeli bir bakış fırlatmıştı. «Lan lan lan!.. Arabın yallellisi!.. Sırası mı şimdi efendim, uyuyacağız.»

Gedikli, Şükrü'den önemli açıklamalar dinlemeye hazırlanıyordu. Verilecek cevaptan ve bu cevabın getireceği olaylardan, insan olarak, kaygılandığını, bıkkınlığını saklıyamayan bir bekleyişi vardı.

Bu karşılıktan hoşnut mu olsun, kızsın mı, bilemeden, şaşkınlık içinde, önce Şükrü'ye, sonra radyo dinliyenlerin yattıkları duvar dibine doğru, sonra da bütün koğuşa şaşkın bir bakış fırlatarak kapıyı çekip kapadı.

tarihe bakış açısı "tohum ve toprak,,

Dr. **Orhan Asena**, bir Sümer efsanesinden çekip aldığı, bu nedenle konusu tarihsel saymadığı «Tanrılar ve İnsanlar - Gılgamış» (1960) ve kendi tarihsel yaşantımızın bazı kesitlerini sergilediği «Hürrem Sultan (1960), «Simavnalı Şeyh Bedrettin» (1970) adlı oyunları yanında, yine konusunu tarihimizden alan «Tohum ve Toprak» adlı oyununda, objektifini, bir devrim hareketinin, XIX. y.y. başlarında III. Selim'in başlattığı ve onun öldürülmesi üzerine, hareketin sürdürücüsü durumundaki Alemdar Paşa ve adamları ile, Osmanlı sarayının üzerine yöneltiyor.

Giriştiği yenilik hareketleri nedeniyle III. Selim'e başkaldırıldığını duyan yâranlarından Rusçuk âyanı Alemdar Paşa adamlarıyla İstanbul'a gelir. Selim öldürülmüştür. Alemdar, II. Mahmut'un padişah olmasını sağlar, kendisi de, yenilikleri gerçekleştirmek amacıyla, sadrazam olur. Ne var ki, bu yeniliklere, çıkarları açısından kuşkuyla bakmakta olanlar başkaldırmışlardır. Alemdar hayatını kurtarmış olmasına karşın, padişah da, tahtsal çıkarları bakımından büyük bir tehlike saydığı, «Neden beni, bana bırakmaz bu adam?.. Bize baht verdi ama, taht vermez. Tabaamla aramda hep o...» diyerek, varlığından bunaldığı Alemdar'ı, başkaldırcılar karşısında yalnız bırakır. Çıkışı kalmadığı için Alemdar cephaneliği ateşler ve ölür. Çıkarıcıların düzeni sürsün diye suspayı olmuştur. Ne var ki, başkaldırcılar saraya, II. Mahmut'un tahtına yollanırlar. Oyun biter.

İşte, Asena için : «Ne zaman başını kaldıracak tarihten, yirminci yüzyılda yaşadığını anlayacak...» yollu eleştirilerin yapılmasına yolaçan, yazarın tarihsel konularla böylesine belirgin bir biçimde ilgilenir olmasındır. Bu ilgiyi, gözlerin tarihe çevrilmişliğini sağlıklı değerlendirmeye bağlayabilmek, konuların tarihsel olduğu biçiminde yüzeysel bir yargılamayla olması değildir. Sanatçı konusunu nereden alırsa alsın, yani çıkış noktası değil yalnızca, varmak istediği yer önemlidir. Daha tutarlı bir deyişle, «gündemine neyi almış» olduğuna bakılmalıdır.

Kişinin devingen, yeniliklere açık, araştırmacı ve yaratıcı özelliği yanında; duragan, alışkanlıklarından kolay kopmadığı, yeni şeyler elde etmek yerine, elinde bulundurduklarına sınımsız bağlanmak eğilimine de sahip bulunduğu bilinir. İnsanlık tarihinin bitmez-olmaz kavgası, bu kavganın sonucu olan insanlığın dramı, sözkonusu karşıt özelliklerin yaratıcısıdır. Özellikle, kişisel çıkarların etkin bulunduğu durumlarda, bu kavga daha da yoğunluk kazanmakta, yeni ve ileri atılımların, kişi ya da küçük topluluklar yerine, tüm halkın mutluluğuna değgin girişimlerin kösteklenmesi yolunda amansız, tüyler ürpertici, insanlık tarihi için yüzkarası sahneler ortaya çıkmaktadır.

«Tanrılar ve İnsanlar» da, «Gılgamış» ile, yeni Türkiye'nin yapıcısı, bu yolda köhne düşünce, anlayış ve kurumların oluşturduğu toplumsal yapıyı, çağdaş bir özelliğe kavuşturma savaşını ömür boyu sürdüren Musta-

fa Kemâl'in kavgasını vurgulayan Asena, «Tohum ve Toprak» ta da, yukarıda tanımlamaya çalıştığımız gerçeği sergiler.

Tohum ve Toprak'ta 'toprak' Osmanlı düzenidir kısaca. Altı yüzyıllık değerlerin ördüğü, duragan, atılımsız bir düzen, 'Tohum' ise, III. Selim'dir, Alemdar Paşa'dır, adamlarıdır. Onların yürütmek istedikleri yenilikler, gerçekleştirmeyi amaç bildikleri yeni düşüncelerdir.

Alemdar bu uğraşlarında halkın yararını önde tutacak, hatta bunu yaparken, «padişah karşısında halkı tercih edecek, ölünün hakkını, dirinin ittifatına yeğ tutacaktır.» Askerlere «içerde ve dışarda güvenilebilecek, hakkını bilir bir halk, görevini bilir bir devlet, başla gövde birleşmiş, barış içinde bir yurt» kurmaktır kafasında. Ne var ki, bu 'toprak' katıdır, havasız, susuzdur. Güneşsizdir. Bu gerçeği daha işin başlarında **Bayburtlu Zihni**, Alemdar Paşa karşısında şöylece dile getirir :

«Paşa, köyümde rençberlik yaptım ben. Tohumu bilirim, tarlayı bilirim. Tohumun çabasını, toprağın direncini bilirim. O ölüm - kalım kavgasını bilirim. Her toprak, her tohumu yeşertmez paşa... Bu toprak sana uygun toprak değil...»

Bu böyledir diye, doğru bildiği yoldan dönecek değildir ya Alemdar. Hep gölgelerde dolaşılın, dost mudur, düşman mıdır, nemenen şey oldukları bilinmeyen, kimsenin kimseyi 'çehrelerinden' tanıyamadığı bu toprakta, bu Osmanlı sarayında, 'ahan kopan bir kızılca - kıyamet'te, Alemdar Paşa, saraylarda doğmadığı halde, 'sarayda boğulmak kaderini' yaşar. Çimlenememiş bir tohum olarak kalmıştır o da. Ancak, bugünlere dalbudak salmış tohumlara besinlik etmiştir. Alemdar ölmemiştir. Eğer ölseydi Alemdarlar, o tapraklar değiştirilmiş olunamaz, hep öylesine katı, susuz ve güneşsiz olurlardı.

Asena bu özelliklerle oyununda, günümüz sorunlarından hiç de uzakta kalmamıştır. Yazar tutum ve anlayışını, bir yazısında : «**Bir sanatçının kendi kahramanını değerlendirişi hiç kuşkusuz birçok etkenlerin başında da yaşadığı çağın, yaşadığı yerin, içinde bulunduğu ortamın etkisi gelir. Şu halde bir sanatçı istese de, istemese de çağının etkisi altındadır...**» sözleriyle belirlemektedir. Buradan çıkış yaparak, yukarıda sergilemeye çalışılan sorunun çağımızı, günümüz Türkiye'sini ilgilendirdiği, gerçeği rahatlıkla savunulacaktır. Çözüm konusuna gelindiğinde ortaya atılabilecek en geçerli sav, sanırım «**sorunlar ne kadar aynı kalırsa kalsın, çözümler değişir. Hiç bir çağ, bir önceki çağın izinden gitmemiştir. Her çağ kendi yaşantısını yaşamış, kendi sorununu kendi çözmüştür**» yolunda olabilir. Yazar da, bu nedenle olacak, hemen oyunlarının tamamında gerçeği ortaya koyup, çözümünü de bizlere bırakmayı seçmiştir.

Bu arada belirtelim ki, tarihe bakış açımızın nasıl olması gerektiğini Asena kendisi saptayarak, bizi o noktada bağlamaktadır. Olayların yorumcusu görevini yüklenen üç saltanat görmüş Amber Ağa -ki Asena adına konuşur- : «**...Sebep diye gösterdikleri tarihin/ değil sebep/ Bırakın da dalkavuk tarihi bir yana/ Beni dinleyin/ Çünkü ben kıyıcılığınan gözetlemedim/ Ortasında yaşadım herşeyin.**» Oyunda sosyal - eleştiri için görevli olduğunu söylediğimiz Amber Ağa'nın aşağıdaki sözleri de, oyunun yazıldığı dönemdeki toplumumuzun siyasal ve sosyal görünümünü açıklıkla gözler önüne sermektedir :

«Bakın dinleyin fısıltılar/ Bunu ancak alışık kulaklar duyar/ Duymaz

asıl duyması gerekenler/ Bana öyle geliyor ki bu eski kusur/ Gününüz dev-
letlilerinde de bulunur/ Hırs hırsı çekti, öfke öfkeyi/ Unutuldu çok geçme-
den, neydi erek/ Bilirim sizde de bu eski kusur/ ÖFKE ŞAHLANDI MI?
VICDAN UYUŞUR.»

Orhan Asena görüşlerini şöyle açıyor :

«Ben oyunumu 27 Mayıs Devrimi'nden esinlenerek yazmışım. Gerçi he-
nüz devrimci güçlere karşı daha bir çekingenlik duruluyordu, gerçi henüz
karşı güçler açıktan açığa başkaldıracak gücü ve cesareti bulmamışlardı, ger-
çi henüz 60 yıl bir ulusun kaderine Atatürk'ten sonra en büyük rolü oynamış
seksenlik bir devlet adamı, oy avcılığı uğruna, neidiği belirsiz kimseler ta-
rafından komünistlikle suçlandırılmamıştı...

Ve sonra o büyük insan Muhsin Ertuğrul'un başına «kendi tiyatrosundan
kaba kuvvetle dışarı edilmesi» gibi olayların getirilmediği, ancak, ortada bü-
tün bugünlerin geleceğini, gelmekte olduğunu gösteren belirtilerin kendini
göstermeye başladığını ekliyor. Yani, «öfke şahlanmakta, vicdan uyusmak-
tadır.»

Belirtelim ki, 27 Mayıs Devrimi'nin sonrasını beklemek, sözkonusu
örneklemeler için, fazla sabırlılık olur. O 1938, Büyük Önder'i yitirdiğimiz
daha ilk günlerden başlayarak, yurdumuza getirilmiş aydınlığı daha da
yaygınlaştırmak, halkımızı çağdaş bir düzeyde yeniden yapabilmek savaşını
en büyük uğraşı bilmekten başka kayguları olmayan nice Alemdarlar, kı-
yıda - köşede pusu kurmuşlarca, karanlık işlerin hastalarınca yutulmamış-
lar mıydı, yutulmamakta mıdır?

Kişiler ve olaylar örgüsü oyunun hemen en ustaca düzene bağlanmış
yanıdır. Olayların yer yer ayrıntılı verilmesi, ilkbakışta sakıncalı gözük-
bilir. Ne ki, bu ayrıntılar gereksiz olmadıkları gibi, denilebilir ki, zorunlu-
durlar. Olaylar dizgesinin belirgin özelliği de, tek yanlı oluşlarıdır. Yani
olaylar yeniliklerin ve bu uğurdaki uğraşlar üzerine değil, engelleme üze-
rine kurulmuş olaylardır. (Örneğin Simavnalı Şeyh Bedrettin'de iki yönlü-
dür olaylar dizgesi. Tanrılar ve İnsanlar'da Gılgamış'ın uğraşları verilir
daha çok.)

Tohum ve Toprakın önde gelen kişileri Alemdar, II. Mahmut, Kamer-
tap, Amber Ağa, Ayşe Sultan'dır. Kişilerin her bireri saray düzeni içeri-
sindeki yerlerine iyice yerleşmiş, oturtulmuşlardır. «Hürrem Sultan» da ör-
neğin, Kanuni hem bir kocadır, evlatlarının yanında bazan gülen, şefkatli,
bazan haşin bir babadır. Bir hükümdardır yanına yaklaşılmaz bir dağ gibi.
Konuşur, bazan konuşma gücü yoktur, bulamaz kendisinde bu gücü, inle-
diği olur ve hatta çokça da ağlar. Tarih kitaplarının bize öğrettiği o adam
da ağlarmış demek. (İlk Ankara günlerinde, Mustafa Kemal'in sigarasını
yakıp, kurşun sesleri içerisinde gözyaşları dökerek nice geceler geçirdi-
ğini okuduğumda da öylesine aykırı gelmişti bana.) İşte Asena'nın başa-
rısı. O, kişilerini kendi istediğince davrandırmaz. Kişiler o anda nasıl dav-
ranmaları doğal ise, öyle davranırlar. İpleri yazarın elinde olan birer
kukla değil, yaşayan kişiler. Olayların gerilimini oluşturan psikolojik olgu-
ların inandırıcılığını da eklemek gerek buna. II. Mahmut hükmetmek ister.
Gel gör ki Alemdar hayatını kurtarmış ve tahta oturtmuştur kendini. Min-
net duygusu ile padişah yanı çarpışır durur. (Kanuni oğlu Mustafa'yı dev-
letin geleceği bakımından en büyük güven kaynağı bilir. Ama, Mustafa'nın
gücü, Kanuni için aynı zamanda en büyük korku kaynağıdır. Tahtına za-
mansız gözdikeyebilir çünkü.) Ayşe Sultan'ın görevlendirdiği Kamertap, Alem-

dar'ı zehirleyecektir. Ama Alemdar'a tutulur ve gerçekten sever onu. Görevini yerine getirmek kaçınılmazdır, yoksa hayatı ile öder hatasını. Sevdigi insanı da kolay değildir öldürmek. Hem de bilincine vardığı iğrenç çıkarlar uğruna. Sonunda hep, düzene ilişkin, düzenin onayladığı tutum ve davranışlar üstün gelirler. Tıpkı Hürrem Sultan gibi, Tohum ve Toprak'ta da Ayşe Sultan, devlet işlerine burunlarını sokarlar. İlköğre, kendi hayatlarını güvenlik altına almak, ya da çocuklarının tahta geçmesini sağlamak gibi amaçlara dayalıdır bu girişimleri. Gerçekte, her alanda olduğu gibi, kadınlar üzerinde de ağırlığını iyice doyuran Osmanlı döneminin koyu düzeni karşısında, bu baskılara karşı kadınlar kesiminde kendini gösteren değişik yönelmelerden biri, belki de en ilginç olarak değerlendirmek gerek bu girişimleri. İnsanı görmezlikten gelen, kadını var bile saymayan ilkel bir düzene başkaldırırlardır bunlar.

Hiç bir sanat yapıtı için dilin ve anlatımın kapalı, anlaşılmaz oluşu, kuşkusuz ki istenilmez. Eğer, tümü için bir ölçüde uygun bulunup da, yalnız biri için hiç mi hiç uygun bulunmasa idi, bu tiyatro yapıtı olurdu. Çünkü, tiyatro yapıtında seyirci her söylenenle bir kez karşı karşıyadır. Bir söyleneni, anlamamış ise, bir başka yolla onu anlaması olanağı yoktur. «Sahne üzerinde söylenenlerin ortasında, alıcı-verici bir radar gibidir» der, seyirci için **Özdemir Nutku**. Hem Özdemir Nutku'nun hem de; «sıkıcı bir insan olmanın başarısı, her şeyi söylemektir» diyen **Voltaire**'in, geçerli görüşlerine kulağını vermiş Asena.

Devlet Tiyatrosu'nun 1954-55 yılı repertuarında Tanrılar ve İnsanlar ile tiyatro yaşantımıza katılan Asena'nın oyunlarının çoğu yine Devlet Tiyatrolarında oynanmıştır. Yukarıda adı geçmemiş diğer oyunları : Korku, Yalan, Kocaoğlan, Gecenin Sonu, Kapılar, Fadik Kız, Garipdede Çıkmazı, Bir Ölü Dolaşüyor, Kurtlar Kuşlar Uyanmadan, Toroslardan Öteye, Bir Kain İçin Çeşitlemeler, Atçalı Kel Memet. Bunlardan Tanrılar ve İnsanlar ile Kapılar **Tahsin Saraç** tarafından Fransızcaya da çevrilmişlerdir.

Siyasal alanda tutulan açmaz yolların toplumsal hayatımızda açtığı yaralar ve toplumca yitikler dönemi olarak yaşadığımız 1950'den sonraki on yılda, Türk tiyatrosunun, toplumsal gerçeklerimize yönelik, evrensel çizgide, tüm baskılara göğüs gererek geliştiğine ve 960 devriminden elde ettiğimiz düşünce özgürlüğü içinde bu gelişimin gittikçe hızlandığına tanık oluyoruz. Asena'nın bu gelişimdeki payı, Türk Tiyatro Tarihi'nin gözünden kaçmayacak ölçülerde önemlidir.

Hürrem Sultan'da bir Şair Yahya vardır. Şehzade Mustafa'dan yana. Ona yol gösteren. Gerçekleri savunmaktan çekinmez bir şair. Her gerçek sanatçı gibi. Ödün vermez halk yararına bildiği düşüncelerinden. Vezir Rüstem Paşa'nın öfkesi kabarıp, uyuşur vicdanı, kılıcını çekerek Şair Yahya'yı öldürmek diler. Kanuni ona engel olur ve şöyle buyurur : «Bırakalım bu adamları Rüstem. Onlar bize ayna tutarlar. Bırakalım bu adamlar yazsınlar...»

Birkaç ay önce Dr. Asena ülkemizden gitti. Alman çocuklarının sızılarını dindiriyor şimdi. Kalemi ise susmuş. Dargın ve kırgın Asena. Yazdırılmıyor şairlere diye, olmalı.

O bir başka 'toprak'ta şimdi.

sanatta devrimci tavır ve “memur hikayeleri”

Cumhuriyet dönemine gelinceye değin geniş halk kitlelerinden kopuk bir biçimde yaşayan ve sömürgeleşme eşiğindeki Osmanlı'da işbirlikçi sınıfın önemli bir dayanağını teşkil eden memurun, devlet hizmetindeki okumuşlar kalabalığı bu niteliğini daha bir süre; D.P. iktidarının, toplumumuzun kendi iç dinamikleriyle değil, sunî bir şekilde kapitalist döneme geçme istemlerinin ağır bastığı günlere değin korur. Yeni oluşan **türetme** burjuva sınıfının beraberinde kendi içsel çelişkilerini getirmesinin doğal bir sonucu olarak, tekelleşme doğrultusunda bir gelişim gösteren sanayi ve tarım hayatının bir safra gibi kentlere boşalttığı kırsal insan gücü yeni bir dönemi başlatır. O güne değin, geri bırakılmış Anadolu insanını bulunduğu kilit noktanın, geniş yetki ve imtiyazlarının bir sonucu olarak ta aşağılayan, kendinin içinde bulunduğu **tabakayı** asıl halk yığınlarından yalıtık çizgiler içinde gören küçük memurun, devlet mekanizmasındaki ve toplumsal sıralamadaki yerinin bilincine varışı işte bu döneme rastlıyor. (1950) O güne gelinceye değin —en azından— yoksulluk çekmeyen bir orta sınıf hüviyetinde olan, bürokrasinin bu harcanan kesiti işte bu sıralardan sonra bürokrat örgünün çarkları arasında kendisi de azalıyor, «küçük adam»lar saflarındaki yerini alıyor. Edebiyatımızda yavaş yavaş belirginleşmeye başlayan, (kol emekçisine koşut olarak) sömürülen bu fikir emekçileri, «küçük adamların» o yıpratıcı hayatında yuvarlanıp giderken alıyor kendilerinin sosyal katmanlar arasındaki yerini.

Kurdakul, kitabına(1) aldığı hikâyelerinde iki değişik boyutlanmayı veriyor. 27 Mayıs hareketinin getirdiği geniş özgürlüklerin içersinde kendi sınıfsal yerini iyi tayin eden, bunun bilincine varan insan yığınları bu yasal olanakların sonucu olarak sendikal mücadeleleri içine girerler. «Sendika sözcüğüne kattığı ağırlığın tadını duya duya oturduğu yerde çoğalan» tablet ustası işte böyle bir çizgidir. Böylesine onurlu bir kavgaya giren kişi; Fikri usta arkadaşlarını, kavgasını satmaya elbette yanaşmaz. «Makina ile» hikâyesindeki muhasebeci ise öteki farklı boyutlanmayı simgeliyor, kendi toplumsal yerinin bilincine varamamış öteki boyutlanmayı: «Muhasebecinin dudaklarında bir gülme. Kendi yarım dakikasının kaç paralık olduğunu hesaplamayı akıl etmeyen kişilere özgü bir köseleşme var muhasebecinin dudaklarında.» (s. 83)

Başta sözünü ettiğim toplumsal karmaşayı; büyük kenti bile avucunun içinde tutabilecek bir ticarî yetkinliğe ulaşan Anadolu esnafı ve eşrafının büyük kentlere akışındaki olay'ı; küçük memurun yaşantısındaki tekdüzeliği «Kıralık Kasalar»daki Hüsamettin'in sözlerinde bulmak olası: «100'den yukarısına bakma dedi. 100'den sonra gelenlerin hepsi sonradan görmeler alayıdır. İstanbul'u versen doymazlar. Tenesire bile kasaları ile çıkacak gibidirler.» (s. 10)

« Bu hırıpıri alayı 1952'den sonra sökün etmeye başlamadı mı banka-
«... Bu hırıpıri alayı 1952'den sonra sökün etmeye başlamadı mı banka-

göstererek halkın gözlerini duygu pınarlarına çeviren politikacının adı?»
(s. 11)

«Otuz altı yıl bu dile kolay. Atikalî'den bin, Bahçekapı'da in... Bahçekapı'dan bin, Atikalî'den in...» (s. 10)

«Hüsamet'tin bey şaşmış kalmıştı bu soruya. DUDAKLARINDA İSTANBULLU BİR KÜÇÜKSEME» (s. 8)

Kurdakul, Hüsamet'tin beye söylediği bu sözlerle ta Tanzimat'tan bu yana uzayıp gelen bir çizgiyi; aydın—halk, İstanbul—Anadolu arasındaki o uzlaşmaz ayrımı, ayrıcalıkları; İstanbullu'nun yoksul geri bıraktırmış, cahil Anadolu insanına olan tepeden bakışını, horgörü-yü vurgulamış bir kaç sözcükle: üzerinde uzunca durmayı gerektirdiği halde zaman ve mekan bakımından şimdilik bir kıyıya koymakla yetindiğimiz bir sorun bu.

Kapitalizm, yerleştiği yerde acımasız bir makinalaşma, dengesiz bir teknolojik gelişim ile bütün insanî değerleri ortadan kaldırır. Böylesi bir düzenin kişiyi nasıl insanlıktan, insanca çalışmadan ettiğini, bir robot, bir makina—adam durumuna indirgediğini sık sık görüyoruz hikâyelerde: «Öteki organlarımın da girdiği ölçüler vardı yıllardan beri. Sandalyeme oturduğum, masanın altında bacaklarımın duruş biçimini belirlemiştir. İki yıl üç ay önce bizim odaya giren bir kimse karşıdan bakınca aynı durumda görmüştür makina ile beni.» (s. 78) Makina ile insan böyle bir bürokrat — kapitalist örgünün kesmekeşliği içinde bütünleşmiştir, koşuttur birbirine; birbirini bütünleyen tamamlayan iki araç, iki pistondur sözgelisi: «Onunla ben, belli bir uyumun sağlanması yolunda birbirimize bağlanmak zorunda olan iki aracız nihayet. O, düşünmeden doğruyu buluyor, ben düşünüyorum doğruyu bulamıyorum.» (s. 78-9) Doğaldır ki böyle bir makina — adamlığın sonucu olarak insan bilinci de buna koşut bir biçimde değişir, başkalaşan bedene koşut olarak başkalaşıma uğrar insan bilinci; «insan».

«Bir daha evet efendim, bir daha evet efendim... Efendimle evet karışıyor artık. Hangisi önce, hangisi sonra kestiremeden benden bağımsız olarak çıkıyor ağızımdan» (s. 83)..*Eski delikanlının kendi türkülerini çağırın özgür elleri gitmiş, genel müdürlerin, patronların karşılarında bükkülüp kırıldıkça sesi kısılan, parmak uçlarında titreyen duyarlıkların nasır bağladığı değişik eller gelmişti.. Gelen malı kayda alır, çıkan malı kayıttan düşer gibi sizden de, kendisinden de uzak oluşlarının yansıma egemen suratlar görünüşünde arsız ve küstahtılar... Bana da makinaların arasındaki insan yüzleri, kolları bacakları gibi bir işletme aracı gözüyle mi bakmaya başlamıştı ne...»* (s. 95)

«Vapurda» hikâyesinde kurtuluş umudunu sınıf değiştirimde bulan bir küçük memur, Senedat Servisi'nin eski memuru, yeni Kâğıtçı Şükrü anlatılıyor. Mükrimin bey emekli olmamıştır ve baremde önu tıkalı kalan Selâmi «koninin tepesine», daha etkili noktalara geçmeyi başaramamıştır bu nedenle. Arkadaşı istifayı basıp, «memurluğun bütün alışkanlıklarını serviste «koyup gitmiştir. Yeni yetme Kâğıtçı Şükrü'ye eski arkadaşısı Selâmi bile yabancılaşmıştır artık: «Eski arkadaşım gözüme başka dünyalardan henüz inmiş ayrı bir yaratık gibi görünmeğe başlamıştı.» (s. 31).

Burjuvazi, serpidiği ülkede ilk iş olarak kendi sınıfsal gelişimini köstekleyebilecek düşünce, namus, insanlık, kara gün dostluğu gibi kavram-

ları çarpıtır, yerine kendi hastalıklı, yoz ahlakî değerler sistemini yerleş-tirme savaşına girer. Geniş halk yığınlarının **nemelâzımcı** bir hayat felse-fesi içinde bütünleşmesi, haksızlığa uğramış mağdur kişinin yanında ol-maması, kişiyi toplumsal savaşında **münferid** bırakması ekmeğine yağ sür-er kendisinin. Böyle gelmiş böyle gider, tekerlemesi bu yapay, beyinlere dökülen çimentovârî bu tür hayat felsefesinin tipik bir yansımasıdır. Onun beyinlere dökme istediği felsefe bu dünyanın asla ve asla değiştirilme-yeceği, bu düzenin ilahi takdirin buyruğu olduğu, zaman (düzen) sana uy-madığında yapılacak en doğru hareketin zamanı değiştirmeye yönelmek değil, bu düzene uymak, herkesin, bulunduğu sınıfsal olanakları nispetin-de damla baldan nasiplenmesi olduğudur. Böyle bir dünya anlayışı, böylesi bir ahlakî değerler sistemi kuşkusuz kendi çıkarmadır. Böylesi bir kirli düzende herşey gibi rüşvet, irtikâb, yolsuzluk da mübahtır. Pırıl pırıl, tertemiz bir şekilde bu çarka giren kişileri de eski kurtlar etkilemek isterler, bürokrasinin amansız çarkları arasında ufalama peşine düşerler.» (Raşit bey)... Baban rahmetli nüktedan adamdı, dedi gülümsemeye çalışarak. İlk paylarımızı aldığımız günün akşamı meyhaneye zorladı bizi. Gö-zümün önünde sanki. 'Uymadı mı devran sana, uyacaksın devrana' diye bir tekerleme tutturdu.» (s. 42) O'nca bu taa otuz buhranından, seferberlikten, Kuvvayı Milliye'den beri böyle gelmiştir ve böyle gidecektir hiç de-ğişmeden. Düşeni yemenin kanun olduğu bir kurtluk'tur dünya Raşit bey-ce. Burada dikkatten kaçırılmaması gereken nokta bu çarpıklığın Raşit beyin bireysel özelliği değil, bir sosyal nitelik olduğudur: «Başladık çır-pınmaya. Altta kalmamak için. Fukara satıyor, zengin alıyordu. Devran biz-im sırtımıza bindi, biz devranın. Başka bir çaremiz yoktu.» (s. 43)

Böylesi koşullar altında olan, böyle bir tavır çizen kişi elbette burjuvazinin isteğiyle oluşmuş bu çarpık ahlak anlayışını benimser, ona göre bir yörunge çizer kendisine: «Belki sen şimdi ahlâk diye düşünüyorsun; ama hangi ahlâktan bahsediliyor yeğenim? Söyler misin, nasıl bir ahlâk bu? Neye dayanıyor? Kime bağlı?» (s. 43) Kuşaklar arasında felsefik (dünya görüşü) planda görülen bu tür farklılık Raşit beyin söylediği bir kaç sözcükte, deyiş özelliğinde somutlaştırılıyor: «Neye güvenecektik ya-nı? Gençliğimize mi, ailemize mi, NASIL DİYORSUNUZ, TOPLUMA MI?» (s. 42).

Diğer bir ilginç nokta da bu düzenin artık doğal bir gereği olarak kar-şılanan uçkâğıtçılıklar. Meşru ya da değil, hangi yoldan olursa olsun işi-ni yürütenin, gemisini kurtaranın kaptan olarak saygı gördüğü bir toplum içinde doğaldır ki bütün çarpıklıklar, namussuzluklar hoşgörülle karşıla-nacak, daha da ötesi erişilmez bir onur, şeref bile bahsedebilecektir top-lum böylesi kişilere. Siyasal etkenliğiyle de ticarî alanda başarı kazanan Hüseyin beye ne denli «namussuz» derse desin, terzinin sözlerinde, «ke-rata» deyişinde bir gıpta var: «Ticaretle siyaseti birlikte yürüttükçe kazanı-yor keratalar. Siyaset ticaretlerine, ticaret siyasetlerine yarıyor.» (s. 64) Öyle bir iki bilinmiyenli denklemdir bu: ama bu iki şık birbirini bütünleyen, tamamlayan, yeterliliğini sağlayan sağlam iki yaslanaktırlar aynı zamanda. Bu hikâyede gördüğüm diğer ilginç bir nokta da Süleyman beyin maddi koşullarında bir değişme olduğu halde, daha ileride mutlaka olacak, kaçır-ılmaz bilinç dönüşümüne henüz varamadığı için dükkân açmayı onur kırıcı bir iş olarak görmesidir. Süleyman beyin maddi koşulları eskiye göre

olumsuz bir durum almış, ama bilinci bu değişmeye ayak uyduramadığı için yeni maddi koşulları eski bilinciyle yargılayarak bu düşünceye varmakta. Kendisine, dükkân açmasını söyleyen kâtime, şaşırarak, «Ben mi? Otuz bir yıl memuriyetten sonra mı?» deyişinde bu saptama çok somut olarak ortaya çıkıyor.

Kitaptaki hikâyelerde benzetmeler, imgelemeler, öğretilmeler rasgele seçilmemiş; kitabın varmayı amaçladığı «bütünlüğü», yorumu zenginleştiriyor, renkli kılıyor. Yapılan anıştırmalarla, çağrışımlarla böyle bir düzenin kuşku doluluğu; kişiye güven vermekten uzak olduğu; ticarî çarklarında-kilerin yerlerinin nasıl öğretti, sallantılı olduğu belirginleştiriliyor. Sözgelimi: «Nesi var? Neden varını yoğunu Karadeniz'e çalışan gemilerin hisse senetlerine yatırmış gibi korkulu bir merak içine sıkışmış bu akşam?» (s. 67) Hisse senetlerinin, borsa oyunlarının dalgalanımı üzerine kurulmuş bu toplumda kişi ne dereceye değin güven dolu, kuşkusuz olabilir? Bu biçim bir yorum yöntemi bir başka yerde daha, kitabın son hikâyesi olan «Beyaz Yakalılar»da gözüme çarptı: «Neden bugün iflas eden bir tüccarın intiharından önceki son dakikalarını yaşar gibi karmakarışık bu adam?...» (s. 100)

«Şükran Kurdakul hikâyeleri» nin bir başka özelliği de hikâyelerde yer yer, Orhan Kemal ve Mehmet Seyda'da görülen mizahî öğelerin önemli bir yer tutması.

«Çaldığı klaksonla içimdeki sıcaklığı dondurduğu yetmiyormuş gibi, yolunu keserek beni yirmi yirmibeş dakikalık serbestliğimden yoksun bırakan bu adam, üstelik adımdaki «a» harfinin şapkasını yutma hakkını nereden buluyor?» (s. 27)

«Uyuz muyum korkusuyla Halkevi'ndeki cildiyeceye çıkınca bakar bakmaz doktorun dudaklarına muhalif bir gülüş yerleşmiş, 'arpa ekmeğinin marifeti bu.' demişti: 'yakında bütün İzmir kaşınmazsa şaşarım...'» (s. 52) (Ayrıca; 36—39—40—47 gösterilebilir.)

Son günlerde görülmeğe başlayan yanlış bir kanı da herhangi bir sanatçının toplumsal — politik tavrının değerlendirilmesinde, devrimci olup olmaması yörüngesinin saptamında. Bütün söylenegelmış sözlere karşın bu konuda benim söyleyebileceğim şev, salt işçi sınıfının edebiyatını yapmanın devrimci sanatçı olmaya yetmediğidir. Asıl önemlisi sanatçının yapıyla getirdiği, vurguladığı yorumdur bence.

Bir yazarın devrimci sanatçı olup olmadığını yapıtında ortaya koyduğu olay örgüsü değil; getirdiği çözüm ve bu çözümün hangi sosyal tabakanın çıkarına olduğudur. İşçi sınıfını, emekçilerin çıkarına olan bir yorumla vurgulayan yazar devrimci, ilerici olduğu gibi küçük ve büyük sanayi burjuvasını eleştirel bir gözle sergilemek, bu sosyal tabakanın çürümüşlüğü, yozluğunu veren sanatçı da devrimci olur.

Kurdakul, küçük burjuvayı, onun nemelâzımcı, «işimize bakalım»cı hayat felsefesini veriyor; bu çabası yukarıda sözünü ettiğim devrimcilik «yöntem»ine koşut düşüyor, Onu bir eleştiri gözüyle izlemesi, küçük burjuvayı tarihî—sosyal çizgisine oturtma gayreti; soruna bakış açısı hiç mi hiç ters, çarpık değil.

“Ökse,, üzerine

Feodal üretim biçiminden kapitalist üretim biçimine geçiş sürecinde, toplumda bir takım çözümler olur. Ökse'deki Memed Efendi'nin öyküsü bu dönemden başlar.

Bir Ağa oğludur Memed Efendi. Feodal toplum insanına özgü bir kişilik yapısı vardır. Çalışmadan, aylâkça yaşamak, çevreden saygı görmek gibi alışkanlıklara sahiptir. Ağa - babasının iflâsından ve ölümünden sonra da sürdürmek ister aylâk yaşamını. Gerçi, sanayileşmeye yönelmiş iş bölgelerine gider, birçok yer dolaşır, birçok işe girer çıkar. Ama, hiç birisinde tutunamaz. Tersine, aylâklığa daha da alıştıırır onu, bu gezginlik. «Ökse» bu göç olaylarından bir tanesini, Memed Efendi ailesinin yaşamından bir kesiti verir.

Memed Efendi'nin babası, gençliği, daha önceki gezginlikleri «Giriş» bölümünde anısal geriye dönüşlerle, özet halinde anlatılır. Roman başladığında Memed Efendi elli yaşını geçiktir ve yıllardan «1955 yılının nisanı» dır.

Bu yeni göç ne kazandıracaktır Memed Efendi'ye? Göç olayı başladığında, ilk umudu, gidilen kentte (bir Güney kasabası) «şöyle bir masa işi falan» bulmaktır. Oraya varıldığında, bu umut bir türlü gerçekleşemez. Parasızlık ve açlık baş gösterir. Sonunda, karısı Emine'nin zorlamalarıyla bir ayakkabıcının yanında çalışmak zorunda kalır. Bu onun kaçınılmaz geleceğidir aslında. Ama, yakınmaya başlar Memed Efendi; «Burada adı sanı bellisiz bir Memed oldum. İşe yaramaz oldum. Param yok, hatırım da yok... Köpeklere döndüm.» (sh. 105) Emek gücüyle çalışma ancak bir gün sürer. «Babamın kapısının iti olamayacaklarına hizmet edemem ben.» (sh. 100) İşte, Memed Efendi gibilerin, çıkar bir yolu olmayan çelişkisi... Bu sözleri, onun, boşuna bir gurur ve üstünlük duygusundan ibaret sınıfsal niteliğini de açıklar. Nitekim, bu sınıfsal yapı, yorucu olmayan bir iş bulduğunda, işçilerle (kendinden zayıf olanlara) davranışında, dine, törelere yapmacıklı bir biçimde yönelişinde (sh. 138 - 139) kaypaklığa dek varır.

Romanda en ustaca çizilmiş tip olan Memed Efendinin çıkmazını böylece saptadıktan sonra, geçelim Ökse'de anlatılan toplumsal ortama :

Yıl 1955 demiştik. Yani, kapitalizmin **dış - yardım** oyunlarıyla Türkiye'de en hızlı bir biçimde geliştiği ve **türedi** zenginlerin çoğaldığı, bunun sonucu toplumda sınıfsal farklılıkların ve çelişkilerin yoğunlaştığı bir dönem. Yer, önem kazanmaya başlamış, bu yüzden tüm sınıfsal ve ekonomik ilişkileri bağrında geliştiren bir bölge : **Güney**.

Memed Efendi ailesi ve onun gibiler (örneğin Bekir) bir üst sınıfa geçme özlemi ile **işçileşme** kaçınılmazlığının doğurduğu ikilem içerisinde bocalarken, Kenan Enişte üst ucunu oluşturur bu ikilemin. Eline fırsat geçmiş, gözünü açmış, kapitalizmin nimetlerinden yararlanma şansına erişmiştir Kenan Enişte. Hüseyin ise alt ucunu oluşturur ikilemin. **İşçidir**,

olumlu bir tiptir. Ökse'de daha çok iki uç arasındakiler üzerinde durulur. Hüseyin de Kenan Enişte de sönük kalır. Çünkü ,kapitalizmin gelişmesiyle birlik getirdiği **yo z burjuva değerlerinin** bozuk ahlâkının etkilerini en çok üzerinde taşıyan bu, ortada kalan kesimdir. Örneğin, Emine'nin karşısında iki örnek vardır : Zengin Kenan Eniştesi ve yoksul teyze oğlu Hüseyin. Bu durum, elbetteki, onda **özel mülkiyetçilik** tutkusunu geliştirecek, Memed Efendi ile evlendiğine pişman edecek, **kaderciliğe** itecektir onu. Yine, Bekir, çevresindeki çıkar oyunlarına tanık ola ola, hemşerisinin (Memed Efendi'nin) zararına kendi çıkarını düşünebilecektir. (Kerpiç alışverişinde olduğu gibi)

Kapitalist düzenin kendi içerisindeki çelişkileri arttıkça, toplumun sosyal, psikolojik, cinsel... yaşamındaki bozukluklar, yozlaşmalar da gidide çoğalır. Küçük çıkar hesapları yüzünden birbirini yer insanlar. Hayat çekilmez olur. Ama, sınıflar arası çelişkiler de artar. En başta işçi sınıfı olmak üzere, kapitalist düzenle çelişkisi olan diğer alt sınıflar bilinçlenmeye doğru gider.

Ökse'deki yoksul, küçük insanlar da, yoksulluklarının huzursuzluklarının temel nedenini kavramaktadırlar biraz : «**Her bir şey paraya bakıyor...**» Ne var ki, yoz burjuva değer yargılarıyla karışık, bu yüzden çelişkili bir düşünce izler bu cümleyi; «... , **onun olduğu yerde ne kavga olur ne gü-rültü.**» (sh. 187) Oysa, bunun tersi de düşünülebilir. Paranın olduğu her yerde, kavganın da gürlütünün de en şiddetlisi vardır. Roman kişinin de böyle düşündürülmesi gerekirdi, savında olduğum sanılmasın. Tam tersi, romanın genel gelişimi içinde ancak bu kadar söyleyebilirdi, bu, sınıf bilincinden henüz yoksun kişi. En doğru tutum da budur sanırım. Çünkü, **Burhan Günel «Ökse»** de, sınıfsal bilince sahip kişileri alarak doğrudan çözüm yolları aramak yolunu tutmuyor. Her ne kadar, yazar çocuklara çok önem veriyor, onları, çelişkiler içerisinde büyüdükleri için kurtuluş umudu olarak göstermek istiyorsa da, söz gelimi, Memed Efendi'nin oğlu Hüsam'ın **okumak** yerine **işçi** olmak isteyişinde somutlanan sembolik çözüm yerterli olmuyor.

Gerek üst bölümdeki düşüncelerime dayanarak, gerekse, yazarın gözlemlerine sadık kalmasından, onları abartmadan, değiştirmeden işlemeden gelen bir **tutarlığa**, bir **gerçekçiliğe** erişebilmesine bakarak Ökse'yi **saptamacı** bir nitelikte görüyorum ben.

Dil ve anlatımda bazı aksamalar görmek olanaklı. Ama, «Ökse» nin (Ökse, Roman, Remzi y. 1972) ilk roman olması göz önünde tutulursa, yüze çıkan, belirgin acemilikler taşımadığını söylemeliyiz. **Özgün** bir anlatım tekniği, sıcak bir dil kurmayı başarmış yazar.

Zengin gözlem dağarcığını kullanırken daha titiz, daha sabırlı davranırsa B. Günel, **soluklu** bir romancı kazanacak toplumcu edebiyatımız.

—oOo—

5. Çalışma yılını dolduran Kadıköy Halk Eğitim Merkezi Tiyatro Kolu: K. H. E. M. Müdürünün oyun metninde değişiklik yapılmasını istemesi üzerine toptan istifa etmişlerdir. Tiyatro yönetmeni Tuncay Özinel'in yazdığı «İstanbul'da Bugün» oyunu, 30 Mayıs'a değin, Harbiye'de Yapı End. Merkezi Salonunda sergilenecek.

bir geziden notlar

Gürcistan'ın, Azerbaycan'ın sıcağını, kuzeyde kuleler ve köprüler kenti Leningrad'ın beyaz gecelerini geride bırakmışız. Moskova'ya dönmüşüz, temmuz başındaki çisentili hava gitmiş, yerine günlük güneşlik, tatlı Paris havası gelmiş sanki. İki günümüz kaldı burada. Tıklım tıklım dolu iki gün geçireceğiz. Sabahleyin 9 da caddelerdeyiz. **Maksim Gorki** müzesini gezmek için üç saatimi ayırdım. Bu kez konukçum Bayan Belova Kalina ile ağaçlıklı geniş asfaltta yürüyoruz. Bahçe içinde iki katlı, eski bir yapı. Bayan Kalina, aynı zamanda bu müzede görevli. Bana açıklamalar yapıyor:

«**Maksim Gorki**'ye ilişkin en önemli belgeler, özel eşyalar burada. İki müze daha var. Biri doğduğu kentte, öbürü gene Moskova yakınlarında. Vaktiniz olsaydı-da onları da görseydiniz.»

Maksim Gorki, benim çocuk yaşlarımda okuduğum ilk üç-dört kitaptan birinin yazarı. Tutkunu olduğum bir yazar. Yani çocukluk arkadaşım. Klim Samgin adlı dev romanı hariç, galiba bütün eserleri Türkçeye çevrilmiş. Bu rekor, onu Türkiyede en çok okunan yabancı yazarlardan biri olarak getiriyor önümüze.

Müzenin birinci katı büro olarak kullanılıyor. Maksim Gorki'nin kızı, yakın zamana kadar burada çalışıyormuş. Bir süre önce ölmüş.

Geniş merdivenleri tırmanıyoruz. Bayan Kalina'nın müzede bir bayan arkadaşı karşılıyor bizi. Her ikisinin yaptığı açıklamalarla gezmeğe başlıyorum müzeyi. Maksim Gorki'nin bastonundan kalemlerine, paltosuna, çubuğuna varıncaya kadar sergilemişler. Büyük vitrinlerde, bütün dünya dillerine çevrilip de basılmış kitapları sıralanmış. Eskimo dilinden Çinceye kadar hepsi var burada. Türkçe basılmış bir kaç kitap gözüme ilişti. Dikkatle bakınca, bunların Türkiyede basılmış kitaplardan olmadığını anladım. Bulgaristanda yeni Türk harfleri ile basılmış kitaplarmış bunlar meğerse... Bayan Kalina'nın arkadaşı ricada bulundu:

«Türkiyede basılmış Gorki kitaplarından gönderilirse, bu müzeye koyarız.»

Maksim Gorki'nin çocukluğundan, gençliğinden, yaşlılığına kadar, bütün yaşamını dizi dizi göz önüne seren büyük - küçük fotoğraflar sıralanmış. Her iki konukçuma bir anımı anlattım:

1942 yılında Yürüyüş dergisinde Gorki üzerine bir yazım yayınlanmıştı. O yazının baş tarafına ünlü yazarın küçük bir resmini yerleştirmiştik. İşte o fotoğraf, burada yok.» dedim.

«O dergiyi bize gönderirseniz çok seviniriz. Şu vitrine koyarız.» dediler.

O küçük resmi, Hüsamettin Bozok, bir Fransız dergisinden kesip getirmişti. Eserlerinden örnekler okuyan genç yazarları, ceketi omzunda dinlerken gösteriyordu o fotoğraf.

Gorki'nin el yazıları tarih sırası ile sergilenmiş. Makar Çudra'nın ya da Artamanof ailesinin ilk el yazmaları, ilk yayınlandığı dergiler, ilk kitaplar, yüzlerce kez basılmış eserler, hepsi burada.

Bayan Kalina, gülerek işaret ediyor parmaklarıyla:

«İşte Çar Polisinin, Gorki için tuttuğu gizli dosyalar, fişler bunlar...»

Belki, Ünlü yazara ilişkin çok şey yitirilmiştir. Ama bulunanların hepsi bir araya gelince, gene de müzenin vitrinlerini zengin bir belgeler ve eşyalar sergisi hâline getirebilmişler.

Saatime bakıyorum. Oniki olmuş bile. Biz incelemeler yaparken, üç saat uçup gitmiş. Otelde Bayan Vera ile buluşup, saat 13 te Radi Fiş'in evinde balık yiyeceğiz. 15 te Konstantin Simonof'un bir kaç saat konuğu olacağız. Akşama Ekber Babayef, otomobili ile gelip beni otel'den alacak ve Azeri Bestekâr Arif'le buluşacağız.

Müze, otelimize yakın olduğu için yayan döndük. Yazarlar Birliğinin arabası otelin önünde park yapmış bizi bekliyor. Bayan Vera, eşimle holde konuşuyorlar. Bayan Kalina'ya teşekkür ediyorum, ayrılıyor. Arabamız geniş bulvarlardan geçiyor. Bayan Vera anlatıyor:

«Radi Fiş'in oturduğu mahalle, yazarlar, sanatçılar mahallesi âdeta. Başkent'in banliyösü burası. **Konstantin Simonof** da burada oturuyor.»

Radi Fiş, on gün kadar önce, babasını yitirmişti. Acılı idi. Yazarlar Birliğinde, kendisine baş sağlığı dilemiştik o günlerde. Gennadiy Fiş, ünlü bir romancı imiş. Tarihi romanlar yazmış. En ünlü eseri: (Bir Daha Geleceğiz Snomi) başlığını taşıyor.

Radi Fiş, iki odalı küçük bir dairede oturuyor. Bayan Vera kapıda bizden ayrıldı. Bunu da şöyle açıkladı:

«Radi Fiş'le Türkçe konuşacaksınız. Benden fazla Türkçe biliyor. Benim aracı olmama gerek yok. Bu arada, ben de başka bir ziyaret yapayım. Saat 15 ten sonra, buradan sizi alırım.»

Radi Fiş'in çalışma odasında oturuyoruz. Sevimli eşi, kukla tiyatrosu sanatçılarından, galiba litvanyalı imiş. Bizim konuştuğumuz Türkçeyi, dudaklarından hemen hiç eksik olmıyan gülümseme ile dinliyor. Ben öyle sarıyorum ki, yüzümüzdeki ifadeden neler konuştuğumuzu anlıyor.

Radi Fiş'in, edebiyatın dışında bir tutkusu var: balıkçılık. Balıklar üzerine kitap yazmış. Bu konuda müthiş bir bilgisi var. Nefis bir balık haşlaması ikram ediyorlar bize. Yemekte ve yemekten sonra, hep Türk şiirinden, Türk edebiyatından konuşuyoruz. İki şiir okuyoruz onun teypine. Çevirmek için dört şiirimi alıyor. Aylık bir edebiyat dergisinin her sayısında bir ozan tanıtılmış. Orada yayınlıyacak şiirlerimi. Hatta bir şiirim üzerinde beraber çalışıyoruz. (Mutluluk Düşüncesi) adlı şiirimde geçen (kırk yamalı hırka) deyimini soruyor bana. Karşı sözcükleri araştırıp buluyor.

Biz orada iken, Devlet Ana'nın Rusca çevirisi yayınlanmıştı. Radi Fiş yapmıştı bu çeviriyi. O kitabı karıştırıyorum sevinçle. Yabancı bir dilde, Türk yazarlarının kitaplarını gördüğüm zaman göğsüm kabarır.

Kapı açılıyor, Bayan Vera eşikte bize gülümsüyor. Saate bakıyorum: 15 i beş geçiyor. Evet Simonof'a sözümüz var.

Radi Fiş ve eşi, bizi arabaya kadar geçiriyorlar. Edebiyat sohbeti yarıyor kaldı. «Bir daha ki sefere devam ederiz» diyoruz ikimizde...

Konstantin Simonof'un yazı atelyesindeyiz. Ünlü yazarın çalışma yeri

burası. Büyük bir salon, büyük bir masa. Raflarda kitaplar, kitaplar... Simonof, altmış yaşlarında var. Piposunu ağzından hiç eksik etmiyor. Gayet rahat bir anlatışı var.:

«Sekreterim izinli. Sizlere kendi elimle Türk kahvesi yapacağım. Sonra içki içeriz. Beş dakika kadar üçümüz aramızda konuşuyoruz. Soracağım soruları tasarlıyorum.

Türk kahvesi, çok yaygın Sovyetler Birliğinde. Sık sık ondan içene raslıyoruz.

Kahvelerimizi bitirince ilk sorumu yöneltiyorum:

«Bay Simonof, üç dev yazarınız Tolstoy, Dostoyevski ve Gorki'den hangisine daha yakın buluyorsunuz kendinizi? Bu sorumdan, şu anlamı da çıkarabilirsiniz. En sevdiğiniz yazar, bunlardan hangisi?»

«*Elbette Tolstoy. Dünyaya bakışımızda belki farklar var. O, ondokuzuncu yüz yılı, bense yirminci yüz yıllıyım. Ama, insanlara verdiği değere hâlâ hayranım.*»

«Tolstoy, ünlü bir savaş yazarıdır. Sizde İkinci Dünya Savaşını konu edinen eserler yazdınız. Aynı doğrultuda sayar mısınız kendinizi?»

«*Tolstoy'un savaşa bakışı, tam benim gibi değil belki. Olamaz da zaten. Tolstoy, savaşı sevmez. Ama yazarken bunu fazla hissettirmez. Hem savaşı, hem barışı anlatırken, objektif kalma ustalığını göstermiştir. Tolstoy'u iyi incelemeyen bir okur, onun yalnız o ünlü romanı ile savaş aleyhtarı olduğunu kolayca çıkaramaz. Kişiliğini ayrıntıları ile bilen bir okur ise, onun savaşı sevmediğini, ondan nefret ettiği düşüncesine kolayca varır. Ben savaşa, savaş muhabiri olarak katıldım. Ve savaşın içinde korkunç anlar yaşadım. Savaş altında, yazdıklarımızdan daha da kötü bir şey.*»

«Bay Simonof, ben sizin Türkçeye çevrilmiş (Yaşayanlar ve Ölüler) kitabınızı okudum. Belki çevirisi ustalıkla değildi. Bana romanınızda anlatılanlar biraz yalınkat geldi. Gerçeklik duygusu veriyor ama, daha çok röportaj izlenimi getiriyor insana. Bu noktayı açıklar mısınız?»

«*Daha önce de söyledim. Ben savaşa, savaş muhabiri olarak katıldım. Anlattıklarım tamamen gerçektir. Dediğiniz belki doğrudur, anlattığım olayları süslemedim pek. O acı olaylar içindeki insanların davranışlarını açıklamaya çalıştım.*»

«Şu sıralarda neler yazıyorsunuz?»

«*Ben okurlarımdan çok mektup alırım. Eserlerim üzerine yazdıklarını topladım, bir kitap yaptım. Bu yıl onu yayınlıyacağım. Bu mektuplarda çok ilginç görüşler var. Bir bölümü, savaş anılarını anlatıyorlar. Kitaplarımı okudukça, İkinci Dünya Savaşına gidip geliyorlarmış. O yılları tekrar yaşıyorlarmış. Onları üzmekten korkuyorum. Ama çekilenler bellekten çıkarılmama bence. Yeni kuşaklar, bu sayfaları okudukça şaşacaklar belki. Kendilerine göre bir ders çıkarabilirler. Onun için yararsız bulmuyorum.*»

İçkilerimizi yudumluyoruz. Simonof, savaş anılarını anlatıyor hep. Kitaplarının ana çizgisi savaş olguları olduğu için, İkinci Dünya Savaşını tekrar izliyormuşum gibi geliyor bana.

Bayan Vera saate bakıyor ve gülümsüyor:

«Vaktimiz tamam.»

Simonof'un yazı atelyesinde iki saatimiz tamamlanıyor. Ayrılırken: «Tekrar görüşelim, merhaba dostlar.» diyor.

Arabamız tafianların arasından hızla bulvara çıkıyor.

“gramafon avrat,, ile “ayten,,in düşündürdükleri

Gramafon Avrat, Sabahattin Ali'nin, Ayten ise Sait Faik'in öyküsüdür. Sabahattin Ali bu öyküsünü 1935'te, Sait Faik 1948de yazıyor.

Gramafon Avrat, yirmisinde sokağa düşüyor. İyi göbek atıyor, türkü söylüyor. Bu nedenle kendisine Gramafon Avrat diyorlar. Asıl adını kimse bilmiyor. Konyadaki oturma alemlerinin en güzel çerezi oluyor. Cinsel açlıkları doyurmağa çalışıyor. Herkes etine, cilvesine vuruluyor. Yalnız arabacı Murat'ın içinde değişik duygular gelişiyor. Kadının da öyle... Nedenini bilmeden birbirlerine yakınlık duyuyorlar. Bir akşam gittikleri oturma aleminde her zamanki gibi kavga çıkıyor. Bu kez kadını da yaralıyorlar. Kadın Murat diye bağırıyor. Dışarıda bekleyen Murat, hızla içeri giriyor. Silâhını çekip ateş ediyor. Kadını alarak dağlara doğru kaçıyor. Yakalıyorlar, içeri atıyorlar. Bir kişiyi öldürdüğü için on iki buçuk yıl ceza giyiyor. Bu olaydan sonra Gramafon Avrat, oynamayı, türkü söylemeyi, her şeyi bırakıyor. Birinin kapatması oluyor. O kovunca geneleve gidiyor. Murat'ı unutmuyor. Her salı günü hapishanede ziyaret ediyor, para ve yiyecek götürüyor. Murat için yaşamını sürdürmeğe çalışıyor.

Ayten'de yine İstanbul... Denize uzanmış bir iskele gazinosu, günün bir saatinde burada toplanan çeşitli insanlar, bunların davranışları, düşünceleri, düşleri veriliyor. Üsküdarlı Sevim'le Fıstıkçı Ayten üzerinde daha çok duruluyor. Sevim'in yiten kişiliği, Ayten'in pek bozuldayan özü belirtiliyor. Ayten, yedi yaşında Kırşehir'den İstanbul'a geliyor. On üç yaşına girince kırk beşlik bir bahçivanla evlendiriyorlar. Kocasını aldatmıyor ama yirmisine basınca bırakıp kaçıyor. Çünkü dengi değildir. Bu gazinoda çalışmağa başlıyor. İyice sokağa düşüyor. Tek kişiyi, bir öğrenciyi dost ediniyor. Öğrenciyi yolumuyor, daha çok kendisi veriyor. Sonunda öğrenci, verdiği dertle birlikte Ayten'i bırakıp gidiyor.

Bu iki öyküyü inceliyerek, yazarlarının diğer eserlerini, yaşamlarını da düşünerek bazı sonuçlara varmamız mümkündür.

Gramafon Avrat'ın toplumsal içeriği gözle görülüyor. Anadolu'daki oturma alemleri, bunun açtığı sosyal yaralar, vurucu bir anlatımla sergileniyor. «Anasının beşibirerdelerini alanlar, iki dönüm tarlayı, eski evi satanlar Azime'ye geliyor ve bir gecelik oynamak için Gramafon Avrat'ı istiyordu.» «Her oturakta muhakkak kavga çıkıyor, silâh atılıyor, adam vuruluyordu.» «Dilinin epeyce düzgün olduğuna bakılırsa, Gramafon Avrat herhalde şehirde bir efendi yanında evlâtlık kalmış olacaktı.»

Ayten'de bu öz yok. Gerçi kendi gerçeklerimizden, insanlarımızdan kopuk değil. Evlenme düzeninin bozukluğuna dokunuluyor. İstanbul'un siltik görülen insanları sanatımıza sokuluyor. Yazar bu küçük insanları çok seviyor, sevdiriyor. Yalnız, bu iyiliği toplumsal düşünceyle bütünleşemiyor. Bireysel sevgi olarak kalıyor. Sait Faik'e göre, Aytenler, Sevimler isterlerse daha iyi veya kötü olabilirler. Ayten, «talihinden buraya düştü bereket» böyle oldu. Başka yere düşseydi kimbilir ne olacaktı. Halbuki bu

çeşit Aytlenlerin, nereye gitseler yaşamları bellidir. Buna toplumun düzeni karar verir. Öyküde işin bu yanına hiç dokunulmuyor.

Gramafon Avrat'da ilerici, devrimci bir bildiri var. Emeğini satanla, etini satan birleşiyor. Arabacı Murat'la Gramafon Avrat arasında kendilerinin de nedenlerini bilemedikleri bir bağışma oluyor. Birbirleri için gerektiği zaman her şeylerini verebiliyorlar. Bu, tarihsel gelişime, diyalektiğe uygun bir saptamadır. Aytende bunu göremiyoruz.

Gramafon Avrat, olaya dayanan bir öyküdür. Vurucudur. Yazar klâsik anlatım yolunu izliyor. Aytlen'de böyle değil. Belirli bir yerde ve zamanda ki insanlar, bu insanlarla ilgili tahliller, düşünceler veriliyor. Söylenenleri destekleyecek olaycıklar anlatılıyor. İnsanın bu nasıl öykü böyle diyeceği geliyor. Her yerde, her /zaman olabilenlerle öyküsünü kuruyor. Yumuşak bir anlatımı var. En kötüyü bile insana sevdiriyor. Sait Faik'in ustalığı, getirdiği yenilik budur. Bu yönü ile aşılması güç bir dağdır.

S. Ali, Anadolu'nun kasabalarında, bir ölçüde köylerinde de yaşayan insanlarımızı sanatımıza sokuyor. Bunu, tarihsel gelişime uygun, diyalektik bilince vararak yapıyor. Böylece sosyal gerçekçi öykünün temelini atıyor.

Sait Faik de İstanbul'un sanatımıza girmemiş köşelerini, küçük insanların ele alıyor. Konuda, sanatsal anlatımda yenilik getiriyor. Yalnız, toplumsal, tarihsel gelişim çizgisinden uzak düşüyor. Toplumumuzdaki özgül bir devrenin sanatçısı olarak kalıyor. Tarihsel çizgisi olmadığı için kimse kendisini izleyemez. Ancak anlatım ustalığından yararlananlar çıkabilir.

Aytlen'de toplumu iyi tanımayanın izleri de var. Aytlen, yedi yaşında İstanbul'a geliyor. Kırşehir'i pek hatırlamıyor. Bir göl anımsıyor. Ramazan gecesi göl kenarını düşünüyor. Kulağına «dengi dengine, dengi dengine» diyen bir davul sesi gelir gibi oluyor. Ve kendi dengi olmayan kocasını bırakıp kaçıyor. Kendini sokağın pislğine atıyor. Anadolu'da davullar dengi dengine diye ötmez. Davul halkın boynunda asılı, tokmağı ağanın, varlığının elindedir. Başlığı veren çalar davulu. Hele Kırşehir'de...

Bütün bu yanımlarda yaşamın, sınıfsal yapının, bilincin payı büyüktür. Sait Faik, Adapazarı'nı İstanbul'u biliyor. Anadolu'yu belki Paris kadar tanımıyor. Yazma dışında bir iş yapma gereğini duymuyor. Böyle bir kişinin, fol yok, yumurta yokken toplumsal bilince erişmesi beklenemez. Yine iyi ki insancıl yanı üstün geliyor. İstanbulun bilinmeyen köşelerini insanların öykümüze sokuyor. Böylece o üstün sanat gücü bir işe yarıyor.

S. Ali, bir subay çocuğudur. Bu nedenle Anadolu'nun çok yerini görüyor. Yoksulluk içinde acı günler geçiriyor. Batı'yı da görme olanağını buluyor. Toplumsal bilinci geliştiriyor. Kalemimi, kafasını, her şeyini topluma veriyor. Böyle yapmanın acılarına da dayanıyor.

Tüm bu gerçekler, S. Ali'nin toplumcu, Sait Faik'in yenilikçi olmasına yol açıyor. Doğru, ikisi de sanatımızın birer doruğudur. Sait Faik, tek tepenin doruğu, öteki sıra dağlardan biridir. Dünyaları çok ayırır.

Tipki ölümleri gibil..

nuri iyem'de "insan manzaraları"

Nuri iyem'in İstanbul'da açtığı 27. kişisel sergisi (Taksim Sanat Galerisi, 26 Mart - 9 Nisan) yılın ilgi çeken sanat gösterilerinden biri oldu.

Adını ilk kez, Cumhuriyet döneminde yetişen ressamlarımızdan bir kümenin 1941 yılında Beyoğlu Basın Birliği'nde düzenlediği ünlü «Liman Sergisi»nde duyurmuştu iyem. Anılarımızda kolay silinmez bir iz bırakan bu sergisi ile «Yeniler» grubu adını alan bu genç sanatçılar, edindikleri klâsik sanat eğitimi ile içinde yetiştikleri çevrenin özelliklerini, yerel duyarlılığını ustaca kaynaştırmışlardı. Leopold-Levy'nin «İstanbul Okulu» diye adlandırdığı ve aralarında **Avni Arbaş, Turgut Atalay, Selim Turan, Ferruh Başağa, Fethi Karakaş, Kemal incesu** gibi Türk resmine yeni bir canlılık getiren genç ressamlar arasında o sıralar bir Akademi öğrencisi olan Nuri iyem de grubun önde gelen üyelerinden biriydi. Bu sanat topluluğu daha çok yerli geleneklere, duyarlılığa bağlılığı yanında, İstanbul çerçevesi içinde de olsa toplumsal gerçeklerimize yönelen tutumuyla önceki resim kuruluşlarımızın davranışından ayrı bir gelişme gösterdi (1941-1951).

1951 Yılından sonra çalışmalarını grubun dışında sürdüren iyem, kübik ve geometrik tarzda araştırmalar yaptığı soyut resme yöneldi. Biçim, renk, üslûp gibi kaygıların altında ince ve araştırmacı bir sanat duyarlığının izlerini taşıyan bu dönem 1966'ya kadar sürer. Bu yıldan sonra kendine özgü anlatımı ile «figüratif» alanda, özellikle portre resimlerinde kişiliğini belirten çalışmalar yaptı. iyem'in son yıllardaki sergilerinde görüldüğü gibi, bu yeni sergisinde de insan yüzleri büyük yer tutuyor. Bu yüzler arasında —önceki resimlerinden de tanıdığımız— yontusal bir derinlik ve yalın bir anlam yüklü kadın yüzleri oldukça ilgi çekiyor. Sergide çok sayıda rastlanan bu kadın yüzlerinde iyem, sadece birer «suret»i yansıtmakla kalmamış. Sanki bu yüzlerin altında yaşantılarımızın derinliklerinde biriken bir anlamın iletiildiğini duyuyoruz. iyem'in kadınları daha çok dolgun dudakları, iri aydınlık gözleriyle bakıyorlar. Dünyaya daha çok bir merak, şaşkınlıkla açılan, sınırsız bir bekleyişle dolu gözlerinde belki bir yalnızlığı, bir unutulmuşluğu taşıyorlar, ama bir umutsuzluğu değil. Yontusal bir derinlik, anıtsal bir sağlamlık, mozayikleri anımsatan bir doku.

Olduğundan güzel, olduğundan güçlü bu fizik görünüşlerinin altından iç dünyalarını yansıtan bu kadın portrelerinde iyem, sanırım Anadolu kadınlarını belli bir gözlemin plâstiğinden çok kendi tasarılarına göre biçimlendirmiş. Birbirine yaklaşan kaşları altında dünyamızı ve yaşamayı açıkça bir sorgulayışları var. İnce uzun burunları ve hüznü tutuklayan iri gözleri ile daha çok bir Bizans — Anadolu kırması bu kadınlar. Ama Anadolu kadınları gibi doğurgan, sabırlı ve suskun.

Büyük boyutlu tek kişili kadın yüzleri arasında, değişik durumlarda ikili, üçlü kadın kompozisyonlarında soyut dönemin deneylerinden yararlandığı görülüyor. «Uç Beyaz Başörtülü Kız» da başörtülerin ortaya çıkar-

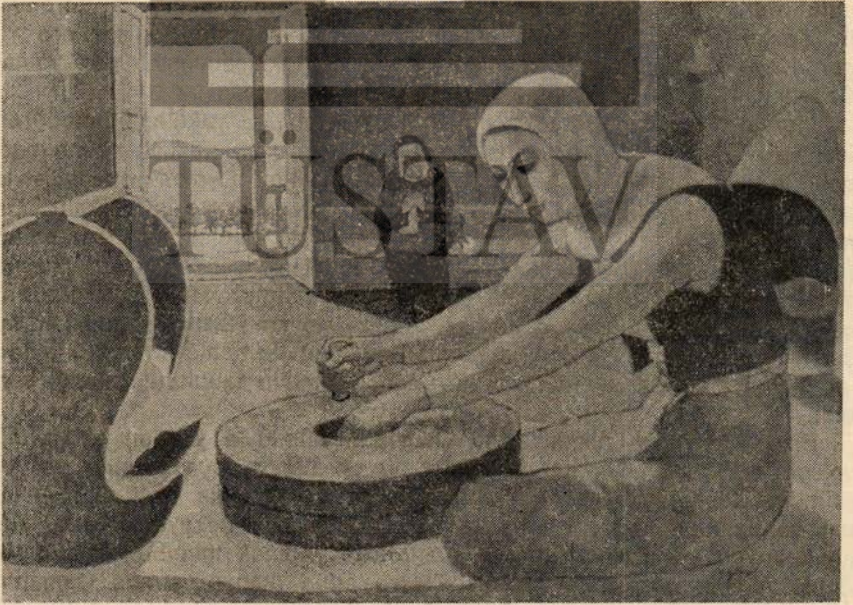
diği renk ve biçimlerin yüzeyi bölüşündeki uyumda olduğu gibi. Başka bir kadın portresi üçlüsünde de her kadının yüzü birbirini bütünleyen değişik bir ışıkla aydınlanmış. Haliç, gecekondü ve kadınları gösteren başka bir tabloda soyut ve figüratif anlayış bir montaj etkisi içinde birleştirilmiş.

Küçük boyutlu erkek portreleri ise daha gerçekçi bir anlatımla yapılmış. Bunlarda daha çok halkımızdan kişiler, emekçiler, pehlivanlar bu arada şef garson, bereli bir yobaz gibi çevremizde kolayca rastlanan değişik tipler görölüyor.

İyem bazı resimlerinde insanla doğayı aydınlık, renkli bir açıklıkla bağdaştırıyor. Köyden kente göç bu sergide birkaç kompozisyonla yansıtılmış. Sıcak bir gökyüzünü, bir gurbet yolculuğunu ve yüklerinin ağırlığını sırtlayan bir köylü grubu yerle gök-kesiminin bilinmezliğine doğru ilerliyor. Başka bir göç tablosunda ise kasabalarının Cumhuriyet alanından bir kamyonu eşyalarını yükleyen köylüleri görüyoruz. Bundan öncekinin simgesel, biraz sert anlatımına karşı, bu ikincide oldukça gerçekçi yumuşak bir görünüş buluyoruz.

Günlük yaşantıları içinde çalışan, yürüyen, taşıyan insanlar, çocuklarını kucaklarında büyüten analar, bulgur çeken bir köylü kadın. Özellikle kadınlar gerçekçi bir anlatımdan çok idealize edilmiş, fiziksel bir güzelliğe ulaştırılmış. İçten gelen bir güç ve suskun bir bekleyişle dolu.

Nuri İyem'in kadınları susarak konuşuyorlar, tıpkı Anadolu insanları gibi.

“gelin,,

'Gelin', Anadolu'nun küçük bir taşra kentinden İstanbula göç eden bir ailenin öyküsüdür. Sorgunlu ailesi Yozgat'ın çarşı esnafındandır. İşlerinin istedikleri gibi gitmediğini görünce İstanbul'a göçmüş, kıyı semtlerin birinde bakkal dükkânı açmışlardır. Bir süre sonra ellerindeki sermayeyi kullanarak yeni atılımlara girişmek isterler. Akad, Sorgunlu ailesinin büyük kentin ticaret burjuvazisinde yer etme çabalarını verirken, feodal yapılarının, büyük kent ortamıyla ve sınıf değiştirme çabalarıyla çatışmasını sergiliyor ve genel planda —kapitalist ekonomik sürecinde genel niteliği olan— maddenin insansal dünyaya egemen oluşunu eleştiriyor. Dramatik yapının dönemlerini izleyerek bunu ne denli başardığını görelim:

Sorgunlular dokuz kişilik bir ailedir. Hacı İlyas, karısı, iki oğlu, (Hıdır, Veli) iki gelini ve torunları... Sorgunlu ailesi yaşadıkları kıyı semtinden kurtulmak, zengin olma sevdasındadırlar. Üstelik Yozgat da ileri gelen, saygıdeğer bir aile oldukları halde büyük kentte bir hiç olmaları onurlarını kırmaktadır. Nitekim Hacı İlyas ellerindeki paranın yeni bir dükkân almaya yetmemesi üzerine 'biz bizi unutmamız' der.

Öte yandan ailenin ahlak anlayışlarını, geleneklerini korumaya çalıştıkları görülür; Hacı İlyas'ın karısı, Meryem'e, 'İstanbul şu avlunun dışında' der. Hıdır karısını fabrikada çalıştırdığı için hemşerisi İbrahime yüz çevirir. Ancak ekonomik isterler kişilerde zorunlu değişmelere yol açar; Koyu dindar Hacı İlyas, oğlunun gizlice içki satmasına göz yumar. Sözgelimi,

Meryem'in, oğlu Osman'ın ölümcül bir hastalığa yakalandığını öğrenmesi ve ailenin kentin kapitalist kesiminde büyük bir dükkân satın alınması, koşturucuyla verilir. Böylece düğüm atılır: Aile, Osman'ın tedavisiyle, yeni dükkânın çalıştırılması arasında seçim yapmak zorunda kalır. Osman'ın tedavisi geri kalır. Ticaret düzenine giren ailenin yeni taşarımlara giriştiği bir sırada, bir dinsel bayram günü Osman, ölür. Akad, '**kurban edilen çocuk**' allegorisini çeşitli görüntülerle sergiler: Hacı İlyas'ın, torunu Osman'a 'oğlunu tanrıya kurban etmek isteyen Hazreti İbrahim'in öyküsünü anlattığı, Osman'ın bayram için alınan kurbanla oynadığı çocuğun ölümlüyle keşilmeden kalan koyunun Osman'ın tabutunu izlediği sahneler...

Bizce, gerçekte filimin sonu Osman'ın ölümüyle yapılan allegorinin son görüntüleridir. Gerilim grafiğinin de en üst düzeye ulaştığı yer bu görüntülerdir. Ancak senaryonun kuruluşundaki olumsuz bir tutum, **Gelini** hem gerçeklik açısından hem de biçimsel yönden bozuyor. Akad, 'kurbanlık koyun - kurbanlık çocuk' allegorisini yapmak için bir tesadüf yaratmış. Ailenin çok önemli değişikliklere adım atacağı sırada Osman'ın hastalığının ortaya çıkması... Böyle özgün bir olay yaratılınca, Meryem'le, Osman'ın içinde bulunduğu dram öyküde fazlasıyla yer kaplıyor. Bu da dış gerçekliğin verilmesinde eksikliklere yol açmış. Akad, kamerasını Sor-

gunlu ailesinde yoğunlaştırırken onları, içlerinde yaşadıkları sosyal çevreden neredeyse soyutlamış. Üstelik bu betimleme eksikliği Akad'ın yorumunu soyut planda bırakıyor.

Ticaret düzeninde insanın yabancılaşmasını soyut bir planda lanetleyen Akad, karşılığında emeği kutsamak zorunluluğunu duymuş. Nitekim Osman'ın ölümünden sonra, eski dükkânı yakıp kaçan Meryem'in bir fabrikada çalışmaya başlaması, bunu öğrenen Hacı İlyas'ın, Veli'ye karısını öldürmesini söylemesi, Veli'nin Meryem'i öldürmeyip, onunla beraber fabrikaya işçi olması bu kutsamayı sağlamak için oluşturulmuş... Yoksa, gerçekte işçi olmak daha kesin bir yabancılaşmanın içine girmektir. Akad, iç tutarlılığı sağlamak için bu duygusal izlenim veren olayları yaratmış. Bu da Gelin'i kusurlu bir filim yapıyor.

Senaryonun yapısındaki eksikliğin, Akad'ı, Osman'ın ölümünden sonraki bölümü de çekmeye zorladığını belirtmiştik. Yönetmen bu bölümde gerilimi sürdürmek için «yangın», «silâh» gibi motiflere başvurmuş. Kanımızca, bu, gerilimi aynı ölçüde sürdürmeye yetmemiştir.

«Düz, yalın bir anlatım dili», araştırmasını sürdürdüğünü söyleyen Akadın kamerayı sabit tutma eğilimi evde geçen kimi sahnelerle teatral bir hava veriyor. Bilinçli olarak yapılsa da bu, ritmi ağırlaştırıyor. Gerilimi, biçimsel çalışma yerine kişiler arasındaki dramatik ilişkilerde yansıtmak için kameranın sabit tutulması, kesin olarak gerekmez sanıyoruz.

Gysi ve çerçevelemenin başarılı olmasına karşın; aydınlatma, renk ve görüntü düzenlemesinde Akad'ın belli bir tavrı yok. Örneğin, evdeki sahnelerde klâsik anlayışla, ışık tekdüze olarak dağıtılırken, Meryem'le Veli'nin gece avluda konuştukları sahnede, barok bir anlayışla kurbanlık koyunda aydınlatılmış. Bir başka yanlış tutum da şu: gece evde yemek sahnesinde toplu çekimde ışığın oyuncuların yüzünü aynı ölçüde aydınlattığı görülürken; aç — karşı aç çekimlerde ışık kaynağının yer değiştirdiğini görüyoruz. Yine aynı sahnede Hacı İlyas'ın yemekten kalktığı çekimle, sedire oturduğu çekim, birbiri ardınca geldiği halde aydınlatma yer değiştirmiş. Buna karşılık, renk ve görüntü düzenlenmesinde çok başarılı sahneler de var; Meryem'le Veli'nin gündüz avluda konuştukları sahne, Osman'ın sokakta oynadığı sahneler gibi... Müzik için olumlu diyemeyiz. 'Gökçeçiçek'in başarısızlığında önemli bir etmen olan müzik anlayışı, etkisini sürdürüyor. Görüntülerin en başarılı olduğu zamanlarda gereksiz yere giren müzik, gerilimi artıracığına düşürüyor. Renk tonlarının da çoğu yerde durup dururken değiştiğini, Osman'ın yüzüne vurulan yeşil ışığın fazlalıklı ekleyelim.

Sonuç olarak, 'Gelin'in hem bir gerçekliği vermede hem de biçimsel yanlarında taşıdığı, yukarıda belirttiğimiz aksaklıklar nedeniyle önceki yapıtlarının başarısına ulaşmıyorsa da aynı çizgide bir yapıt olduğunu söyleyebiliriz.

Akad'ın 1966'da gerçekleştirdiği 'Hudutların Kanunu'ndan beri filimlerinde salt, toplumsal gerçekleri yansıtmaya düzeyinde kalması bizce, ülkenin siyasal, ekonomik yapısında olumlu yönde bir değişme olmaması nedeniyledir. Akad'ın «ben sinemada yalnız marazı teşhis ederim, bir yöntem, bir çözüm getirmek benim işim değil.» düşüncesine bu koşulların etkisiyle vardığını sanıyoruz. Yoksa, bir sanatçının-hele bizim gibi bir ülkede salt gerçekleri yansıtmaktan öte, halkın bilincinde değişmeler yaratacak bir bildiri taşıması sanatçı için en azından bir yükümlülüktür.

“b. traven” üstüne

Traven'in yaşamı bir gizdir. 1926 yılında **Ölüm Gemisi**'nin Almanya'da yayımlanmasıyla kazandığı ilk başarıdan bu yana, basın ve halkla ilişki kurmayı ve serüven dolu yaşamının ayrıntılarının birkaçından fazlasını açığa vurmaya reddetmektedir. Ama Traven, eserlerinde esas olarak kendi kişisel deneyimlerinden esinlendiğini bildirmiş ve okurlardan yaşamını yalnızca kitaplarında aramalarını istemiştir. Birinci kişinin ağzından yazılmış sürükleyici romanları **The Death Ship**, **The Wobbly**/ Sendikacı/ (**Wobbly**, Uluslararası Sanayi İşçileri Sendikası üyelerine verilen aşağılayıcı addir.) ve **The Bridge in the Jungle**'a, yayımcılara, eleştirmenlere ve okuyuculara yolladığı birkaç mektuba ve güvenilir başka tanıklara dayanarak, garip ve hareketli yaşamı hakkında bir fikir edinebiliriz.

B. Traven uzun yıllar önce Meksika'ya göçtü. Meksika pasaportunda, 1890 da Burton ve Dorothy Torsvan'dan Şikago'da doğduğu, adının Traven Torsvan olduğu yazılıdır (onların isveç ya da norveçli göçmenler olduğunu söylemiştir). Bazen Berick Traven Torsvan adını da kullanmıştır; yani «B. Traven» adı takma olmaktan çok, muhtemel bir aile adının kısaltılmışıdır. Birkaç kişisel dostuna, nasıl okula gitmekten kaçtığı ve küçük yaştan itibaren garson, ayakkabı boyacısı ve gazete satıcısı olarak çalışmayı tercih ettiğini anlatmıştır. Böylece Şikago'daki çeşitli göçmen toplu luklarının konuştuğu dilleri ve diyalektleri öğrenmeye başlamıştır. Hiç kuşkusuz ne aile hayatını ne de ana-baba sevgisini tanımıştır. 1900 e doğru bir gemiye kabine garsonu olarak girmiş ve aşağı yukarı 1920 ye kadar uluslararası ticaret gemilerinde sonsuz yolculuklar yapmıştır.

Meksika'yı ilk görüşü 1913 yılında Mazatlan'a gelmesiyle olmuş ve bilindiği gibi, 1920 ya doğru Tamaulipas Devleti'ne yerleşene kadar sık sık bu ülkeye dönmüştür. Bundan böyle Meksikanın ezilmiş kızıldere illeri eserlerinin başlıca konusunu oluşturacaktır.

Traven'in 1913-1925 arasındaki yaşamı üzerine çok az şey bilinmektedir, ama bu konuda bir çok efsane dolaşmaktadır: 1913-1925 arası Almanya'da bir devrimcidir; 1918-1919 da Baviera Sosyalist Cumhuriyeti'nde kısa bir siyasal rol oynamıştır; alman mizahçısı Ret Marut'un kendisi ya da yakınlarından birisidir; ABD de ve Meksika'da Uluslararası Sanayi İşçileri Sendikası (I. W. W.) nın faal üyelerinden biri olmuştur; nihayet 1918—1919 daki «cadı kazanı» döneminde ABD den kovulmuştur.

Ölüm Gemisi ya da «Bir amerikan denizcisinin öyküsü» bütün dünya da milyonlarca okuyucu için deniz edebiyatının bir klasiği oldu. Traven'in ilk dokuz kitabı beş yılda yayımlandı ve onaltı eserinden ondördü ilk kez almanca olarak Guilde Gutenberg tarafından basıldı. Hızla başka dillere de çevrildiler ve yüzlerce baskı yaptılar. Gerçekten yaşayan yazarlardan pek azı Traven gibi, kırk yıl süreyle ün, özgü ve bu kadar çok ülkede bu kadar çok okuyucuya sahip olmakla övünebilir.

Bir okuyucuya yazdığı bir diğer mektupta, Traven, Birleşik Devletler'-

de kitaplarının kendisine «beş yılda beş dolar» getirdiğini söylemektedir. 1924 ten itibaren, **The Death Ship**, **The Treasure of Sierra Madre**, ve birkaç hikâyenin müsvettelerini New—York'lu önemli bir yayımcıya göndermiş ve bunlar yayımcı tarafından, «her türlü ticari değer» den yoksun oldukları gerekçesiyle geri yollanmıştır. Bu nedenle Traven Avrupa'ya yönelmiştir.

Traven'in Birleşik Devletler'deki başarısızlığı kısmen bu ilk yanlış hesaplara olduğu kadar, edebiyat alanındaki amerikan zevkine de bağlanabilir. Traven'in eserini içinde saydığımız devrimci edebiyata Birleşik Devletlerde eğilim azdır. Bu büyük bir haksızlıktır, çünkü onun ele aldığı temalar evrenseldir ve Latin Amerika'nın ezilmiş halklarından söz etme biçimi, otuz yıl önce olduğu gibi bugün de hâlâ gündemdedir. Felsefe alanında devrimci olan Traven Latin Amerika devrimlerinin hedeflerini kavramış ve romanlarında sergilemiştir.

Traven'i daha iyi anlamak için iki olguyu anahtar olarak kullanabiliriz: militan sendikacı tavrı ve başkaldırıcı felsefesi. **The Wobbly**'de devrimci grevleri, anlatıcı kahraman olarak kendi yorumlarını ya da «özel işleri»ni karıştırmadan, gördüğü gibi anlatmıştır. Yazarlık yaşamı da, örnek bir **wobbly**'ninki gibi, kendine değer kazanmaktan kaçınarak halk hareketini yansıtmak biçimindedir... **The Wobbly** de başkışı Meksika ormanında yalnızlığın türküsünü çağırmakta, bir kitle grevini anlatmakta ve kişileri ezen polis, bürokratlar, ve hükümetin dalaveralarına karşı dikilmektedir. Her biçimdeki devlet denetiminin insanlık dışı görüntülerine, orduya ve savaşa saldırmaktadır.

Tabii ki okuyucu Traven'den tad almak için **Wobbly** hareketi ya da başkaldırma felsefesi üzerine birşeyler bilmeye ihtiyaç duymayacaktır... Okuyucu, basit gündelik işlerden evrensel gerçeklere kadar herşeyden esinlenen, sığırların insan sevgisine cevap verme biçiminden, bir köpeğin dostluğundan, düşlerini sepet biçiminde ören bir kızıldiriliden, niçin hristiyanlığa dönmek istemediklerini bilen başka kızıldirililerden söz eden bir anlatıcıyla tanışacaktır. **Macario** adlı uzun hikâyesinde «Gece Ziyaretçisi», Habora y. İse Traven eski Faust temasının Meksika versiyonunu vermektedir: odun keserek hayatını zar zor kazanan Macario, ölümün karşısına dikilen evrensel bir kişidir.

Macario'dan çevrilen film on uluslararası ödül kazanmıştır ve bu hikâye dünya edebiyatının baş eserlerinden biridir.

Traven bugün yeni toprağında yazmaya devam etmektedir. Meksika üzerine büyük bir tarihî esere başlamış ve son olarak bir meksikalı film yapımcısı tarafından, Chiapas'taki yeni Mal Paso barajı üzerine bir tanıtıcı filmin senaryosunu yazmakla görevlendirilmiştir.

Yansima Dergisi'nde yayımlanan bütün sanatsal ürünlerin, inceleme ve kuramsal yazıların, çevirilerin; her hakkı mahfuzdur. Yazarından ya da Yansima Dergisi'nden yazılı izin alınmadıkça yayımlanamaz; Yansima'nın adı geçmeden Alıntı yapılamaz. Bu kural derginin bütün sayıları için geçerlidir.

olaylar - yayınlar - yorumlar

UNSAK AKPAK

«TÜRKÜ OLAN KADIN»

İlk yapıtlar, çoğu kez hoş görülen, bağışlanıcı bir özelliğe sahip oluyorlar nedense. Bu konuda eleştirmenlerin tutumu okura oranla daha da ilginç. Eleştirmenler, —sanımcı, yeni yazarın geleceğini göz önünde tutarak— ya umutlandırıcı birkaç yuvarlak söz söylemeyi, ya da yazarı ve yapıtını görmezlikten gelerek, susmayı seçiyorlar. Ne var ki, iyi niyetli yönüyle, yeni yazarı daha ilk girişiminde ürktürmemeyi amaçlayan bu tutum, bir yönüyle de, tutarlı bir eleştiriden yoksun bırakılmış yazarın aynı yanlı ve çıkmazlar içinde bir takım öykünmelerden, kendini yinelemelerden öteye gidemeyip, giderek tükenmesinin nedeni oluyor.

Nursen Karas, yukarda değindiğim hoş görülmüş yazarlardan biridir. İlk kitabı «Sevgi-Sizler», tüm başarısızlığına karşın, es geçilerek bağışlanmıştır. yazarın ikinci kitabı olan «Türkü Olan Kadın»ı bunun için konu seçtim kendime.

Bir genelleme ile hemen söylüyeyim ki, «Türkü Olan Kadın», günümüz öykücülüğü içinde çok güdük kalan, başarısız bir yapıt. Hem de iyiye yakın gözlemciliğine, sağlam diline ve yer yer şiire yaklaşan anlatımına karşın. Birinci bölümde dört, ikinci bölümde yedi olmak üzere, okura sunulan onbir öyküden ancak «Paralel Yağmur, Zehra, Türkü Olan Kadın» gibi birkaç öykü çıkıyor okunabilecek. Öbürleri — özellikle «Alaca» ve «Görece» öyküleri— öz bakımından kısır, cansız, yabancı duyarlıkları, dış dünyadan bütünüyle soyutlanmış, olumsuz duygular içinde birer sayıklama durumunu alan gününbirlik, sıradan öyküler.

Aslında güçlü bir gözlemciliği var Karas'ın. Ama neyi, nasıl gözleyeceğini bilmiyor. Saptamak, anlatmak istediği şeyin bilincinde değil. Raslantısal olarak güzel fotoğraflar çeken, iyi görüntüler yakalayan bir fotoğrafçı gibi. Bu durum, onun olaylara ve nesnelere yönelik belli bir bakış açısının olmamasından ileri geliyor. Çağdaş bir dünya görüşünün yoksunluğu, yazarı ister istemez kaderciliğe, yıkık anılara, yorumsuz ve kopuk bir izlenimciliğe götürüyor. Herşeyden önce, toplumdaki kaçan, topluma ters düşen birisi Karas. Saniyor ki, herşeyi dışardan daha iyi görüp, değerlendirecek. Kişisine şu sözleri söylerken, kendini toplumdaki soyutlamasının da savunusunu yapıyor:

«Yoksa o insanlardan değil miyim? Gülünç, saçma, bal gibi onlardanım işte. Öyleyse neden aralarında değilim de burda, kıydayım?.. Ne var ki ben burdayım her şeyin en iyi görüldüğü yerde, kıyıda...» Yazarın, kıyıda gördüğünü söylediği «her şey», aslında umutsuzluktan, yalnızlıktan, toplumdaki kaçmalarının doğurduğu kişisel bunalımlardan başka bir şey değildir. Böyle olunca da, olumsuzluk zorunlu olarak yazarı kendine bağlayacaktır.

Yapıtın başında yer alan, Atatürk'ün «Yeryüzünde gördüğünüz herşey kadının eseridir» sözünden de anlaşılacağı gibi, Karas, konu kişi olarak kadını seçmiştir. Bu, her öyküde ayrı bir parçasını bulduğumuz ezilmiş, yılmış

bir kadındır. Umutsuzluğu söyler, yalnızlığı yaşar. Öykülerin konuları nice değişirse değişsin, kadın kişi hep aynı özellikleri göstermektedir. Diyalektik hiç bir özelliği yoktur. Dış dünyadan soyutlanmış olarak canlılığını yitirmiştir. Paralel Yağmur'da onulmaz bir hastalığa tutulmuş anadır. «Yankı Dağları» öyküsünde —Love Story'ye taş çıkartacak kadar kötü bir öykü olduğunu hemen belirteyim— sevgilisine kavuşmayan, sevdalı bir genç kızdır, v.b...

Anlatı tekniğinin rahatlığı içinde, her öyküden sonra duygu biraz daha yoğunlaşır, us biraz daha kaybolur. Ve son noktada Karas, *Necati Tosuner*'de bilinçli olarak kullanıldığını gördüğümüz duygusallığın doruğuna ulaşır. Bu noktada yazarın geçmişe, çocuklara ve çocukluk özlemine sarıldığını görürüz. Örneğin :

«Çocuklar bazan, bilmeden şiir söyleyebilirler» «Çocuklar hiç çocuk olmadan yaşıyacaktırlar, eğer korkular doluymuşsa yaşamalarına... çocuklar çocuklarını anlamayabilirler.» «... babası bir okla vurularak kimsesiz bırakılan ve esir alınmış bir Habeş çocuğu.»

Bence, yapıtın en başarılısı öyküsü «Paralel Yağmur»dur. Bütünselliği içinde aksamayan, topluma dönük, olumlu bir öykü. Öbürleri okurun zamanını almaktan başka bir işe yaramayan, sıradan öyküler.

«Türkü Olan Kadın» yapıtında da hala ilk yapıtının o çok yoğun bireyciliğini sürdüren *Nursen Karas*, çağdaş bir dünya görüşünün aydınlığında yeteneklerini kullanmasını ve günümüz öykücülüğünün başarılı deneylerinden olumlu sonuçlar çıkarmasını öğrenmelidir.

—oO—

PICASSO'NUN ÖLÜMÜ İÇİN NELER DEDİLER?

PABLO NERUDA: «Dünya yüzünden bir ülkenin şehirleriyle, evleriyle, rmaklarıyla ve insanlarıyla silinip gitmesi ne demekse, bu kayıp da çağdaş kültür için ayıdır. Sanat tarihi hiç bir zaman bu kadar yetenekli bir yaratıcı görmemiştir. Her baktımdan, günümüz tarihinin devlerinden biriydi.

Ben Vallauris'deyken, kendisini gören ayrıcalıklardan biriydim. Yaşantımla bir ağabey gibi ilgilendi.»

LUIS MİGUEL DOMİNGUİN (Boğa güreşçisi): «İspanya Picasso'nun eserlerine sahip çıkmakta geç kalmıştır. Söz gelişi *Guernica*, Prado Müzesi'nde olabilmeli ve olmalıydı da.»

FRANSIZ KADINLAR BİRLİĞİ: «Eskinin büyük sanatçıları gibi, bütün sanat biçimlerine damgasını vurmuştu. Her zaman ve her ülkede en büyüklerden biri olan Picasso için, pek ulu orta kullanıldığından dahi sözünü kullanmakta çekiniyoruz. Barış için havalandırdığı binlerce güvercin, O'nun hiç bir haklı davaya kayıtsız kalmadığını gösterir...»

TİTO: Yugoslav Devlet, Başkanı, Picasso'nun dul eşine bir baş sağlığı telgrafi çekmiştir: Telgrafın sonu şöyledir: «İnsancılığa adanmış olan Picasso'nun eseri hayranlığa değerdir. Avrupa resmine damgasını vurmuştur ve kuşaklara örnek olmuş ve olacaktır.»

S. ALLENDE: Şili halkının duyduğu üzüntüyü resmî bir bildiriyle şöyle açıklıyor: «Ölümü bütün dünyaya kedere boğdu. Büyük eseri yüzyılların sanat tarihini kişileştiriyor ve derin bir coşkuyla çağımız insanının büyüklüğünü yansıtıyor.»

Le Monde

TANIŞMA YAZILARI

1947 doğumlular on iki, ya da on üç yaşlarında olmalıydı o sıralar; ben de öyle. *Tarık Dursun'un «İnsan Kurdu»* adlı romanı yayımlanmış, (1959) ama akranlarımla sokakta kaleymaca, çelikçomak oynuyorduk o zamanlar... Gün oldu, zaman dolandı, onunla da köhne bir kitapçı rafında karşılaştık, iki lirayı veip kitapla tanıştım.

Bir dergide okumuştum yanılmıyorsam, kim yazmıştı, hangi kitap ve kimin hakkında yazmıştı?, anımsayamıyorum şimdi. Arayıp bulmanın da gereği yok. Sözü edilen kitapta, sözü edilen yazar, «Türk edebiyatında *ilk kez*, cami hocasını olumlu bir tip olarak anlatıyor,» gibilerden bir söz edilmişti o yazıda. «İnsan Kurdu»nu okurken «Alırıza Hoca» adlı bölümde durakladım. Sonra, «Tarık Dursun K., bu işi ilk yapan olsa gerek!» diye düşündüm. Yanılıyor olabilirim. Aslında bu konu pek öyle büyütülecek bir şey de değil bençe. Ama *sorumsuzca laf yapmak* konusunda bir örnek olur diye anıyorum burada yeri gelmişken!.. Ayrıca, belki daha eski bir tarihte de, olumlu hoca tipi anlatılmıştır, bilmiyorum. Ama, 1959'dan sonra anlatılanların, bu işi ilk yapmadıkları ortada!..

(Alırıza Hoca, karısına göz diken ve onu kaçırarak iki kişiyi öldürüp dağa çıkan Ali ile karısına yardım eder, onlara yol gösterir. İnsancıl bir yaklaşımı vardır.)

Konu : «*İnsan Kurdu*», köyünden kopup kasabada çalışmaya gelmiş olan Ali ile; kasabada evlendiği, bir fahişenin kızı olan Zeynep'in iç burkucu öyküsü...

Köyden kasabaya gelip, kasaba gelenekleriyle bağdaşamayan Ali, «orospu kızı ile evlenmekteki kötülüğü düşünemez, göremez, anlayamaz. Ama ona bunun ne demek olduğunu öğretmeye kalkanlar çıkar: Kasabayı terk etmesini; Zeynep'i ve onun herkesin kadını anasını bırakıp gitmesini isterler.

Ali de çeker röverini, karısını kaçırarak onlara baskın verir, vurur, öldürür. Sonra, dağlar...

Bir iki nokta :

Dağa çıkan, dağı aşır denize ve iyi günlere ulaşmaya çalışan Ali ile karısı Zeynep, Delidağları'nda eşkiya Murat Ağa'ya rastlar; dost olurlar ve sonunda eşkiya Murat Ağa da denize inip çift çubuk sahibi olmaya karar verir. Yolu birlikte sürdürürler. Söz arasında, nasıl dağa çıkıp «eşkiya» olduğunu ve bir başka tür eşkiyayı anlatır:

«*Ben Göktepe'liyim. Köyüm ora. Üç eşkiya ağayı vurdum çıktım. (...)* Bizim gibisi eşkiya olsa... Toprak eşkiyası; dağ eşkiyası mı belledin? *Elde mazzer muzzer arama. Basbayağı adam bunlar. Senin benim toprağıma oturakomuş. Bre kalk! Kalkmaz. Bre Allah'ın toprağı, bre aman!.. Amanı bilir mi ki? Amanı tanır mı ki? Kalkmaz. Ekim gelir; kalkmaz, biçim gelir; kalkmaz. Harman? Kalkmaz. Sapan vakti? Kalkmaz. Sen misin ulan kalkmayan?»*

Ayakları yere değen, havada kalmayan bir baş kaldırışın, gerçek ve yaşıyan bir tip'de anlatımı bu... Ukalâhğa kaçmadan, işi bilgiliğe vurmadan; ustaca!

Kekre bir eziklikten başka söylenecek bir şey yok «*İnsan Kurdu*» nun sonunda...

MEHMET VEYSEL

«BENCİL»

Polonya, sanat alanında çarpıcı ve aşamalı bir düzeye sahiptir. Ustalaşmış tiyatro deneylerinin (Grotowski), dünya çapında geniş bir beğeniye sahip sinemasının (Passendorfer, vd.), grafik sanatlarındaki durumun ve resminin yanında edebiyatının da güçlü ve soluklu yaratıcılarını barındırıyor Polonya.

«Bencil» in yazarı, Polonya sinemasında hem senaryocu, hem de yönetmen olarak önemli bir ad: Stawinski. Bu yüzden romanına da sinematografik öğeler açısından yaklaşmakta yarar var sanıyorum. Görüntü'nün ağırlığı böylece ortaya çıkıyor. Stawinski'nin görüntülerinin sinema yapısına sahip oluşları ve diğer sinemacı-romancılarla koşutlukları ilginç (İtalyan Paratolloni, Yılmaz Güney v.d.). Nesneyle insanî ilişkileri arasındaki, nesneden insana doğru giden bağı sözcüklerle ortaya koyuyor yazar. Bu bağ romandan sinematografik kurgu anlayışıyla çakışan bir omurgaya sahip. Olay belirli bir bütünlüğe ancak romanın sonunda varıyor. Stawinski'nin sinemacılıktan gelen nesnel gözlemi, romanda birinci tekil şahısla öznel bir anlatıma vardırılırken; olayın parçalarının birbirlerine eğrişel bir kurguyla eklenmesi romanda gerilimi yaratıyor. «Bencil» sinema olanaklarının (özellikle senaryo ve kurgunun) romanda kullanılmasıdır diyebilirim kısaca.

Ele alınan tip, kendi toplumunun yaşantısına ters düşen, toplumsaldan çok kendi benliğiyle uğraşan bir insan: «... günün birinde bu organizasyon işlerini bir tarafa atıp, yaşamının en büyük projesini yaratacağım aldatıcı duygusundan bir türlü kurtaramıyordum (kendimi - M. V.) yapacağım proje dünyayı sarsacaktı» diyor Krzysztof. Sosyalist düzenin gerektirdiği insanî ilişkilerini kötüye kullanıp, çıkarları uğruna yaşıyor. Toplumun hazırladığı bir mevkide insanlarına *bencillik* yapıyor. Roman Krzysztof'un acılı-gülünçlü sonuyla noktalanıyor.

Krzysztof önemli bir proje bürosunun müdürüyken edindiği ayrıcalık, özünde taşıdığı ben-merkezci kompleksiyile karışarak ilişkide bulunduğu insanları sömürmeyi amaçlıyor. Savaş yıllarının yarattığı karmaşık insanın sahip olduğu ikilemleri sürdürürken karısına, kızına ve sekreterine, yanında çalışan mühendislerle karşı yaptığı davranışlarını hep «bencillik» duygusuyla ayarlıyor. Bu yöntem midesindeki kanser belirtisi bulunana kadar sürüyor. Hayatının dönüm noktasını yaşadığına inanıyor Krzysztof kendini. Bundan sonra mülkiyet ilişkilerindeki bir «Bencil» insanı tanıyoruz. Sonunda manevî geçmişiyile bütün bağını koparmış bir insanın gülünçlü bitişini yaşıyor Krzysztof.

Roman sosyalist yabancılaşmayı tarihsel boyutta içerdiğinden de önemlidir. Stawinski kamerasını bürokrasiye ve sosyalist yabancılaşmaya çevirip güzel, alaysı bir eleştiri yapıyor. «Bencil» deki işlem eşya-insan-toplum ilişkisinin derinlemesine inceleyen bir görüntü nesnelliliğiyle tanımlanıyor. İlginciliğiyle, yazarın *modern romana* katkısıyla, bir Polonya romanı olmasıyla okunması gereken bir kitaptır «Bencil».

Bir de şunu ekliyeyim: Bencil romanı üstüne ülkemizin sosyo-politik yapısını da gözönünde tutarak daha ayrıntılı çözümlemelere varmak gerek.

(*Bencil*, Jerzy Stefan Stawinski Türkçesi : Sezer Duru Sinan y. 1972)

«ÇELO»

Abbas Sayar, Yılkı Atı'nda olduğu gibi Çelo'da da köyü ve köylüyü konu edinmiş. Romanda, Orta Anadolu'daki GÜNDOĞDU köylülerinin acıklı serüvenleri saptanmış bütün ayrıntılarıyla...

Çelo, küçük yaşta anasını-babasını yitirince, emmisi Eset Çavuş'un eline kalır. Üç günlük yaşına bakılmadan en ağır işlere koşulur. Horlanır, döğülür, söğülür. Bir sığıntı gibi yaşar emmisinin evinde... Bıçak kemiğe dayanınca da köyden, emmisinin evinden kaçar. Sonra da Karacaviran'daki Nail Efendi-nin çiftliğinde ırgatlığa başlar boğazı tokluğuna.

Çelo, akli erik bir duruma gelince, emmisinin ekip biçtiği fakat gerçek-te babasının olan tarlaların alınabileceğini öğrenir. Bu amaçla da köye döner. Eset Çavuş, durumu öğrenince kızar, küplere biner. Bir tırnak toprak vermek niyetinde değildir Çelo'ya. Çelo ise emmisinin üstüne üstüne varır. Köylü de kin, kıskanma, kırgınlık gibi kişisel nedenlerle işi alevlendirir durmadan.

Çelo, pabucun pahalı olduğunu anlayınca, kendi payına düşecek toprakları Kilkuyruğun Yusuf'a satmağa kalkışır. Kilkuyruğun Yusuf'la Çelo, tarlaları yasal yoldan almak amacıyla ilçeye giderler. Bunu öğrenen Eset Çavuş, tarlaların bölüneceğinden korkar. Hemen uzlaşması gerekir Çelo'yla. Tek çıkar yol da, Albaz'ın Haydar'da kocada olan kızı Kezik'i Çelo'ya vermektir artık. Çünkü Çelo, çocukluğundan beri sevmektedir Kezik'i. Kezik de Çelo'yu... Sorun böylece çözülür. Ne ki köylü, geleneğine aykırı bulur bu olayı. Kimi davulun önüne, kimi ardına vurur çomacı... Eset Çavuş ailesi, insan yüzüne bakmaz olur köyde. Bu yüzden de Çelo'ya sırt çevrilir yeniden. Hem maldan hem de Kezik'ten olan Çelo'nun kını, öfkesi birden büyür. Dağ gibi olur. Kocaman. Dayanılmaz. Ve kaçınılmaz görevini yerine getirir Çelo: Öldürür Eset Çavuşu... Ardından da Kezik öldürür kendini...

Yukarda kabaca özetlediğimiz romanda, iki temel öge vurgulanır: 1) Çelo'nun baba mirası olan emmisindeki topraklarına sahip çıkması, 2) Çocukluğundan beri sevdiği emmi kızı Kezik'i (evli olmasına karşın) alma tutkusu. Romanın çatısını oluşturan bu iki öge, bizce devrimci bir nitelik taşımamaktadır. Çünkü, kendisini toplumsal gerçekçi bir yazar kabul eden Abbas Sayar, özel mülkiyetin kavgasını vermektedir yapıtında. Üstelik, Çelo'yu evli bir kadının ardından koşturması da devrimci bir tavır değildir herhalde.

Abbas Sayar, Çelo'nun ve Kezik'in başına gelenleri bilinçsizce çözümler. Kadere bağlar bütün olup bitenleri: «Bir ters kaderim varmış. Bir ondurmayan kader!..» (s. 13) «Gâvur kader bir umut kapısı bırakmadı bana. Kanadımı kırık kuşa çevirdi.» (s. 107) «Kader düğümü, düğüm üstüne atıyordu.» (s. 189) «Garip Kezik! Ne prova bildirdi ne de rol Kaderi bilmeden, istemeden bu sahneye itmışti onu.» (s. 207)

Çelo'da kadın maldır, köledir. Üç paralık değeri yoktur onun. Ondandır gündüz tarlada, gece yataкта yararlanılır. Aklına, düşüncesine kulak asılmaz pek: «Fışkı dölü, ben senden mi akıl alacağım? Ulan, gâvur kızı ben senin aklınla mi yol gideceğim? Ulan, ben senin aklınla kenefe gitmem.» (s. 69)

Sayar'ın kişileri, eski değerlere öylesine bağlıdır ki; nazara, muskaya, okuyup üflemeğe inanmayan tek kişisi yoktur içlerinde: «Elalemin gözü bizde. Nazar üstümüzden eksik değil. Git! biraz üzerlik getir içerden. Tütüt her bir

yana...» (s. 75) Hastalarını doktora götürmek uslarından bile geçmez bu kişiler. Onlar ilaca-doktora değil, hocaya-duaya inanırlar: «Bir iki kez hocayı davet edip okuttular. Hiç bir şey değişmedi.» (s. 225)

Abbas Sayar, köy gerçeklerini bir fotoğraf makinesi görüntüsüyle saptıyor Çelo'da. Sayar'ın köyü bildiğimiz köy, köylüsü bildiğimiz köylü. Bilinçsiz, umutsuz, boynu bükük... Sayar, yapıtına devrimci bir öz de katmalıydı. Hüner, köylüyü köylüye ezdirmek değil; sınıfsal bir çelişkiyi yığınlara ulaştırabilmeaktır.

Çelo : (Roman), Abbas Sayar, E Y. 1972.

—oO—

KENAN ERCAN

«YIKIM GÜNLERİ»

Sur'la 1964 Sait Faik, «Yağma yla 1972 Türk Dil Kurumu hikâye ödülünü alan Adnan Özyalçner'in son kitabının adı «Yıkım Günleri».

Sade ve güzel bir kapağın sarmaladığı yapıtta on bir hikâye var. Bu hikâyeler, Özyalçner'in toplumcu bir öze vardığının belirgin birer örneğidir. Gerçek ilk yapıtları olan «Panayır» ve «Sur»da, gerekse «Yağma»da soyut bir tutumla yazıyordu hep. «Yıkım Günleri» nde görüyoruz ki Özyalçner'in sanatı gerçekçiliğe açılan bir dönüm noktasındadır. Özyalçner, Panayır ve Sur'da sözcüklerle oynama uğraşı içerisinde. Sözcüklerin biçimlenmesi, kişilerin olay içerisindeki gerçek yerlerini etkilemektedir. Böylece, geniş okur kitlelerine de ulaşamıyordu Özyalçner bu tutumuyla.

Son yapıtıyla ise sanırım kendine geniş okur yığınları kazandırmaktadır Özyalçner. Çünkü «Yıkım Günleri»ndeki hikâyelerin değişik ve okura açık bir anlatımı var. Bu hikâyelerin en özgün yanı da Özyalçner'in ele aldığı öğeleri canlı tutma eğiliminden ileri gelmektedir. Bu tutumun sonucu olarak da yazılanlarda insan hiç yokmuş gibi görünür. Çevre, insanın bir parçası gibi kişilik kazanır. Özellikle Yıkım Günleri'nde.

Kitaba adını veren ve içerisinde en güzeli diyebileceğimiz Yıkım Günleri hikâyesinde çevre-insan ikilemi yetkin bir uyum sağlamıştır. İnsanın çevre, çevreninse insan karşısındaki direnişini rahatlıkla izleyebiliriz. Yıkımla birlikte oluşan insandaki değişme belirginleşmiş, hikâye içinde başka bir hikâye doğmuştur. Özyalçner, yıkımlar karşısındaki kişinin tükenmezliğini sergiler gözlerimizin önüne.

Hikâyelerinin birçoğundaki olaylar büyük kentte geçmekle birlikte Sağanak, Asfalt, Dağ ve Tırmanış'ta kasaba yaşantısına yer verilmiştir. Buralardaki sınıf çatışması (yoksunlukla, egemenlik) güçlü bir düzeye gerçekçi bir anlatımla ulaşmıştır. Özyalçner'in önceki yapıtlarındaki İstanbul'un ezilen insanlarına yönelen gözlemleri Yıkım Günleri'nde de sürmektedir. Yük, Kök, Kenarda Birileri, Grev Bildirisi hikâyeleri de bu türdendir.

Özetleyecek olursak diyebiliriz ki: Kendini soyutlamalardan sıyrılmış olan Özyalçner, «Yıkım Günleri»nde gerçekçi anlatımla toplumcu bir öze varmış, aydınlık ve açıklığa yatkın geniş okur kitlelerine ulaşmada büyük bir adım atmıştır.

(Adnan Özyalçner, Yıkım Günleri, Hikâyeler, Bilgi Y. 1972)

Cumhuriyet'in ücretli kitap tanıtıcısı, mart başında yazdığı yazıda kimi dergilerin özel sayılarından söz ediyor. *Yansıma*'nın Sabahattin Ali Özel Sayısını «ne yazık ki» görememiş. Yüzbinlere seslenen bir gazetede «eleştirmen» diye geçinen biri, beğense de beğenirse de böyle bir özel sayıyı incelemek, okurlarına duyurmak zorunda değil midir? Demek ki değilmiş. Gerçi bu, sayın yazarın ilk öznellik gösterisi değildir. Bir dergide yayınlanan konuşmasında «okullara girebileceğini düşünerek,» hazırladığı bir «antolojiye» kimi «aşırı» yazarları olmadığını söylüyordu.

Hani bu tür kişilerin kendilerini bir de «ilerici, devrimci» diye yutturmaları yok mu, en çok buna tutuluyorum. Üstelik, ülkemizin başlıca edebiyat yarışmalarında yargıcı kurulları, ilerici gazetelerin edebiyat köşeleri bunların tekelinde.

Yansıma'ya gösterilen kasıtlı ilgisizlik bununla kalmıyor elbet. Bir başka «ağır ve oturaklı» eleştirmenimiz (!) de -kendisi ünlü bir edebiyat dergisinin gazete ve dergi tanıtıcısıdır- *Yansıma* çıktığında «Gelecek'in silik bir kopyası» buyurmuştu. *Yansıma* serpilip gelişti, devrimci doğrultuda sağlam bir yönüğe oturdu; hazrette bir kös dinlemişlik. Sanki böyle bir dergi yayınlanmıyor bu ülkede. Ne özel sayılarını ne ötekileri duyuruyor okurlarına. «Serbest rekabet» kuralına uyuyor aklınca.

Kâzım Karabekir'in, telgraflar, genelgeler, «ben» sözcükleriyle dolu 1104 sayfalık anılarını okuyorum. Paşa, kurtuluş savaşımızdan ilginç görüntüler veriyor. Aslında kendisinin de oldukça renkli bir kişiliği var anılarına yansıyan.

Sakarya savaşı sıraları. *Mehmet Âkif*'in şiiri istiklâl marşı olarak kabul edildikten sonra bestelenmek üzere Paris'e yollanıyor. *Kâzım Karabekir* bu olay üzerine zamanın başbakanı *Rauf Beye* şunları yazmış :

«... *Âkif beyin şiiri pek yüksektir ve saygındır. Ancak, ulusun vicdanından çıkacak bir çığlık değil, sayın ozanın halka seslenişidir. Arkadaş seslenişiyse söylenen dizelerde ulusa başka biri sesleniyor ki halk bunu okurken kişiliğini küçültecektir. Kimbilir belki yarı sesleniş, ulusal dışınızi sıkım öğüdünün başka bir şey olmadığını gibi bağımsızlığımızı başardıktan sonra da anlamsız olacaktır. Düşmanlarımız, Türkler yeteneksizdir, uygarlık kabul etmez diye iddia ederken, ulusumuzu (Evet uygarlık canavardır) diye bağirtmek doğru mudur? Hüla ve Cenabı Hakka yakarış bölümleri ilâhiye yakışıır. Bütün bunlar şiir ve söyleve girer, fakat ulusun istiklâl marşı için uygun olmaz sanırım. Hüda, cüda, gibi uyak hatırı sözleri halk söylemez. (...) Uygarlığa canavar diyen bir marşın Paris'e gönderilmesi de gariptir. (...) Onlar, fransızca güfteye uyacak ve kendi ulusal beşenilerine hoş gelecek beste arayacaklardır. Bağımsızlık uğruna çarpışan bir ulusun bir yabancıya kendi marşını seçtirmesi üzüntü kaynağıdır. Hem de barış ilişkileri tümüyle kurulmamışken...»*

Bugünkü dile aktarmaya çalıştığım bu mektupla birlikte, sözleri ve bes-tesi kendinin olan bir de «istiklâl marşı» göndermiş *Karabekir Paşa*. Ankara'nın bu konuda ne düşündüğünü öğrenemiyoruz ama Paşa'nın eleştirilerinin ne ölçüde dikkate alındığı ortada.

MAHMUT MAKAL

«ZIKKIMIN PEKİ»

Esen Yel'i, geçtiğimiz yıllarda yayınladığı çocuk öykülerinden tanıyorduk. Şimdi «*Zikkimin Peki*» adını verdiği ve mizah öykülerinden oluşan kitabıyla karşımızda.

Ondört öyküyü içeren kitabında Esen Yel, kendine özgü bir tutumla güncel konuları ele alıyor, acı acı güldürüyor okurunu.

'Fiyatları Ayarlama Kurumun'da, her gün yeni bir aşama yapan fiyat artışlarının, hayali bir uzak ülkede geçen acı öyküsü, güldüren-düşündüren bir hava içinde gayet güzel verilmiş.

'Aylaklar T.A.Ş.' nde, türlü sıfatlarla andığımız, saç sakalı uzatmayı her şey sayan gençlerin bir kesiti verilmektedir.

'Falcı Nurullah Bey' de, halâ boş inanışların esiri olan bir kasaba halkı, 'Bir Eğitimcinin Günlüğü' ndeyse, eğitim düzenimizin not ve zihniyet derdi verilmektedir.

Kitabın öteki öyküleri şunlardır: Zikkimin Peki, Esin Perilerinin Grevi, Kemikbank, Yerli Mallar Bayramı, Mucip'in Öyküsü, E.L.T. Bayramı, Ayıp Olmanın Diye, Şirketin Beşinci Kuruluş Yıldönümü, Zalha Bacının Sıpası, Bizim Patron..

Kendisi de bir Türkçe öğretmeni olan yazarın dili çok duru ve akıcı. Ayrica sözcükleri, deyimleri yerli yerinde kullanışı, kitap boyunca bizi sarmakta ve dilimizin gücünü yansıtmaktadır.

Kitabın bir özelliği de, alışageldiğimiz *Aziz Nesin*, *Rifat Ilgaz*, hatta *Mark Twain* mizahından ayrı, özgün bir mizah türüyle yazılmış olmasıdır: Daha az sulandırılmış, gereksiz uzatmalardan kaçınılmış. En önemlisi de, olaylara ve tiplere yeni öğretiler açısından bakılmış...

Okuyanların vakti boşa gitmiş olmayacaktır.

(*Esen Yel, Zikkimin Peki, Soluk Y. Mart 1973*).

—oO—

MEHMET YAŞAR BİLEN

«TOPLU SORUŞTURMA» VE BİR GERÇEK

Varlık dergisi edebiyatımızın, günümüzdeki döneminde bazı türleri ve sorunları üzerine dört sayıdır (ocak, şubat, mart, nisan, 1973) bir «toplu soruşturma» yürütüyor.

Ne ki, dört sayıda aynı yazarlara yöneltilen bu soruşturma, bilinenden öte hiç bir açıklık ve yarar kazandırmamış sorunlara.

Üzerinde durulması gereken en ilginç soru Varlık'ın (nisan, 1973) sayısında idi. «*Edebiyatımızda daha geniş bir okur yığımına ulaşma çabalarımız, bir yerde, onu yozlaştırmaya, sanat değerinden firc vermeye götürebileceği kaygısını paylaşır mısınız? Evetse okur sayısını arttırmak için başka hangi yollara başvurulabilir?*». Böyle bir soru, çok daha geniş yazar topluluğuna, giderek okurlara da yöneltilmeliydi. Kendi bilinen yazar kadrosuna yöneltilen bu «toplu soruşturma»nın amacı neydi? Hele böyle bir sorunun!. Buna karşın on iki yazarın (evet veya hayır) gibi kısa kısa yanıtları da ilginçti. Bu yanıtlarda bazı bilmediğimiz gerçekleri de öğrendik.

İlkin şu gerçeği saptayalım. Günümüz edebiyatında geniş okur yığınlarına ulaşan yazar da belli, kendi «fildişi kule»sinde yozlaşan da. Sanat halkla bütünleşir, geniş okur yığınlarına ulaşırsa niçin yozlaşsın veya fire versin? Aslında soru ters yüz edilmiş, giderek halk, geniş okur yığını küçümsenmiştir. Hangi okur yutar, eskilerin deyimiyle «*tecâhül-i ârif*» hüneriyle hazırlanan bu soruyu?

Eğer sanatçı devrimci, halkçıysa elbette ki halkıyla bütünleşir, geniş okur yığınlarına seslenir. Kendi kişisel sorunlarıyla «*sanat sanat içindir*» kentsoylu zevkiyle işlevini sürdüren bir yazar, hangi geleceğe kalmaktan söz edebiliyor? Gelecek halkınsa, bu geniş yığınlarınsa; bunların sorunlarını içeren, bu özden esinlenen sanatçıdır geleceğe kalacak. Halk adına konuşup ona yaklaşmayı «*Yozlaşma*» diye nitelenmek gerçeğinde; halktan kopmanın, yığınlardan uzaklaşmanın düpedüz sanatçı adına yozlaşması demektir.

Tanzimatta, Osmanlı aydınından başlayan, günümüzde bürokrat aydın kesimine tartışılan bu sorun; biçimsel uğraşların kısır döngüsünde kaldığı için, halkçı, devrimci öze ters düşmüştür.

Bu sorunun altındaki gerçek, günümüzde bile küçük burjuva (bürokrat) aydının halktan kopukluğu ve ona yaklaşma çabalarının küçümsenişi, yozlukla nitelenişidir. Bu düşünce küçük burjuva (bürokrat) aydın kesimi sanatçıların işlevine yansımış, halka yaklaşmanın sanatı yozlaştıracağı açık açık yanıtlanmıştır.

Halka yaklaşma, açılma yolları aranılacağı yerde böyle bir sorunun kaygıyla karşılanması, ne acı ki, günümüzün bu yazarlarını, tanzimat edebiyatının «iyi niyetli» görüşüne bile ters düşürmüştür.

Değer yargıların ters yüz edildiği, yozlaşan, bunalımlı bir toplumda, içinde yaşadığımız yabancılaşmış dünyada; okurları ille de sanatçının dünyasına iletmeye, eğitmeye mi uğraşmalı? Yoksa sanatçının böyle koşullar içinde bir görevi mi olmalı? «*Sanatçının görevi birlikte yaşadığı insanlara olayların gerçek anlamını açıklamak, toplumsal ve tarihsel gelişimin gerekliliğini ve kurallarını anlatmak, insanla doğa ve insanla toplum arasındaki temel ilişkiler sorununu çözümlenektir... Sanat dünyanın değişebileceğini göstermeli, değişmesine yardım etmelidir*». Böyle diyor Ernst Fischer. Bkn. (Sanatın Gerekliliği, s. 43-49)

Ne ki, bir halk çocuğu olan, deneme ve eleştirilerinde sık sık Ernst Fischer'in görüşlerinden esinlenen Adnan Binyazar, geniş okur kitlesine ulaşma kaygısını, hangi sanat ve kimin adına paylaşıyor? Samim Kocagöz gibi, suçu sadece yaynevine, eğitime yüklemek veya her şeyi ondan beklemek; sağlıklı bir dünya görüşüne aykırı olduğu gibi, sanatçıyı da yukarıdaki belirtilen görevden uzaklaştırır. Biliyoruz ki, her üretim biçiminin kendine özgü eğitimi, kültürü, sanatı vardır. Mevcut üretim biçiminin siyasal kadrosu bunları denetimi altında bulundurur. Eldeki geniş olanaklarıyla, kendi çıkarları doğrultusunda; kültürüyle, eğitimiyle, sanatıyla yarattığı yeni tip insan kitleleri vardır. Bu kitleler kendi yaşamına, bilincine yabancılaşmış, kendisinin olmayan üretim biçiminin savunuculuğuna itilmiştir. Sanatın bir üst yapı kurumu olduğunu yineleyerek, devrimci, halkçı bir görüşü benimseyen sanatçı; geniş okur kitlesine, halka ulaşmayı kaygıyla karşılar, özünü alt yapıdan aldığı düşüncesine ters düşmez mi? İçinde yaşadığı üretim biçiminin «yoz» kültürüyle uzlaşan sanatçı elbette ki halktan, yığınlardan kopacaktır. Yığınlara ulaşmayı kaygıyla karşı-

layıp bu çabayı «sanatta fire verme» diye nitelendirecektir. «... Ben adanmış ve ülkücü, bir yazarın, halktan yana bir yolu seçmekle değer düşümüne uğradığını öne sürenlere, gericiliğe yatkınlık eğilimi buluyorum». (Kimin İçin Sanat? Nicolas Guillen, çev. E. Aşkın Yansima, sayı, 16, s. 228)

Yığınlara yaklaşmayı, halkı yükseltmeyi sanatın halkçı görevi sayan C. A. Kansu, her şeyde olduğu gibi, edebiyatta da halkçılıktan yanadır. «Okur sayısını arttırmak, sağlam, güzel yapıtlar yaratmakla ve bu yaratılara halkı katmakla gerçekleşebilir. Halkı düşünmeden, halkı dışarıda bırakarak gelişen bir edebiyat yaşantısı, hem bir azınlığın darlığını taşır, hem de dilin en bereketli kaynağı halkı yoksadığı için yaratıcı özünden yoksun kalır». On iki yazardan, Gülten Akm, Başaran, E. Özdemir yanıtlarında, kaygıyı paylaşmıyor. Aziz Nesin ise, yığınlara ulaşmanın yolunu, devletle, edebiyatçıların barışmasında arıyor. Geniş okur yığınlarına, halka ulaşma çabalarını kaygıyla karşılayan diğer yazarlara gelince, görüşleri belli olduğuna göre diyeceğimiz yok. Elbette ki, çı aydın olmak, geniş okur yığınlarına ulaşmak, eli kalem tutan her yazarın harcı değildir.

—oOo—

Tiyatro— 73

Aylık siyasi dergi

Tiyatro — 73 ün

«BİZİM FOTO - ROMAN» ını
gördünüz mü?

Tiyatro — 73
aydınların dergisi

Yazışma adresi : Barbaros Bulvarı
Bostan Veli Sk. Yıldız Ap. 12/4
BEŞİKTAŞ - İSTANBUL

S İ S İ Ç İ N D E

roman

Yazan : Behzat Ay

Tel Yayınları, Fiyatı 15 TL.
P. K. 636 ? İSTANBUL

FURUZAN TOPRAK

BOĞAÇ HAN

Şehir Tiyatrosunda üç ay oynayan
oyun

Yeditepe Yayınları arasında çıktı

ÖMER FARUK TOPRAK'ın

Yeni şiir kitabı

AY İŞİĞİ

Yeditepe Yayınları arasında çıktı

AĞIT YOK

ŞİİRLER

TEKİN SÖNMEZ

80 sayfa 5 lira. Tek istekler 6 lira-
lık pul karşılığı, toplu istekler %25
indirimle ödeme gönderilir.
P.K. 118. Sirkeci

Köy Öğretmenleri ile Haberleşme
ve Yardımlaşma Derneği,

yalnız köy ilkokul öğretmenlerinin
katılabileceği, bir yarışma düzen-
lemiştir. (İstanbul, İstiklâl Cad. An-
kara İş Hanı No. 99/508) adresin-
den bilgi edinmek mümkün.

BİZE GELEN YAYINLAR

- . hakkı özkan, sürtük (roman, 1973) nil y. 270 s. 15 L.
. vietnam geçidi, macit cevât (belge-
sel roman) ararat y. 644 s. 25 L.
. behzat ay, sis içinde (roman
1973) tel y. 224 s. 15 L.
. gheorghiu, yirmibeşinci saat (ro-
man) tel y. 360 s. 20 L.
. j. reys, günaydın geceyarısı (ro-
man) tel y. 300 s. 20 L.
. bertrand russell, hikâyeler tel y.
126 s. 10 L.
. h. h. kirst, generallerin gecesini
(roman) tel y. 400 s. 20 L.
. vedat saygel akıllı köyün delisi
ararat y. 254 s. 12,5 L.
. o. zeki özturanlı; kör karga, (hi-
kâyeler) yeditepe y. 94 s. 7,5 L.
. muzaffer budak, sinema eleştiriri-
leri, kendi y. 70 s. 10 L.
. asım aslan, sömürülen atatürk,
(inceleme) kendi y. 63 s. 5 L.
. işçi tiyatrosuna doğru, ömer nida,
habara y. 38 s. 3 L.
. lütfü kaleli, görgü (hikâyeler)
kendi y. 190 s. 10 L.
. yılmaz elmas, gelişen türkçemiz,
kendi y. 82 s. 3 L.
. cevdet canbulat, günlük deneme-
ler, kendi y. 170 s. 7 L.
. çarptıkça, izzet göldeli, (şiiirler)
ge y. 36 s. 5 L.
. muammer sencer, toprak ağalılı-
ğın kökeni, tel y. 300 s. 20 L.
. j. putrament, eylül (roman, I.
cilt) tel y. 286 s. 20 L.
. j. murray, 1926 ingiltere genel
grevi (inceleme) tel y. 180 s. 10 L.
. sina akşin, 31 mart olayı, sinan
y. 420 s. 20 L.
. 1973 sinan yılığı, 562 s. 25 L.
. tahran yalta ve rotsdam konfe-
ransları, sinan y. 380 s. 20 L.
. g. berto, gök kırmızı (roman) tel
y. 396 s. 20 L.
. nevzat üstün, türkiyedeki amerika
(2. b.) var y. 380 s. 15 L.
. nevzat üstün, çıplak, (hikâyeler)

var y. 400 s. 20 L.

- . firuzan, benim sinemalarım, (hi-
kâyeler) bilgi y. 272 s. 15 L.
. hasan hüseyin, acıyı bal eyledik
(şiiirler) bilgi y.
. m. başaran, aç harman, (hikâye-
ler) varlık y. 174 s. 8 L.
. talip apaydın, bozkırda günler
(köy notları) varlık y. 152 s. 8 L.
. neruda, 20 aşk şiiiri ve umutsuz
bir şarkı, cem y. 120 s. 7,50 L.
. rıfat ılgaz, karadenizin kıyıcığın-
da (roman) cem y. 350 s. 12,5 L.
. rıfat ılgaz, uzak değil (şiiirler)
may y. 188 s. 10 L.
. afet ılgaz, toprak insanları (hikâ-
yeler) 2. b. sınıf y. 160 s. 10 L.
. on şair on şiiir, asım bezirci (in-
celeme) may y. 196 s. 10 L.
. tanju cılızoğlu, memleketimden
insan hikâyeleri, üç y. 120 s. 10 L.
. behçet necatigil, zebra (şiiirler) de
y. 60 s. 5 L. 1973
. h. h. yalvaç, merhaba yaşamak
(şiiirler) kendi y. 50 s. 3 L.
. a. köklügiller, 150 soruda türkçe
temel bilgiler, 140 s. 7,5 L.
. erdem beyazıt, sebebey (şiiirler)
e. d. y. 72 s. 7,5 L.
. nuri pakdil, batı notları (anlatı)
e. d. y. 108 s. 7,5 L.
. m. akif inan, edebiyat ve mede-
niyet üzerine, e. d. y. 100 s. 7,5 L.
. faik baysal, sarduvan (roman)
tel y. 430 s. 20 L.
. rasim özsoy, bulanık yöre (şiiir-
ler) güneş y. 80 s. 10 L.

Ege Üniversitesi Cumhuriyeti 50.
yıldönümünü nedeniyle, yarışma dü-
zenlemiştir. Şu adresten bilgi edi-
nilebilir: (Ege Üniversitesi Cumhu-
riyetin 50. Yıldönümünü Kutlama
Kurulu Başkanlığı İktisadi ve Ti-
cari Bilimler Fakültesi İZMİR)

SEVİM FENERCİOĞLU'nun
TÜRK İŞLEMELERİNDEN
MOTİFLER
KİTABI ÇIKTI